

ПРАЛЕТАРЫІ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

№ 19 (2858)
13 мая 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

Студэнт. Салігорскага горна-хімічнага тэхнікума імя М. Тарэза Л. Палтарака, Т. Мялешка і В. Чыжык-рыхтуюцца да абароны дыпломных работ.

Фота Я. ПЯСЕЦКАГА.

Ніл ГІЛЕВІЧ

ПЕСНЮ БЯРЫЦЕ З САБОЮ

Калі не жадаеце знацца ў жыцці
З назойлівай скрухай-журбою, —
Куды б ні прыйшлося паехаць, пайсці, —
Песню бярыце з сабою!

Ці клікне вас мора туманная даль
Нямойкнучым гулам прыбою, —
Пакіньце на беразе смутак і жалы!
Песню бярыце з сабою!

Ці, можа, дарога лягла праз тайгу,
Нязведанай нетрай глухою, —
Выкіньце з ранцаў і сэрцаў тугу!
Песню бярыце з сабою!

Калі вы друг другу руку падалі,
Каб крочыць дарогай адною, —

Забудзьце, што гнездзіцца сум на зямлі, —
Песню бярыце з сабою!

Калі ж над Радзімай прамчацца вятры —
Прадвеснікі блізкага бою, —
З вінтоўкай, з гранатаю разам, сябры,
Песню бярыце з сабою!

ВЕКАПОМНЫ ПОДЗВІГ НАРОДА

Урачыста і радасна адзначылі Дзень Перамогі працоўныя Беларусі. Свята праходзіла ў абстаноўцы ўсенароднай барацьбы са савецкімі людзьмі за ажыццяўленне гістарычных рашэнняў XXV з'езду КПСС і XXVIII з'езда Кампартыі рэспублікі, за дастойную сустрэчу 60-годдзя Вялікага Кастрычніка.

Кветкі... Мора кветак... Яно разлівалася ля брацкіх магіл воінаў-вызваліцеляў і партызанаў, ля помнікаў, абеліскаў, мемарыяльных дошак. Удзячныя людзі аддавалі даніну павагі тым, хто са зброяй у руках адстаяў нашу свабоду, хто праявіў мужнасць і героізм у баях за вызваленне нашай Радзімы ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Тысячы мінчан прыйшлі ў гэты дзень да помніка У. І. Леніну, каб выказаць сваю бязмежную любоў і глыбокую павагу заснавальніку нашай Камуністычнай партыі, стваральніку першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы, вялікаму правяду і настаўніку.

Кветкі — сімвал любові і велічнай памяці, бязмежнага пачуцця ўдзячнасці да загінуўшых герояў — клаліся на граніт абеліска-помніка воінам Савецкай Арміі і партызанам на плошчы Перамогі. Кіраўнікі Камуністычнай партыі Беларусі і ўрада рэспублікі, ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, прадстаўнікі працоўных раённаў сталіцы, госці Мінска ўсклалі ля абеліска-помніка вянкі.

У той жа дзень ля падножжа Кургана Славы былі ўскладзены гірлянды Славы. Удзельнікі ўскладання гірлянд мінутай маўчання ўшанавалі памяць тых, хто загінуў у грозныя гады вайны.

Вянкі і кветкі былі ўскладзены на мемарыяльным комплексе «Хатынь». Святочная маніфестацыя і мітынг адбыліся ў Брэсцкай крэпасці-героі.

Свята Перамогі было ўрачыста адзначана ва ўсіх гарадах і вёсках рэспублікі. Памяць удзячных нашчадкаў яшчэ раз уславяла векапомны подзвіг народа.

На здымку: мінчане кладуць кветкі да Вечнага агню на плошчы Перамогі.

60 З КАСТРЫЧНИКАМ У СЭРЦЫ

СВЕТАЧЫ РАДЗІМЫ

Быў тады я яшчэ зусім малым хлапчуком, калі пачуў у нашай хаце:

— Скінулі цара!
— Адкуль яго скінулі? — пытаюся ў майго вусатага бацькі.

— З трону скінулі.
— А хто яго скінуў?
— Рэвалюцыя скінула. Рабочыя людзі, бальшавікі скінулі цармаеда. Зразумее?

Я ўбачыў, як павесілі, абрадаваўся мой бацька, як уседшылася маі, мае старэйшыя сёстры. І тады падумаў: «Мушціць, вельмі добрую справу зрабіла тая рэвалюцыя, вунь павесілі ўсе ў нашай хаце!»

Павесіла тады і само жыццё ў маёй роднай Дуброўцы... Мне ўжо было шэсць гадоў, калі з вясны да спелага лета ў нашай вёсцы стаяў невялікі атрад чырвонаармейцаў, які ў Ляўкім лесе вылаўліваў, знішчаў банды «зялёных» і «белых». Камісарам атрада быў добры, вясёлы, вельмі шчыры малады чалавек у скураной тужурцы, з чырвонай зоркай на будзёнаўцы.

Мы, вясковыя хлапчункі, не маглі нагледзецца на яго, усюды бегалі следам, любаваліся баявым прывабным камісарам. Нават сілавусы салдат аднекуль з Украіны гаварыў пра яго з вялікай паважай і шчырасцю.

— Ця — наш бацька! Камуніст! Ленінскі камісар!

А ён, бывала, падзаве да сябе хлапчукаў, пачастуе іх цукрам. А то яшчэ падхопіць каго-небудзь на рукі, падкіне над сабою, скажа:

— Расці высокая, глядзі да дэна. Вырасцеш — будзеш камуністам!..

І я ўжо тады, у той далёкі час, душою і сэрцам адчуў: камуніст — гэта вельмі справядлівы, добры і мудры чалавек.

Навекі запомніў Душой камуніста... У годзе дваццатым было: На ўспенных конях, пад сцягам агністым

З байцамі ўліцеў у сіло. Прынёс ён свабоду і новую долю,

Прагнаў ён панутлівых дзеян... І мы не забудзем ніколі, ніколі Цябе, дарагі чалавек.

У маёй памяці жыве загадчы хаты-чыталні, сакратар першай камсамольскай арганізацыі ў сельсавеце, камуніст Букач. Гэта ён прымаў мяне ў камсамол, выдаваў мне кніжкі, упершыню пазнаёміў у творах Леніна.

Ленін сваёй жалезнай воляй патхнёнай геніяльнай працай выкаваў партыю камуністаў, узброіў яе навукай Маркса і Энгельса, асвяціў, апраменіў ёй дарогу сваімі яснымі ідэямі, святлом чыстага, шчырага сэрца...

У нашае шчасце асвеціць паходы

Ягонага сэрца агонь, Навекі памяць планеты народы

І воблік, і справу яго... і наша натхненне,

І наша надзея навек, Вы будзеце весці ў жыццё пакаленні,

Праменнай душы чалавекі!..

Юбілей 60-годдзя Вялікага Кастрычніка, які будзе адзначацца сёлета, — вялікая перамога Ідэй ленінізму. Ленін і Кастрычнік, Камуністычная партыя і новы лёс Радзімы — рэвалюцыйны пераход ад капіталізму, ад дэманіяльнасці да росквіту новага жыцця, да персін і музыкі Першамайя. У гістарычным, у няспынным наступленні знаходзіцца наша рэвалюцыйная ідэалогія, наша мірная праца, наша высокае акрыленне пад сцягамі Кастрычніка.

Мы расчынілі дзверы наспей яснай долі, вясно і салаўям. Цёмныя, глухія сутаранні бурнай рэвалюцыя змяла. Увайшло, на покут села шчасце і ў гарадскім доме. І ў сялянскай хаце. Азарыў Іх Кастрычнік, дапамаглі гэта зрабіць нашы дужыя маторы, нашы працавітыя пяцігодкі, розуму акрыленая сіла. А ўсяму-гэтаму дала ўнёсеныя крылы рэвалюцыя. Маналітнай еднасцю, шчырай дружбаў знітаваны народы Радзімы.

Параднілі душы пабрацімы, Заручылі з горадам сяло...

Аж пятнаццаць крылаў у Радзімы,

Кожная рэспубліка — крыло!

Антон БЯЛЕВІЧ.

СЛОВА — ЧЫТАЧАМ

5 мая група пісьменнікаў у складзе сакратара СП БССР Івана Чыгрынава, Алеся Асіпені, Ніла Гілевіча, крытыкаў Міхаіла Тычыны і Галіны Егарэнкавай наведалі горад Барысаў, дзе бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП БССР праводзіла чытацкую канферэнцыю па раману Івана Чыгрынава «Апраўданне крыві».

Пісьменнікі сустрэліся з сакратаром гаркома партыі Р. Матусевіч, які пазнаёміла іх з гісторыяй горада Барысаў, расказала ім аб поспехах і дасягненнях барысаўцаў у дзесяці гады.

Пісьменнікі наведлі цэнтральную гарадскую бібліятэку, шклозавод імя Дзяржынскага, дзе з вялікай цікавасцю пазнаёміліся з працай майстроў барысаўскага крыштала. Вечарам у клубе шклозавода госці прымаў удзел у чытацкай канферэнцыі, на якой выступілі бібліятэкары І. Уласава і Г. Слесарэнка, рабочы Э. Сушко, вучань 10-га класа 15-й СШ Фёдар Пазняк. У канферэнцыі таксама прыняў удзел загадчы аддзела прапаганды і вітацый гаркома Я. Якаўлеў і сакратар парткома шклозавода І. Захарав. Пасля канферэнцыі перад чытачамі выступілі артысты Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

В. ДАЙЛІДА.

РАШЭННЕМ САКРАТАРЫЯТА САЮЗА ПІСЬМЕННИКАУ БССР вызначана дата і парадак дня чарговага пленума. Пленум адбудзецца 26-га мая ў Доме літаратара. Запрашаюцца прадстаўнікі пісьменніцкіх арганізацый з усіх братніх рэспублік, сябры Беларускай літаратуры. Парадак дня пленума: «Інтэрнацыянальны сувязі савецкай Беларускай літаратуры». Напярэдадні пленума — 25-га мая мяркуецца праясці ў Мінскім анжурным Доме афіцэраў вечар дружбы літаратур народаў СССР.

ГІСТОРЫЯ КРАІНЫ — У ПАРТРЭЦЕ

Партрэт — адзін з найцікавейшых жанраў выяўленчага мастацтва. Многія мастакі з сусветным імем звярталіся да яго ў сваёй творчасці. Сёння з партрэтным мастацтвам знаёміць глядачоў шматнацыянальны атрад савецкіх мастакоў. Экспазіцыя, дзе прадстаўлена больш чым 1.000 работ, адкрываецца ў Цэнтральнай выставачнай зале сталіцы.

— Дасягненні партрэтнага мастацтва за 60 гадоў Савецкай улады ў такой а'ёмнай рэтраспекцыі паказваюцца ўпершыню, — расказвае заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР, правадзейны член Акадэміі мастацтваў СССР П. М. Сысоеў. — Імненне адлюстравана ў сваіх работах шматгранна ўнутраны свет чалавека, паказаць яго сацыяльныя і псіхалагічныя рысы, высонія духоўныя імкненні — было і застаецца галоўным у творчасці савецкіх майстроў ужо з першых гадоў існавання нашай сацыялістычнай дзяржавы.

Выстаўку адкрываюць работы вядомых майстроў М. Андрэева і І. Бродскага. Іх партрэты У. І. Леніна захопліваюць паўнотой і шматбаковасцю раскрыцця аблічча правадцыра, філосафа, трыбуна. Увасабленню ў мастацтвае вобраза Ільіча прысвечаны свае творы М. Томскі, Л. Кербель, Я. Вучэціч. Іх работы шырока паказаны ў экспазіцыі.

Справа Леніна — неўміручая. Яе працягвае сёння шматмільённы атрад барацьбітоў за мір і шчасце на зямлі. Аб гэтым расказвае новае значнае жывапіснае палатно Д. Налбандзяна «Наш шлях да камунізму», на якім адлюстраваны важны гістарычны момант сучаснасці — XXV з'езд КПСС.

Творы, прадстаўленыя на выстаўцы, выкананы мастакамі ўсіх братніх рэспублік. Яны раскрываюць невычарпальнае багацце нашай сацыялістычнай культуры.

Сярод удзельнікаў — сталыя майстры, якія нарыстаюцца заслужаным прызнаннем — С. Малюцін, А. Пластаў, М. Несцераў, П. Корын, Т. Салахаў, М. Анішчын, — і моладзь — Т. Назарэнка, В. Хабарав, В. Кубараў, М. Табака, талантам і майстэрствам заваяваючы права ўдзельнічаць у такім сур'ёзным аглядзе.

Жывапісныя і скульптурныя партрэты, графічныя лісты — усе разам складаюць дакументальныя раздзелы расказа аб справах і дзядзіннях нашай краіны, узаўяўляюць грандыёзную панараму жыцця за 60 годаў гісторыі. Мы сустракаем на выстаўцы герояў першых пяцігодкаў і будаўнікоў Днепрагэса, салдат і выдатных военачальнікаў, якія праславілі Радзіму сваім подзвігам у гады Вялікай Айчыннай вайны, вядомых дзеячаў навукі і культуры. Тут экспануюцца работы, створаныя мастакамі непасрэдна на прадпрыемствах, у калгасах, на буйнейшых будоўлях пяцігодкі.

ПЕРАМОЖЦЫ КОНКУРСУ «ДРУЖБА»

Летаць рэдакцыя часопіса «Маладосць» разам з рэдакцыямі маладзёжных часопісаў «Яўніма гратас» (Літва), «Ліесма» (Латвія) і «Ноарус» (Эстонія) аб'явіла конкурс на лепшы публіцыстычны матэрыял, прысвечаны 60-годдзю Вялікага Кастрычніка. Ён меў на мэце прыцягнуць лепшыя сілы журналістыкі да супрацоўніцтва ў маладзёжным друку, да яшчэ больш актыўнага ўдзелу ў выхаванні юнакоў і дзяўчат у духу рэвалюцыйных і працоўных традыцый савецкага народа, у мабілізацыі маладых сучаснікаў на актыўнае творчае вырашэнне задач, пастаўленых XXV з'ездам КПСС і XVII з'ездам ВЛКСМ.

Напярэдадні Дня друку, сабраўшыся ў Таліне, міжрэспубліканскае журы падвяло вынікі конкурсу. Адзначыўшы, што галоўнымі тэмамі конкурсных нарысаў, эса, аотыкулаў, рэпартажаў сталі тэмы дружбы народаў, працоўнага героізму савецкіх людзей, вернасці маладога сучасніка ленінскім заповітам, што конкурс быў разнастайны ў жанравых адносінах, журы паставіла:

галоўную прэмію прысудзіць Юце Рэнзер (Эстонская ССР) — за нарыс «Закаханья»; першымі прэміямі адзначаны: Юргіс Усінавічус (Літоўская ССР) — за нарыс «Боль, раздзелены папалам» і Леанід Булат (Беларуская ССР) — за нарыс «Тры галінкі бавоўны».

Другімі прэміямі — Ільмар Рудэн (Эстонская ССР) — за нарыс «Афіцэр разведкі»; Альгімантас Будрыс (Літоўская ССР) — за нарыс «П'едэстал гонару»; Гунарс Іеўкланс (Латвійская ССР) — за нарыс «Ад надвечорка да світання»; Мара Нерука (Латвійская ССР) — за нарыс «Смак перамогі»; Айварс Клівіс (Латвійская ССР) — за нарыс «І пасеяна зерне».

Трэцімі прэміямі — Вітаўтас Бараўскас (Літоўская ССР) — за нарыс «Чаго смяялася бяроза»; Рэйн Пыздер (Эстонская ССР) — за нарыс «Душа вёскі»; Віктар Чынін (Беларуская ССР) — за нарыс «Камісар залатога эшалона»; Валянцін Ждановіч (Беларуская ССР) — за фотарэпартаж «Мотастралковая імпрэсія»; Аляксей Карлюк (Беларуская ССР) — за нарыс «Дзіця часу»; Данута Шпяціце (Літоўская ССР) — за нарыс «Свячэнне карціны».

НАСУСТРАЧ 60-ГОДДЗЮ ВЯЛІКАГА КАСТРЫЧНІКА

МІЖНАРОДНЫ КНІЖНЫ ФОРУМ

У Маскве рыхтуецца Міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш, прысвечаная 60-годдзю Вялікага Кастрычніка. Наша краіна пакажа вялікую і цікавую кніжную экспазіцыю, дзе кожная рэспубліка будзе прадстаўлена асобна. Беларуская рэспубліка мяркуе экспанавачы звыш 500 назваў грамадска-палітычнай, навукова-тэхнічнай, мастацкай, дзіцячай, вучэбнай і іншай літаратуры. Усе восем кніжных выдавецтваў рэспублікі прымуць удзел у выстаўцы. Беларускую экспазіцыю складзе дзевяць асноўных раздзелаў. Адкрыецца яна грамадска-палітычным раздзелам, куды ўвойдуць творы класікаў марк-

сізму-ленінізму. Сярод іх — «Маніфест Камуністычнай партыі» К. Маркса і Ф. Энгельса, зборнік артыкулаў У. І. Леніна «Большазікі павінны ўзяць уладу», выдадзены ў сувенірным афармленні, і іншыя. Да 60-й гадавіны Кастрычніка рыхтуюцца спецыяльныя палешаныя выданні, у тым ліку кніга В. Гнеўка «Пад сцягам рэвалюцыі» і навукова-папулярны нарыс В. Барушкі «Беларусь: людзі, падзеі, факты». Раздзел мемуарнай літаратуры азнаёміць з кнігамі і брашурамі, якія раскажуць пра барацьбу працоўных нашай рэспублікі за Савецкую ўладу, пра гераізм у гады ваеннага ліхалецця. Гэта

будуць успаміны слаўтых палкаводцаў, партызан, герояў мірнай працы. Навукова-тэхнічная і вытворчая літаратура, якая выпускаецца ў асноўным выдавецтвамі «Беларусь», «Вышэйшая школа», «Навука і тэхніка», «Ураджай», раскажа пра дасягненні навукі і тэхнікі Беларускай ССР за гады Савецкай улады і асабліва ў час 10-й пяцігодкі. Найбольш значны аб'ём экспазіцыі зойме мастацкая літаратура. Тут будуць творы Янкі Купалы і Якуба Коласа, вядомых беларускіх пісьменнікаў. Вельмі маляўніча выданыя кнігі для дзяцей і юнацтва. Цікава будзе прадстаўлена перакладная літара-

тура — творы Пушкіна, Гёте, Талстога, Міцкевіча, Экзюперы ў перакладзе на беларускую мову. Асобны стэнд зоймуць выданні, выпушчаныя да юбілею Кастрычніка, кнігі-лаўрэаты, сувенірныя выданні. Мяркуюцца з дапамогай рэкламных анатацый вылучыць асобныя кнігі, якія нашы выдавецтвы рэкамендуецца для перакладу на замежныя мовы, сярод іх — альбомы «Хатынь», «Брэсцкая крэпасць-герой», «Дзяржаўны мастацкі музей БССР», кніга А. Адамовіча, Я. Брыля і У. Калесніка «Я з вогненнай вёскі...», І. Антановіча «Сацыяльнае развіццё і праблемы прагрэсу», «Беларуская кухня» і іншыя. Будуць прадстаўлены арыгіналы ілюстрацый вядомых беларускіх мастакоў: А. Кашкурэвіча, Г. Паплаўскага, В. Шаранговіча, Б. Заборова і іншых.

М. ГАНЧАРОВ.

ВЕРНІСАЖ У ЛЬВОВЕ

Аматары выяўленчага мастацтва старажытнага Украіна горада Львова не ўпершыню знамяцца з творчасцю мастакоў братняй Беларусі. Нядаўна ў Львоўскім музеі Украіна выяўленчага беларускага мастацтва, прысвечаная 60-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. На выстаўцы прадстаўлена каля 200 націн разнастайных жанраў жывапісу. У залах экспануюцца творы 40 мастакоў. Тут выстаўлены націны, створаныя такімі вядомымі жывапісцамі, як народныя мастакі БССР, члены-нарэспандэнты Акадэміі мастацтваў ССР М. Савіціні і Я. Зайцаў, народны мастак рэспублікі В. Цвірко, заслужаны дзеячы мастацтваў БССР В. Грамыка і М. Данчыг.

Беларускі жывапіс заўсёды вызначаўся тэматычнай высокага грамадзянскага гучання. Гэта характэрна і для цяперашняй выстаўкі. Вялікае месца ў творчасці жывапісцаў займае тэма Вялікай Айчыннай вайны, партызанскага руху ў Беларусі, гераічных падвігаў падпольшчыкаў Мінска. Глыбока хваляюць беларускіх мастакоў тэмы сучаснасці. Шмат работ прысвечана рабочаму класу, калгасным працоўнікам, інтэлігенцыі.

Выстаўку наведала ўжо звыш 25 тысяч чалавек.

Л. ПАЧОС.

АДНО ІМГНЕННЕ НА УСІХ

Улада паэзіі — улада характара. Кожны, хто хоць аднойчы трапіў на ўладу паэзіі, назаўсёды захавае ў сэрцы сваім любоў да прыгожага, непаўторнага, вечнага. Інакш нельга, бо паэзія — гэта сіла, якая прыцягвае да сябе людзей розных узростаў і прафесій, бо паэзія — імгненне, схопленае ўважлівым, дакладным поглядом мастака слова. А імгненне нельга не любіць.

У кожным імгненні паэзіі ёсць,
У кожным здзяйсненні — яе прыгажосць,
У кожнай істоце — яе хада,
У кожнай бядоце — яе блда,
Дык, значыць, імгненне — яно май,
Дык, значыць, натхненне — таксама май!
У кожнай істоце слебе знайду,
У кожнай бядоце — сваю блду...

Вершы гэтыя даўно палюбіліся аматарам паэзіі. Аўтар іх — Еўдакія Лось, вядомая, таленавітая беларуская паэтка. Талент яе на-сапраўды шматгранны. Аўтар шматлікіх паэтычных зборнікаў, кніг прозы і твораў для дзяцей, перакладчыца, публіцыст — Е. Лось у творчасці сваёй уаслаўляе наш велічны час, чалавека — будаўніка камуністычнага грамадства.

«Дні поўныя працай, пошукімі, сустрэчамі. І я ім удзячна за гэта, бо інакшага жыцця прыняць не магу», — пісала некалькі гадоў назад Е. Лось у аўтабіяграфіі, названай проста і дакладна — «3 жыцця».

За годам — год, за кнігай — кніга... Захапілі чытача зборнікі «Саравік», «Палачанка», «Характэро», ужо любімай і блізкай многім стала новая кніга паэзіі «Лірыка ліпеня», якая выйшла сёлета ў выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Першыя вершы Е. Лось з'явіліся ў друку ў 1948 годзе. У напружанай працы прайшло амаль трыццаць гадоў. Настаў час творчай справяднасці. Ей і з'явіўся аўтарскі вечар паэтэсы, што адбыўся ў аўторак у Доме літаратара.

Адкрыў і вёў яго народны пісьменнік рэспублікі, першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі І. Шамякін.

Слова пра творчасць Е. Лось, яе жыццёвы шлях сказаў намеснік дырэктара Інстытута літаратуры АН БССР, крытык У. Гіла-мёдаў. На вечары выступілі Я. Янішчыц, А. Лойка, украінская паэтка і перакладчыца Т. Каламец.

Шчырыя, сяброўскія словы прывялі сваёй зямлячцы народны паэт Беларусі, лаўрэат Ленінскай прэміі П. Броўка.

Свае творы чытала Е. Лось, а таксама заслужаныя артысты БССР М. Захарэвіч і Г. Рыжкова, гучалі песні, напісаныя на вершы паэтэсы.

Імгненне чароўнай паэзіі зблізіла ўсіх, хто прысутнічаў у гэты вечар у зале — пісьменнікаў і студэнтаў, кампазітараў і мастакоў.

На здымку: выступае Е. Лось.

Фота У. КРУКА.

КІНАТЭАТР ВІДАТНАГА АБСЛУГОУВАННЯ

Рашэннем Мінгарвыканкома будыншаму кінатэатру рэспублікі «Кастрычнік» прысвоена званне кінатэатра выдатнага абслугоўвання. За апошнія два гады кінатэатр наведала 4510 916 гледачоў. «Кастрычнік» — адзін з сучасных культурных помнікаў сталіцы. У яго будаўніцтве прымалі ўдзел архітэктары саюзных рэспублік, Масквы і Ленінграда. Тут праходзяць цікавыя гарадскія вечары, фестывалі, творчыя сустрэчы. У гэтыя майскія дні ў фае кінатэатра можна паглядзець цікавую выстаўку — каля 80 работ фотакарэспандэнта «БЕЛТА» У. Лупейкі. Звыш сарака экспанатаў дэманструецца на стэндах рэспубліканскай выстаўкі «Удзельнікі барацьбы за ўстаўленне Савецкай улады ў Беларусі». Напярэдадні Дня Перамогі адкрылася выстаўка «Камсамол Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны».

В. АСТРЫНСКІ.

НАМ ПІШУЦЬ

Творчымі здабыткамі сустрэчаюць слаўны юбілей Кастрычніка віцебскія літаратары. Гэтай важнай тэме было прысвечана чарговае пасяджэнне літаб'яднання пры газеце «Віцебскі рабочы». З разглядам новых кніг выступіў старшыня аб'яднання паэт Давід Сімановіч. Сваю гаворку малады літаратар пераняў на вытворча-тэхнічнае аб'яднанне «Маналіт», дзе выступіў з новымі творамі, пазнаёміўся, як працуюць і адначыняюць працаўнікі прадпрыемства.

А. НІКІЦІНА.

Пісьменнік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Аляксей Адамовіч сустрэўся з чытачамі Ураджай бібліятэкі імя М. Горькага. Словам пра творчасць А. Адамовіча сустрэчу адкрыў кандыдат філалагічных навук М. Мушынінскі. Прысутным былі паказаны дакументальныя фільмы «Немыныры» і «Суд памяці». Пісьменнік расказаў, як ствараліся гэ-

тыя фільмы, як пісалася кніга «Я з вогненнай вёскі...», адказаў на пытанні.

А. ВАСІЛЬЕВ.

Споўнілася 105 год з дня нараджэння нашага земляка, вядомага савецкага мастака Вітольда Каятанавіча Вялініцкага-Вірулі. На яго радзіме ў Вялінічах быў адкрыты першы і першы адзіны ў рэспубліцы раённы мастацкі музей, які носіць імя мастака. У экспазіцыі і фондах — каля 200 выяўленчых палотнаў, графічных і скульптурных работ галоўным чынам беларускіх мастакоў ў іх ліку — 26 націн Вялініцкага-Вірулі. З дня адкрыцця музея яго наведала амаль 70 тысяч чалавек з усіх кантоў Беларусі, з многіх саюзных рэспублік.

М. НОЖНІКАУ.

«У добры шлях» — пастаянная рубрыка Беларускага радыё. Аб літаратурным аб'яднанні пры навагрудскай раённай

газеце «Новае жыццё» расказаў у сваёй перадачы журналіст М. Базарэвіч. Пра Баранавіцкае літаратурнае аб'яднанне падрыхтавала спецыяльную кампазіцыю маладая паэтэса Н. Загорская. У эфіры прагучалі галасы баранавіцкіх паэтаў і пражанай гаварылася пра іх творчыя задумы. Рыхтуецца радыёперадача аб літаратурным аб'яднанні БДУ імя У. І. Леніна «Узлет».

В. НІКАЛАЕВ.

«Агітэатр «Усмешка» працуе пры Палацы культуры магілёўскага аб'яднання «Хімаваліно» ўжо больш чым дзесяць гадоў. Тэатр — лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола, яго самадзейныя артысты выступаюць са спектаклямі не толькі ў Магілёве, іх ведаюць гледачы Масквы, Уфы і іншых гарадоў Савецкага Саюза. Цёпла сустракалі калектыў тэатра на Украіне, у Літве, Латвіі, ГДР. Зараз тэатр рыхтуе новую нікавую праграму, прысвечаную 60-й гадавіне Вялікай Кастрычніка.

І. ПРОНІНА.

Барысаўскі гісторыка-краязнаўчы музей — адзін са ста-

раўшых у рэспубліцы. Насустрэч слаўнаму юбілею Кастрычніка тут арганізаваны тэматычны перасоўныя выстаўкі: «Воіны Савецкай Арміі ў баях за Барысаў», «Слаўныя дачкі Барысаўшчыны», «Ударная праца барысаўчан — пяцігодцы». З цікаваасцю пазнаёміліся з выстаўкамі працаўнікі прамысловых прадпрыемстваў горада, саўгаса «Стара-Барысаў», вёск Нёманіца, Вялікая Ухалода, Дроздзіна і іншых.

П. БАРОДКА.

Наведвальнікі Гомельскага Палаца культуры хімікаў азнаёміліся з выстаўкай дзіцячага малюнка гурткуўцаў школы Савецкага раёна горада Гомеля. Выстаўка прысвечаная 107-й гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна.

А. ЖЫЖНЕУСКІ.

Насустрэч 60-годдзю Кастрычніка ў Глускім РДК праводзяцца літаратурныя вечары. Так, сумесна з раённай дзіцячай бібліятэкай быў праведзены ве-

чар «Ленін, Радзіма, праца — у паэзіі». На вечары выступіў вэтэран Вялікай Айчыннай вайны, член раённага таварыства «Веды» Васіль Лаўрыновіч, аўтар кнігі вершаў «Едзе лірнік з песняй». Ён расказаў пра падвёгі савецкага воіна ў гады вайны, прачытаў новыя вершы. Супрацоўнік райгазеты «Сцяг Радзімы» Н. Сандамірскі падзяліўся з прысутнымі успамінамі пра патаў-землякоў — Аляксея Пысіна, Сяргея Грахоўскага, Васіля Матэвушава.

Г. ДЗЕМІДОВІЧ.

Другі зборнік вершаў падрыхтаваў да друку настаўнік Баранавіцкай школы Георгій Дзмітрыеў — кіраўнік літаратурнага аб'яднання пры рэдакцыі карэліцкай раённай газеты «Полымя». На літаратурным вечары, які адбыўся ў Карэліцкім прафэхвучылішчы будаўнікоў, ён разам з іншымі паэтамі, членамі літаб'яднання — Іванам Вярбіцім, Галінай Калтуновай, Іванам Жукам — пазнаёміў слухачоў з новымі вершамі.

М. КІСЛЯК.

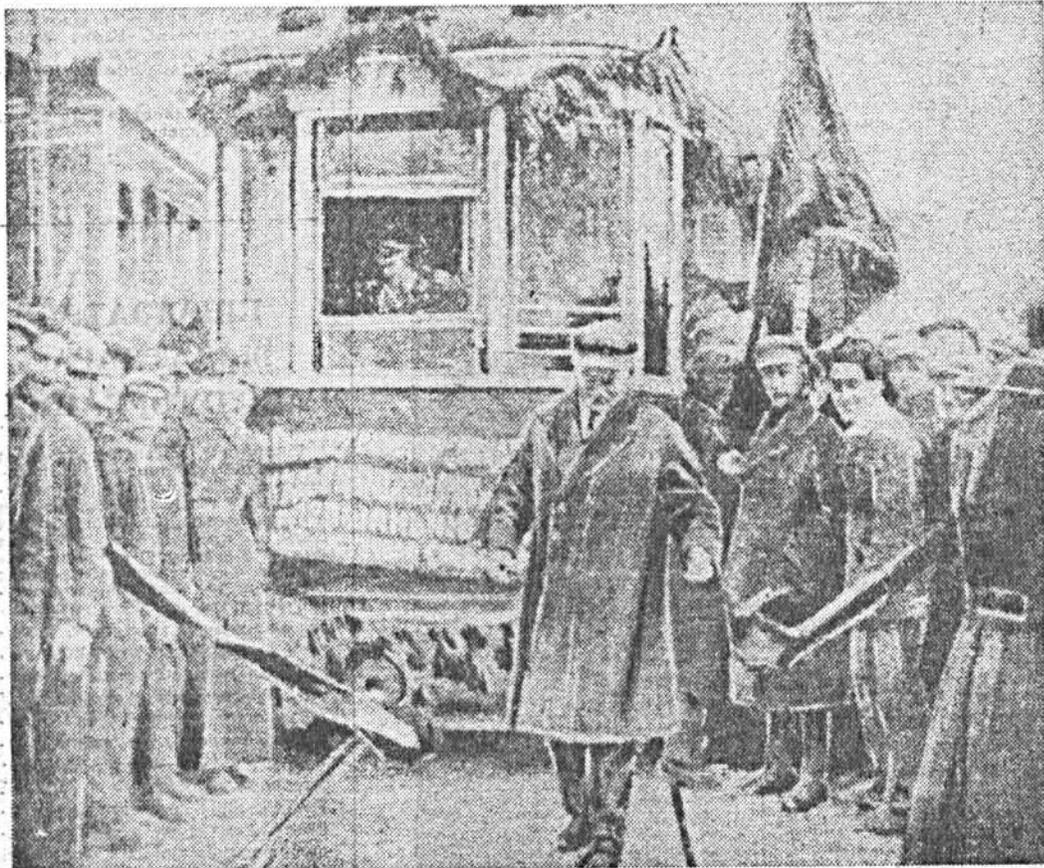
КРОКІ КАСТРЫЧНІКА

год 1929

Каменціруе паэт Аляксей РУСЕЦКІ

Дэлегаты ЦВК БССР за абмеркаваннем кантрольных лічбаў плана развіцця народнай гаспадаркі рэспублікі на 1929—1930 гады. План зацвярджаўся на другой сесіі ЦВК БССР дзевятага сілкання.

Урачысты пуск першага трамвая ў Мінску. 3 кастрычніка 1929 года.

Заняткі гуртка лінбеса ў налгасе імя Дзяржынскага на Гомельшчыне.

Фота прапанавана рэдакцыяй Тамарай Чарнуха, супрацоўніцай Беларускага дзяржаўнага архіва кіна-фота- і фандакументаў.

Год вялікага пералому... Так яго назавуць гісторыкі. На працягу яго былі дасягнуты значныя поспехі ў павышэнні прадукцыйнасці працы на прамысловых прадпрыемствах. Вясковае насельніцтва з высокім уздымам ажыццяўляе сацыялістычныя пераўтварэнні ў сельскай гаспадарцы. Мацаваўся саюз рабочага класа і сялянства. Усё гэта знаходзіла яркае адлюстраванне ў творах беларускіх пісьменнікаў.

Народны паэт рэспублікі Янка Купала, без жалю развіваючыся са старой вёскай, услаўляў у той год калгасную:

*Ты сядзеш, вёска, з яснай явы,
Як сон маротны, нежаданы,
Бо твой народ вернападданы
Ідзе ўжо, снінуўшы найданы,
Да лепшай долі, лепшай славы.*

Тэма горада, тэма індустрыялізацыі і калектывізацыі рэспублікі трывала ўваходзіць у творчасць Я. Купалы і Я. Коласа, П. Броўкі і М. Лынькова, К. Чорнага і П. Галавача.

У 1929 годзе Цішка Гартны напісаў раман «Сокі цаліны» — пранікнёны расказ аб жыцці і барцьбе сельскай моладзі ў перадкастрычніцкія гады, аб шляхах яе ўступлення ў рэвалюцыйную барацьбу.

Сваімі творамі пісьменнікі рэспублікі заклікалі працоўных да новага жыцця, паказвалі карэніны сацыялістычных пераўтварэнняў, што адбыліся як у горадзе, так і ў вёсцы, змены ў псіхалогіі людзей.

Першыя поспехі ў індустрыялізацыі краіны садзейнічалі ўмацаванню сацыялістычнага сектара ў прамысловасці. Яны выклікалі неабходнасць змен у народнагаспадарчым планаванні. Жыццё ставіла задачу панаваць развіццё народнай гаспадаркі на пяцігадовы перыяд. Менавіта таму з кастрычніка 1928 года ў нашай краіне прыступілі да тэкага планавання.

Састаўнай часткай агульнасаюзнага плана, дырэктывы па якому разглядаліся на XV з'ездзе ВКП(б), быў першы пяцігадовы план развіцця народнай гаспадаркі і культуры Беларускай ССР, што абмяркоўваўся ў лютым на XII з'ездзе КП(б)Б. Пяцігадовы план развіцця народнай гаспадаркі ўсёй краіны прыняў XVI партыйная канферэнцыя, што адбылася ў красавіку. Ён з'яўляўся працягам левінскай палітыкі Камуністычнай партыі. Намаганні ўсіх працоўных скіроўваліся на далейшую індустрыялізацыю краіны, перамогу сацыялістычных элементаў у народнай гаспадарцы і ліквідацыю эканамічнай залежнасці ад капіталістычных дзяржаў. Асноўная задача пяцігодкі заключалася ў тым, каб стварыць у краіне такую індустрыю, якая была б здольна ўзброіць не толькі прамысловасць, але і транспарт, і сельскую гаспадарку перадавой тэхнікай і рэарганізаваць іх на бэзе сацыялізму.

У маі IX Усебеларускі з'езд Саветаў зацвердзіў першы пяцігадовы план развіцця народнай гаспадаркі і культуры БССР. Па кантрольных лічбах тэмпы развіцця прамысловасці рэспублікі павінны былі аперэдажыць агульнасаюзная. У

сельскай гаспадарцы планавалася павялічыць колькасць калгасаў, узровень узроўня сельскагаспадарчай вытворчасці. Вялікая ўвага надавалася павышэнню матэрыяльнага дабрабыту працоўных, паліпавышэнню ўмоў іх працы і быту.

Задачы пяцігадовага плана адпавядалі інтарэсам працоўных. Яркім сведчаннем гэтага з'явілася масавае сацыялістычнае спаборніцтва за выкананне і перавыканне планавых заданняў. Пачатак гэтаму паклаў артыкул У. І. Леніна «Як арганізаваць спаборніцтва?». Ён быў апублікаваны ўпершыню ў «Правдзе» ў студзені гэтага года. У гэтым артыкуле У. І. Ленін не толькі вызначыў ідэю сацыялістычнага спаборніцтва як важнейшую задачу Савецкай улады, але і распрацаваў асноўныя прыпынкі арганізацыі і кіравання спаборніцтвам. Гэта — публічнасць, параўнальнасць вынікаў, магчымасць практычнага паўтарэння вопыту, таварыская ўзаемадапамога.

«Пяцігодку — за чатыры гады!» У спаборніцтва пад такім дэвізам уключалася ўсё больш рабочых. А калектывы заводу «Рухавік рэвалюцыі» ў Гомелі і фабрыкі «Герой працы» ў Добрушы ўзялі на сябе абавязальства выканаць пяцігодку за тры з паловай гады. Шырокае распаўсюджанне набывалі дагаворы на сацыялістычнае спаборніцтва. Яны заключаліся паміж калектывамі прамысловых прадпрыемстваў. Так, рабочыя віцебскага заводу «Чырвоны металіст» падпісалі дагавор аб сацыялістычным спаборніцтве з калектывам мінскага заводу «Энергія», запалкавай фабрыкі «Днепр» з калегамі па працы з фабрыкі «Чырвоная Бярэзіна».

На прадпрыемствах Мінска з'явіліся першыя ударныя брыгады. Энтузіясты рабочага класа імкнуліся павышаць прадукцыйнасць працы, вялі за сабою іншых, дамагаліся выдатных поспехаў.

«Спаборніцтва і пяцігодка непарыўна звязаны паміж сабой». Так гварылася ў звароце XVI канферэнцыі ВКП(б). Рабочыя сваёй ударнай працай даказвалі жыццёвасць такога дэвізу. Быў дасягнуты рашучы пералом у развіцці прамысловасці рэспублікі. Прадукцыйнасць працы за год узрасла амаль на 25 працэнтаў.

Шырыўся і масавы калгасны рух. У вырашэнні задачы сацыялістычнага будаўніцтва важная роля належыла і навуцы. Камуністычная партыя і Савецкі ўрад пашыралі сетку навукова-даследчых устаноў краіны, умацоўвалі іх матэрыяльную базу.

У 1929 годзе Інстытут Беларускай культуры быў рэарганізаваны ў Акадэмію навук БССР. Гэта мела вялікае значэнне для далейшага развіцця навукова-даследчай работы ў рэспубліцы. Тады ж разгарнуў работу і Інстытут гісторыі партыі і Кастрычніцкай рэвалюцыі пры ЦК КП(б)Б.

Год вялікага пералому фінішаваў удаля. Быў закладзены трывалы падмурк у будаўніцтва сацыялістычнага грамадства.

ТВОРЧАСЦЬ народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Дзяржаўных прэміі СССР і БССР, літаратурнай прэміі імя Я. Коласа Івана Шамякіна добра вядома не толькі ў нашай рэспубліцы, але і далёка за яе межамі. Творы яго перакладліся на мовы народаў СССР, а таксама на польскую, нямецкую, чэшскую, англійскую, сербахарвацкую і іншыя замежныя мовы.

Найбольш палюбіліся чытачам раманы «Сэрца на далоні», «Снежныя зімы», «Атланты і карыятыды», апавесці «Шлюбная ноч», «Гандлярка і паэт».

І. Шамякін з першых крокаў сваёй творчай дзейнасці асабліва ўвагу ўдзяляў надзённым пытанням сучаснасці. Вернасць аднойчы і назаўсёды... Так можна вызначыць творчы кірунак пісьменніка. Сёння і хочацца пагаварыць з Іванам Пятровічам па некаторых пытаннях, якія тычацца як праблем развіцця літаратуры ўвогуле, так і станаўлення самога пісьменніцкага таленту.

— За гады Савецкай улады небывалага росквіту дасягнула ўся савецкая літаратура. Што Вам, Іван Пятровіч, хочацца сказаць пра беларускую літаратуру? Як Вы ў сваёй практыцы выкарыстоўваеце вопыт літаратараў братніх савецкіх рэспублік?

— Беларуская літаратура — дзецішка Кастрычніка. Асноўная гісторыя, усё, што выклікала яе ўздым, росквіт, паскоранае развіццё, якое наставіла нашу літаратуру ў адзін шэраг з літаратурамі, што налічваюць многія стагоддзі сваёй гісторыі, — усё гэта адбылося за гады Савецкай улады, за гады беларускай дзяржаўнасці, жыцця беларусаў у братняй сям'і народаў Савецкага Саюза, за гады мірнага будаўніцтва сацыялізму і за гады вайны, у якой народ наш шмат выпакутаваў, але паказаў найвышэйшую мужнасць, вернасць Камуністычнай партыі, Савецкай Радзіме.

Беларуская літаратура знаходзіцца зараз на такім узроўні, што можа забяспечыць добрым драматургічным, сцэнарным матэрыялам усё сумесняе галіны мастацтва — тэатр, кіно, тэлебачанне, радыё.

Не так даўно, усяго семдзесят гадоў назад, Янка Купала пісаў:

Кожны край мае тых, што апяваюць,
Чым ёсць для народа ўпадак і хвала,
А беларусы нікога ж не маюць,
Няхай жа хоць будзе Янка Купала.

Шчаслівая выпадковасць, дарунак лёсу, мабыць, прызваны ліквідаваць гістарычную несправядлівасць, падарыў нам у перыяд сацыяльнага, культурнага адраджэння беларускай нацыі адразу двух класікаў — Янку Купала і Якуба Коласа. Яны як бы з двух бакоў падымалі беларускую літаратуру, даючы ёй менавіта тое, што было жыццёва неабходна. Янка Купала — рамантык, паэт сацыяльны, які выказаў векавыя мары і спадзяванні беларускага народа, яго бунтарскі дух. Якуб Колас — цвярозы рэаліст, яго творчасць увабрала ў сябе народную філасофію, народную мудрасць.

У літаратуры, як і ў жыцці, усё ўзаемазвязана і ўзаемаабумова. Літаратура не можа развівацца без пераемнасці мастацкага мыслення, без ўзаемадзеяння традыцый і наватарства. Традыцыі праўдзівага адлюстравання жыцця, вера ў партыю, у народ, у сацыяльную актыўнасць народных мас былі пастаяннымі ў беларускай савецкай літаратуры, хоць, вядома, ёсць у нашай літаратуры і свае спецыфічныя нацыянальныя рысы, свае асаблівасці, абумоўленыя гісторыяй народа, яго бытам, нацыянальнымі традыцыямі.

Беларусы сёння маюць багатую шматжанравую літаратуру, якая займае ганаровае месца ў сям'і братніх літаратур сацыялістычнай савецкай дзяржавы. Наша літаратура развіваецца пад знакам гістарычных рашэнняў XXIV і XXV з'ездаў КПСС.

Якія ж характэрныя працэсы назіраюцца ў беларускай літаратуры сёння? Сцвярджаецца сапраўды гістарычнае разуменне рэчаіснасці. У творах самых розных жанраў, стыляў, тэматыкі сцвярджаецца прыгажосць, высокі гуманізм савецкага ладу жыцця. Назіраецца больш глыбокае пранікненне пісьменнікаў у дыялектыку развіцця прыроды і грамадства, імкненне да больш шырокага разумення свету.

Творчая пазіцыя пісьменнікаў становіцца ўсё больш наступальнай, усё больш актыўнай. У гэты перыяд партыйная накіраванасць у творчасці ўсё больш асэнсоўваецца як эстэтычная якасць літаратуры. Партыйны пафас азначае глыбокую праўдзінасць адлюстравання жыцця,

ацэнку яго ў святле камуністычных ідэалаў.

У наш час побач з выкарыстаннем беларускімі пісьменнікамі вопыту нацыянальнай беларускай, рускай класічнай, савецкай, усёй сусветнай літаратуры ідзе паралельны працэс пераасэнсавання многіх традыцыйных тэм, у прыватнасці, здаўна характэрнай для беларускай літаратуры тэмы вёскі.

У цэлым для беларускіх пісьменнікаў, як і для пісьменнікаў іншых саюзных рэспублік, характэрны пэўныя ўстойлівыя заканамернасці ідэйна-мастацкага разумення жыцця. Нашы літаратары імкнучыся выявіць у духоўнай, культурнай спадчыне беларускай нацыі ўсё каштоўнае, што не страчвае сваёго значэння і

захапляўся яго майстэрствам, умением паказаць нацыянальны ўкраінскі характар «Бераг любові» зрабіў на мяне асабліва моцнае ўражанне. Гэта — паэма ў прозе. Шчыра, па-творчы, па-харошаму зайдзродчы аўтару. Многія раздзелы гэтага рамана напоўнены рамантызмам у самым добрым разуменні, напісаны сапраўды народнымі характарамі, дана шырокая карціна сучаснага народнага жыцця, прыроды, украінскага стэпу, выдатна напісана мора.

На такіх творах нельга не вучыцца. Палобных прыкладаў можна прывесці шмат.

Некаторую нязгоду з трактоўкай сучаснай вёскі выклікалі ў мяне апавесці

Больш грунтоўна я вывучыў асноўныя работы Леніна пасля вайны, калі займаўся ў Рэспубліканскай вышэйшай партыйнай школе. Партыйная школа дала мне сур'ёзную палітычную падрыхтоўку. Але і пасля заканчэння школы я няспынна звяртаўся і цяпер звяртаюся да работ Леніна.

Мяне, як і кожнага паэта і празаіка нашага часу, хваляваў і хвалюе вобраз Леніна. Хацелася ўлісаць і свой радок у Ленініану, створаную выдатнымі майстрамі савецкай літаратуры. Але першую спробу звярнуцца да гэтай тэмы зрабіў толькі напярэдадні 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Сюжэт узяў з ленінскіх матэрыялаў. Штуршком да напісання апавядання «Хлеб» стала запіска Уладзіміра Ільіча да маскоўскай працаўніцы, у якой жанчыне дазвалялася правесці два пуды хлеба... Вытокам кінаапавесці «Эшалон у Германію» (у рускім варыянце «Эшалон праішоў у Германію») стаў таксама ленінскі матэрыял.

Неяк я праглядаў работы Леніна і ў 50-ым томе Поўнага збору твораў знайшоў адну тэлеграму. Тэлеграма была адрасавана камісару станцыі Орша Івашчанку. Ленін дзякаваў яму «за пропуск 36 вагонаў у Германію», гаварыў, што гэта — для нашых ваеннапалонных. Вядома, мне зацікавіла гэта тэлеграма: пра якіх 36 вагонаў у ёй гаворыцца? Пачаў шукаць матэрыялы. Вельмі мяне ўсхвалявала, што Ленін у тым цяжка для Савецкай рэспублікі дні помніў пра нашых ваеннапалонных, якіх у ліпені 1918 года ў Германіі было каля паўтэра мільёна чалавек, — супраць чаго паўсталі левыя эсэры, якія шукалі любую прычыну, каб сарваць Брэсцкі мір.

Пасля шматлікіх намаганняў, доўгіх пошукаў я сабраў даволі багаты і цікавы матэрыял... Восем так і з'явілася кінаапавесць. Пазней на ёй быў пастаўлены фільм «Хлеб пахне парохам».

А ў апавесці «Першы генерал» я выкарыстаў успаміны чалавека, які некалі сустракаўся з Ільічам.

Вядома, і ў будучым я збіраюся звяртацца да ленінскай тэмы і, відаць, не раз. Цяпер перацываю храналагічны даведнік па біяграфіі Уладзіміра Ільіча. Гэта — багачыны фактычны матэрыял, асабліва для тых, хто калі-небудзь будзе пісаць пра Леніна. Літаральна на гэдзінах у ім распісана, чым займаўся працадзёр працоўных штодня. І кожны ленінскі дзень дае сюжэт, і нават не адзін сюжэт, бо кожны дзень быў напоўнены тытанічнай працай па падрыхтоўцы Рэвалюцыі, па ажыццяўленню Вялікага Кастрычніка, па ўсталяванні новага свету, новага жыцця.

— Іван Пятровіч, Вы адзін з нямногіх беларускіх пісьменнікаў, хто ў творчасці сваёй цесна звязаны з тэмай сучаснасці. Па гарачых слядах падзеяў быў напісаны Ваш першы раман «Глыбокая плынь», надзённым тэмай паўсядзённасці знайшлі сваё адлюстраванне ў творах «У добры час», «Крыніцы», «Сэрца на далоні», «Снежныя зімы», «Атланты і карыятыды»...

Калі ласка, некалькі слоў пра сучасную тэму ў беларускай літаратуры...

— Калі, напрыклад, мы гаворым аб дасягненнях нашай беларускай прозы, то не забываем, што ўсесаюзную і ў пэўным сэнсе сусветную славу ёй прынеслі галоўным чынам раманы і апавесці аб вайне, аб беспрыкладным героізме беларускіх партызан. А вось твораў аб нашай сучаснасці, аб рабочым класе, аб сялянстве, аб героях працоўных будняў — такіх твораў, ад якіх ахнулі б чытачы і ў Польшчы, і ў Італіі, ды і ўсе мы разам, на жаль, няма.

Няма не таму, што мы не пішам на гэтыя самыя актуальныя тэмы. Не. Пішам мы нямаля, асабліва пра вёску: пра горад, пра рабочых, праўда, менш. Але чамусьці не атрымліваецца так ярка, глыбока, цікава, як пра вайну. У чым прычына? Відаць, у нашым слабым веданні тых імклівых змен, якія адбываюцца ў жыцці. Мы разумеем, што традыцыйныя канфлікты жыццё адмяло, яны зніклі, засталіся ў мінулым — для тых аўтараў, якія пішучы гістарычныя пелоты. А новыя сучасныя канфлікты мы, відаць, не навучыліся яшчэ адкрываць, вышукваць.

Гэта вельмі сур'ёзная задача. Мы ж добра ўсвясцілі дыялектыку і ведаем, што без канфліктаў, без барацьбы супрацьлегласцей, няма развіцця. А развіццё ёсць, ды яшчэ якое. Дык што яго рухае? Сацыяльныя канфлікты ў нас знішчаны? Якія ж засталіся? Вытворчыя, упраўленчыя, планавыя, бытавыя.

(Заканчэнне на стар. 6).

ВЕРНАСЦЬ АДНОЙЧЫ І НАЗАЎСЁДЫ

цяпер, што здольна ўдзельнічаць у будаўніцтве сацыялістычнай культуры. На гэтай аснове адбываецца больш цэласнае раскрыццё сучаснасці, большы сінтэз, узаемадзеянне самых розных аспектаў жыцця: маралі і палітыкі, прыроды і грамадства, асобы і калектыву. Канкрэтныя факты жыцця ўсё часцей падаюцца не адналінейна, а ў сувязі з іншымі пластамі рэчаіснасці, у сувязі з гістарычным мінулым народа.

Пашыраецца круггляд беларускіх пісьменнікаў, расце культура творчасці. Пісьменнікі сталі больш уважлівымі да розных праўд жыцця. Беларуская літаратура і раней трывала абавіралася, напрыклад, на бытавы, канкрэтны жыццёвы матэрыял, аднак толькі ў апошнія гады факты жыцця, адлюстраваныя ў мастацкіх вобразах, канкрэтызауюць і паглыбляюць філасофскі сэнс літаратуры.

Сучасны пісьменнік павінен быць філосафам, мысліцелем, сацыёлагам, здольным ахапіць сваім позіркам усю складанасць і шматграннасць жыцця.

Безумоўна, што беларуская літаратура не замыкаецца ў коле нацыянальных традыцый і тэм. Усе нашы таленавітыя пісьменнікі па-творчы пераасэнсоўваюць, выкарыстоўваюць вопыт усіх братніх савецкіх літаратур, а таксама літаратур народаў сацыялістычнага лагера і прагрэсіўных пісьменнікаў свету.

Калі гаварыць пра сваю творчасць, то я не ўяўляю, як мог бы тварыць, па якія ўзоры раўняцца, не ведаючы класічнай рускай літаратуры, само сабой, а таксама твораў такіх савецкіх пісьменнікаў, як Шолохаў, Фадзееў, Фурманаў, Ціханаў, Упіт, Ляціц, Аіні; маіх равеннікаў і сучаснікаў — Стэльмах, Астаф'еў, Бондараў, Аляксеў, Гулія, Ніязі.

Назваваю ў першую чаргу празаікаў, бо само сабой зразумела, што пільна сачу за творчасцю калег па цэху. Нядаўна прачытаў раман А. Ганчара «Бераг любові». Чытаў усё, што ён напісаў. Я

В. Распуціна «Последний срок» і «Прощание с Матёрой». Але ў той жа час нельга не захапляцца майстэрствам сібара, яго пранікненнем у псіхалогію простых людзей.

Зараз канчаю чытаць раман нашага таджыкскага друга Ф. Ніязі «Не кажы, што лес пусты». Гэта твор аб лёсе таджыка, якога вайна робіць беларускім партызанам. Безумоўна, нам, беларусам, якія сур'ёзна ўглыбіліся ў партызанскую тэму, відаць некаторыя недахопы ў сцэнах партызанскай вайны. Але па ідэі, сюжэтных сітуацыях, чалавечых характарах гэта твор, у якім праўдзіва і поўна раскрыта інтэрнацыянальная сутнасць савецкіх людзей, вытокі нашай перамогі.

Вось што можна сказаць аб выкарыстанні вопыту братніх літаратур.

— У сувязі з падрыхтоўкай да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка новыя аспекты набывае ленінская тэма ў літаратуры і мастацтве. Вы звярталіся і да гэтай тэмы. Ці думаеце Вы, Іван Пятровіч, тэма Леніна і рэвалюцыі асвойца і ў далейшым?

— Усё свядомае жыццё людзей майго пакалення пачыналася і працягваецца пад уздзеяннем ленінскай думкі, цесна звязана, знітавана з імем Уладзіміра Ільіча Леніна.

У дзяцінстве, калі яшчэ не ўмеў чытаць, я любіў слухаць вершы. І, вядома, ужо тады нямаля пачаў твораў пра Леніна. У школе шмат чытаў, вучыў на памяць вершы ленінскай тэматыкі, вельмі часта выступаў на школьных вечарах. І чым далей, тым больш чытаў пра Леніна, а ў старшых класах пачаў вывучаць яго работы.

У арміі я быў палітработнікам і, вядома, без ленінскіх першакрыніц я проста не здолеў бы выконваць тую задачу, што стаяла перад мною як перад палітработнікам. Імя Леніна, ідэя Леніна вялі мяне і ўсіх воінаў на змаганне з фашызмам.

СПРАГНЕНЫ на перакладах з моў арыгінала, наш чыгач праз доўгі час усцешна сустракаў выхад з друку кніжкі такога твора, кнігі. Пашана да перакладаў абярнулася тым, што ў апошні час усякі пераклад атрымлівае ледзь не высокую ацэнку. Арыгінальныя беларускія творы могуць быць выдатныя, добрыя, пасрэдныя, а пераклады бываюць толькі выдатныя і добрыя. Хоць, прэўда, калі даць веры большасці рэцэнзій, то нашы пісьменнікі ўжо даўно перасталі пісаць і свае творы пасрэдна.

Пашана да перакладу ўсеагульная. І ў нас цяпер перакладаюць ці не ўсе, каму ахвота і — што горш — таксама і тыя, хто думае, што для перакладу і нічога не трэба больш, апроч ахвоты. А часам сяды-тэды здаецца, што перакладаюць і тыя, каму неахвота. І ў друку з'яўляюцца скажы нахвалі такога — з вывіхнутымі пашчэнкамі: «Аркадзь прыходзіць Куляшоў...» Можна ж сабе дазволіць і так перакладаць твор таленавітага паэта з братняй рэспублікі...

Дзе ж будзе ў такога чалавека, здаецца, час, каб вывучыць іншую мову, калі ён і роднай не паспеў яшчэ як след авалодаць і на роднай піша, як на замежнай, — што і ўявіць цяжка.

Вядома, усё гэта ніяк не можа заслапіць дасягненніў беларускага перакладу. А яны надзвычай вялікія. Ніколі раней не магла наша літаратура пахваліцца такімі здабыткамі ў гэтай галіне, якія ёсць у ёй за апошнія дзесяцігоддзі. Не буду прыводзіць доўгага спісу такіх твораў — лаўрэатаў і нелаўрэатаў. Згадаю адзін прыклад, з якога пачынаецца пасляваенная яго слава — Семіяноў пераклад Бэрыса. У вачах прынамсі майго пакалення ён стаўся яркай з'явай вялікага перакладу. Як вершы Пімена Папчанкі, змешчаныя да 40-годдзя Кастрычніка ў «Лі-Ме» ўпершыню давалі навоchn адчуць нам, што такое сучаснасць у паэзіі...

Навярэдзілі пісьменніцкага пленуму мне хочацца звярнуць увагу на вечна жывую праблему паэтычнага перакладу — аб перадачы верша вершам.

Звычайна пры выхадзе новай кнігі перакладаў — я маю на ўвазе пераклады паэзіі — шмат гаворыцца пра дакладнасць перадачы тых ці іншых радкоў і вельмі мгла, як мне здаецца, аб тым, ці стаў перакладны твор фактам нашай літаратуры. Калі пры навуковым ці якім іншым немастацкім перакладзе сапраўды, каб сказаць пра

яго вартасць, даволі праверкі на сэнсавую дакладнасць, то для перакладу і паэзіі гэтага відочна замала.

Верш павінен, перш за ўсё, узнявіцца вершам, стаць паэзіяй. І толькі тады ўжо ёсць сэнс і патрэба вывараць яго на дакладнасць: што мы маем — «пераклад», «вольны пераклад», «перайначванне», «наследаванне» ці проста «з (каго)». Калі ж твора не атрымалася, то што з таго, што нежывы вельмі надобны да жывога...

Мне здаецца, пераклады з

Аднак як пераклад «Зімовага вечара» твор гэты двойчы ўжо друкаваўся ў апошніх кнігах Ю. Гаўрука.

Або славуты верш У. Бранеўскага пра правакатара — «Шпег» ці «Шпак», як яго парознаму перакладаюць на беларускую мову.

Маякоўскі ўспамінаў сваё польскае ўражанне аб гэтым вершы: калі Бранеўскі на адным вечары пачаў чытаць свой твор, некалькі асоб, учушы аб кім ідзе гаворка, тут жа хуменька надаліся да выхаду.

jak jeden szefag z tamtych — trzydziestu srebrników.

І вось чытаеш пераклад Ю. Гаўрука гэтага верша У. Бранеўскага — і тут ужо снакойна адцаеш. Усё звычайна, тут не памылішся: і ў галаву не прыйдзе, што перад табою не пераклад: **гулле, балое да самага рання, п'е гарэлку і лашчыць дзеўну-пасуду, сто золтых нядбайна шпурне ў рэстаране — адзін з тых дынарыў вырадну Юду.**

Калі казаць безадносна, пераклад ненайгоршы. Але тут

ўжо стаўся песьняй у нямецкага народа. Нават фашысты не мгла выгнаць яе ў няпямачы са спеўнікаў і да тэксту рабілі такую прыпіску: «Аўтар невядомы».

Верш пачынаецца з радкоў пра сум, які, здаецца, невядома чаму агарнуў паэта. І яму ўспамінаецца адна легенда даўнейшых часоў.

...Ціха плыве Рэйн. На вяршыні гары ў бляску захаду сонца сядзіць дзівоснай красы дзяўчына. На ёй залатыя каралі. Яна расчэсвае залатыя валасы, расчэсвае залатым грэбнем. І спявае песьню. І гэтая песьня дзікім смуткам ахоплівае лодачніка ў яго маленькай лодцы, што плыве ўнізе па Рэйне.

Зусім не глядзіць ён на сналы, глядзіць на вяршыню ён.

(Пераклад С. Ліхадзіўскага).

Хутка адбудзецца няшчасце...

Але Гейнэ перапыняе малюнак і канчае верш роздумам. Я думаю, кажа ён, хвалі паглынуць лодачніка і лодку. І гэта зрабіла сваім спевам Ларэляй. У перакладзе С. Ліхадзіўскага страфа гучыць так:

Мярную, плывец, безумоўна, пойдзе з чаўном пад ваду. То спеў Ларэляй чароўнай прынес яму бяду.

Тамая канцоўка ў Гейнэ зразумелая. Яму блізка сваім сумам лодачнік у гэты момант перад няшчасцем. Тут перагук і з яго ўласным сумным настроем, аб якім ён кажа ў першых радках. Ён адчувае і сваё блізкае няшчасце і таму кажа неж яна п'юна: «я думаю...», хоць з народнай сагі пра Ларэляй усё дакладна вядома: плывец патануў, другога канца не будзе. Але Гейнэ піша не баладу, а лірычны верш пра сваё перажыванне. Вось чаму ў першай страфе ў арыгінале аж тры разы гэты займеннік — «я», «я», «мне»...

Цяжка, вядома, перадаць на іншай мове красу гейнэўскай «Ларэляй», музыку верша, гэтыя паўторы гукаў, слоў, нават паўрадкоў. У Гейнэ ў дзяўчыны залатыя каралі, залатыя валасы і грэбень, якім яна расчэсваецца, таксама залатым. С. Ліхадзіўскі на лексічным узроўні перадае гэта даволі блізка. У перакладзе А. Мардзіякі («Аршанскі маладняк», 1928 г., № 7) таксама адчуваецца такое памкненне. Толькі пераклад Ю. Гаўрука занадта лёгка абыходзіць усё гэта.

І больш таго — ён апускае істотны для твора штрыхі, на якіх трымаецца верш. Так у перадапошняй страфе перакладу чытаем пра лодачніка:

Ён больш ні на што не звачае, А толькі глядзіць угару.

Але ж тут толькі закаханасць лодачніка. У гэтых радках няма і намёку на хуткую развязку,

Анатоль КЛЫШКА

ПЕРАКЛАДАЦЬ ВЕРШ ВЕРШАМ...

блізароднасных моў могуць быць цудоўным выпрабаваннем перакладчыцкага майстэрства. Беручыся за верш з рускай мовы, перакладчык перад чытачом стаіць сам-насам з творам, асабліва калі гэты твор чытае яшчэ і ведае на памяць. Тут не схавашся за незразумелую для чытача мову. Бо, што таіцца, — вядомасць сім-тым з нашых перакладчыкаў зароблена не працаю, а моваю, з якой яны перакладаюць і ў якой, як дактары ў зямлі, яны хаваюць свае памылкі.

Калі чытаеш, напрыклад радкі:

Наша хата невяліка, Непрытульна, цёмна ў ёй, — то думаеш, што перад табою не інгкі як твор нейкага паэта-самавука нашаніўскай пары. І дзе даўмецца, што гэта пераклад пушкінскіх:

Наша ветхая лачунка И печальна и темна. — І толькі цяпер, калі ведаецца аб перакладзе якога верша ідзе гутарка, можаце здагадацца, якія радкі меліся тут на ўвазе: Ці стаміліся, мой дружа, Слухаць буру уначы? Ці ўздрынула ты, нядужа, Белу нітну прадучы?

Што ў гэтых радках ад пушкінскага малюнка гукаў пачы — там за акном, і ў гэтай хаце, калыханка якіх раптам перабіваецца жывым зрухам душы: «Выпьем, добрая подружка...»? «Уздрынула», сцягнутыя формы прыметнікаў «невясёла», «нядужа», «белу» — аднаго гэтага было даволі, каб такі верш забракавалі ў рэдакцыі.

У нас ёсць цудоўны пераклад гэтага верша, плён нахнення Максіма Лужаніна. Вось строфы, якія паказваюць шпег, калі той выдае сяброў дыфензіве:

Потым доўга і тупа — па мордзе, па мордзе! — будзе біць, зубы выб'е, зямлю акрываюць, пану золатам плацяць, навешваюць ордэн, і ён, вольны, гулле па вольнай Варшаве.

А ўначы будзе жлукціць гарэлку ў падале, шансанеткі спяваць і, апырсаны блудам, за пітво і за дзеўку сто золтых адаліць, быццам срэбранік з грошай, заробленых Юдам.

Як гучыць радкі! Знойдзены адзіна мажлівых словы і стаіць яны на адзіна мажлівым месцы — узор найвышэйшага майстэрства верша. Так і здаецца, што твор нараджаўся ў гэтых вось словах, на беларускай мове, з гэтымі «жлукціць», «адаліць». З яго можна, здаецца, перакладаць на іншы мовы... і проста пляжа даць веры, што сям ён — пераклад. Прытым такі, які найдакладнейшым чынам перадае верш У. Бранеўскага.

Для параўнання прывяду з арыгінала толькі апошняю з прапятаваных строф — дзеля эканоміі месца:

Wieczorem będzie wódkę chlął w restauracji, będzie śpiewał «Titing» z zaduchu i krzyku, za dziewczkę, za rachunek sto złotych zapłaci,

шнік ужо не «жлукціць гарэлку», а «п'е» — слова бярэцца нейтральнае, бесцікаўнае да эмоцыі верша. Хоць у Бранеўскага якраз — жлукціў, а не піў...

Ні пра якія дынары ў вершы Бранеўскага не ўпамінаецца, бо не аб гістарычнай манетарнай сістэме ідзе тут гаворка, а пра здрадніцтва, а яно заўсёды вымяраецца на срэбранікі, усё роўна ці плацяць за яго дынарыямі, тургыкамі ці якой іншай манетай.

Пры чытанні перакладу Ю. Гаўрука адчуваеш, што загадзя быў вершаваны памер і пад гэты памер падганяліся словы. Усё — не так, як у сапраўдным вершы, дзе ўжо чытач не адчувае, ці гэта словы паклікалі рытм, ці гэта рытм паклікаў словы: верш жыве арганічным адзінствам іх. А тут разумееш: перакладчыку не заўсёды ўдавалася адолець памер. Рытм тут як бы не дапамагаў выказацца, а наадварот, не даваў, замінаў. Адсюль і невыразны сэнс: «шпурне... адзін з тых дынарыў вырадну Юду». Яўна тут не ўмясціўся выказнік і іншыя словы, каб утварыць патрэбны ладаны сказ. І атрымалася: нібыта шнік сам плаціць Юду, а не са сваіх, Юдавых, грошай, як гэта ў арыгінале.

Возьмем Гаўрукоў пераклад цудоўнай «Ларэляй». Гэты верш Генрых Гейнэ — адно з найвялікшых дасягненняў сусветнай лірыкі, твор, які даўно

ВЕРНАСЦЬ АДНОЙЧЫ І НАЗАЎСЁДЫ

(Заканчэнне. Пачаток на стар. 5).

Я эрыходжу часам да сумнай думкі, што мы, пісьменнікі, проста слаба тэарэтычна падрыхтаваны да адкрыцця сучасных канфліктаў. Нам маглі б памагчы філосафы, але, мне здаецца, і яны «плаваюць» у гэтым бязмежным моры бурнага жыцця. Я асабліва востра адчуў гэта, калі прачытаў надзвычай глыбокі, сапраўды філасофскі даклад Пятра Міронавіча Машэрава на нядаўнім пленуме Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі. З яго, з гэтага даклада, я ўпершыню зразумеў сутнасць некаторых сапраўдных сучасных канфліктаў у прамысловасці, сельскай гаспадарцы, у навуцы, зразумеў значне лепш, чым з многіх папярэдніх публікацый на гэтыя тэмы.

— **Звернемся, калі ласка, да аповесці «Гандлярка і паэт».** Твор гэты вельмі цікавы чытачоў і крытыку. Праўда, ацэнкі яго ў нейкай ступені былі супярэчлівыя. Памятаецца, Іван Пятровіч, амаль

адначасова, у першым нумары часопіса «Неман» за сёлетні год і ў другім нумары «ЛіМа» з'явіліся рэцэнзіі «Грані герайнай тэмы» Аляксея Рагулі і «Гандлярка і паэт» — жыццё» Віктара Каваленкі. Хто ж з гэтых двух крытыкаў лепш зразумеў аўтарскую задуму, прачытаў, так сказаць, падтэкст?

— Безумоўна, Каваленка. Ён разабраў аповесць з прафесіянальнай грунтоўнасцю і апалітычнасцю, з веданнем асаблівасцей ўсёй маёй творчасці і з разуменнем данай канкрэтнай аўтарскай задумы. Рагулю хораша адказалі студэнты БДУ, механіка-матэматычнага факультэта, на чытацкай канферэнцыі па маіх аповеснях. Яны катэгарычна не згадзіліся з прафесіянальным крытыкам у яго трактоўцы вобраза Алясея. Хоць яны і матэматыкі і маладыя, але чытаюць, выходзіць, больш уважліва, а галоўнае — без «вывіхаў» і «заскокаў».

Сапраўды, ніводная падзея, ніводная сітуацыя, ніводная рэпліка, думка, разва-

жанне Алясея Гапанюка не даюць падстаў трактаваць яго на-рагулеўскі.

Алясея — тыповы прадстаўнік майго пакалення, таго пакалення, якое прыйшло на сябе першы ўдар гітлераўскай ваеннай машыны, многіх з гэтага пакалення папаклаў трагічны лёс, але ўсе яны, за выключэннем хіба адзінак, у любых абставінах, да апошняга дыхання, заставаліся вернымі патрыётамі.

На правах старэйшага таварыша хочацца параіць маладому крытыку Рагулю не брэць напракат чужыя тэорыі і не падганяць пад іх жывую ткань мастацкага твора. Не лішне папярэдзіць каго-нікаго і ад іншай крайнасці — ад выпягвання на свет божы даўно асуджанай партыяй і ўсёй практыкай савецкай літаратуры вулгарна-сацыялагічнай метадалогіі разбору мастацкага твора.

— **Чытачы, мабыць, прыслалі Вам, Іван Пятровіч, шмат нісем пасля знаёмства з новымі аповесцямі?**

— Пошта на ўсе мае творы была даволі значная. Прышлі першыя пісьмы (пасля выдання асобнай кнігі) і на аповесці «Шлюбная поч» і «Гандлярка і паэт». Думаю, няма патрэбы цытаваць гэтыя лісты. Калі «ЛіМ» захоча, магу перадаць некаторыя з іх для публікацыі. Большасць чытачоў прымаюць аповесці

поўнасцю, некаторыя робяць заўвагі, прытым даволі слушныя, з разуменнем аўтарскай задумы, спецыфікі твораў.

— **Вы ўжо гаварылі ў адным з інтэр'ю, што пішаце рамана, у якім «цэнтральны персанаж — наш сучаснік, прости чалавек, шафёр калгаса, але чалавек цікавай біяграфіі і са складаным характарам». Як ідзе гэтая праца, ці ёсць свае цяжкасці?**

— Працую. Вывучаю матэрыял. Пішу. Галоўная цяжкасць — недахоп часу. То перашкаджае хвароба, то многія абавязкі. У тым ліку і свае творчыя, звязаныя з працай у іншых жанрах. Маю на ўвазе тэатр і тэлебачанне. Ідуць рэжысёрскія майя п'есы «І змоўклі птушкі». Здымаецца тэлевізійны фільм па «Атлантах і карыятыдах». Часам шытаюць рэжысёры на пляцоўку, часам цікава самому паглядзець, як ідуць рэжысёрскія і здымкі.

Многа ўвагі аддаю рабоце ў Саюзе пісьменнікаў: адчуваю сваю пастаянную грамадзянскую адказнасць за тое, каб юбілей Кастрычніка наш творчы саюз, як і ўвесь савецкі народ, сустраў новымі дасягненнямі.

Інтэр'ю правёў **Алесь МАРЦІНОВІЧ.**

што ёсць у Гейне і што перадае С. Ліхадзіўскі. У перакладзе Ю. Гаўрука «Felsenriffe» (падводныя скалы) прапалі.

Але што проста здзіўляе — гэта дапісаная за Гейне мараль.

ПРЫГОЖАЕ — НЕДАСЯЖНА І ШЧАСЦЯ У ІМ НЕ ШУКАЙ. Загінеш, рыбак адважны, Ад песні Ларэляй.

Зняважлівая для памяці Гейне мянчанская мараль.

Асобна хацелася б спыніцца на перадачы памеру верша. Рытмічная свежасць «Ларэляй» колісь бінтэжыла аўтару школьных нямецкіх чытанак. І яны ўстаўлялі «прапушчаныя» склады, надганяючы гейнеўскі дольнік пад звычайны для іх метры памеру.

Нешта падобнае робіць Ю. Гаўрук, толькі ў дзвюх строфах дапускаючы дольнік. Чатыры ж строфы — суцэльны амфібрахій:

Сядзіць там, уся у праменні Дзючына дзівоснай красы; На ёй залатое адзенне, Як жар зіхаціць валасы.

І гейнеўская «Ларэляй» пад рукою перакладчыка ператвараецца ў германізацкую «Тамару»:

В той башне высокай і теснай Царіца Тамара жила; Прекрасна как ангел небесный,

Как демон коварна и зла.

А між тым для «Ларэляй» вельмі важны свой, уласны рытм. «Гэты разарваны вершаваны памер прыдаваў асаблівую дзейнасць палёнай лірычнай мелодыі — дзейнасць кантрасту», — піша пра гэта адын сучасны даследчык.

І Аляксандр Блок за гонар лічыў, што яму першаму ў параўнанні з іншымі перакладчыкамі ўдалося на рускай мове перадаць памер арыгінала.

Гэты гейнеўскі дольнік імкнецца перадаць ужо і першы беларускі пераклад «Ларэляй» А. Мердвікі. Дольнікам пераклаў «Ларэляй» С. Ліхадзіўскі.

Можна яшчэ зразумець нясмеласць да гэтага намеру ў першых рускіх перакладчыкаў «Ларэляй» — у К. Паўлавай, якая перадавала твор харэмам, у Л. Мея, які перакладаў амфібрахіем. Але ж сёння дольнік — даволі паншыраная з'ява ў нашай паэзіі.

З перакладаў Ю. Гаўрука я тут узяў толькі тых, якія ўжо маюць у нашай літаратуры сваіх паплекнікаў: пушкінскі верш «Зімовы вечар» перакладаўся Пятром Глебкам, пра пераклады з Бранеўскага і Гейне тут гаварылася. І мне незразумелая пазіцыя Ю. Гаўрука. Калі і слабы пераклад не выдадзецца на ішчэ на нашай мове, то ра можа мець пэўную карысць — хоць для азнаямлення, то навошта перакладаць слабеі за перакладзенае ўжо?

Мне здаецца, пераклады такога спрактыкаванага перакладчыка, як Ю. Гаўрук, нярэдка адзначаюцца невысокай тэхнічнай вершам, гучаннем радка, недастатковай увагаю да жывога багацця нашай мовы, яе выяўленчых фарбаў.

Я адчуваю, як мяне паспрабуюць аспрэчыць выказваннямі вядомых перакладчыкаў ці іншых дзеячаў культуры. Але гэтыя выказванні рабіліся пераважна тымі, хто не піша на нашай мове. І калі б для іх беларуская мова была б родная, яны б думаецца, праўдзіва ацанілі, як гучыць на нашай мове гэтая класіка...

Як бы ні ведалі мы верш — ёсць асаблівая асалода зноў аддацца яго жывой чалавечай узрушанасці, прайсці ўсім ступенямі ўзлету і спадаў вышнеленага ў творы паучыцца.

І вось чаму верш не можа існаваць у перакладзе. Бо руйнуецца тое, што робіць верш вершам — паэтычнае перажыванне. Чытач цягнецца да перакладаў з мовы арыгінала ў надзеі наблізіцца да верша-арыгінала. І як часта яшчэ здараецца, што ён толькі аддаляецца ад яго.

У Аналізера ёсць верш «Скарга салдата з Лакара», твор, дзе ўпершыню ў сёра-

пейскай паэзіі выведзены праўдзівы вобраз негра на палях імперыялістычнай вайны. Негр — салдат французскай арміі — апавядае, як упершыню ён уведеў аб тым, што такое засада, у сваіх родных мясцінах — на балоце.

А ў перакладзе ж Эдзі Агняцвет атрымалася:

Пра ЛАФЕТЫ даведаўся я лі балота...

Падвяла шматзначнасць французскага слова. Перакладчыца ўсё прачытала ў слоўніку пра першае значэнне і недачытала пра другое. І засада ператварылася ў лафеты. А далей пайшло адвольнае скарачэнне радкоў. Жывыя штрыхі пра тое, як жырафы, раскарачыўшы ногі, п'юць ваду, у перакладзе змяніліся першым — звычайным: «даўгашыйкі-жырафы...» Каб згадаць такое, вядома ж, не трэба быць і неграм.

Яшчэ адзін прыклад — верш Ю. Тувіма «Танец». Звяртаюся да яго, бо ёсць два пераклады на беларускую мову...

Прыгожы, вясёлы тувімаўскі верш для дзіцей пра тое, як у віхурным танцы закружыліся ў хаце ўсе рэчы — ад пены да збана. Не можа ўтрымацца і мяцёлка, ды баіцца — не развязацца б.

Параўнаем у гэтых жа двух перакладах гучэнне апошняй строфы, дзе мяцёлка ўраце кідаецца ў скокі. У Э. Агняцвет вольна выглядае гэта:

Сначуць скрыня з малаточкам,

З агурамі снача бочна, І мяцёлка не ўстала, Эх, як лёгка заснакала!

Даволі-такі няблага!

І вось гэты ж, але поўны драматызму і ўнутранага змагання ўчынак у перакладзе А. Вялюгіна і С. Дзержая:

Снача скрыня, нубел снача, А мяцёлка ледзь не плача, Не ўстала — эх! — імчыцца, Аж да столі пыл курыцца.

Дзе ў Э. Агняцвет было толькі ўсхваляванае павадзненне, у А. Вялюгіна і С. Дзержая яшчэ і маленькая драма — і з нарастаннем дзеі і з кульмінацый («Ледзь не плача...», «не ўстала...», «эх! — імчыцца...»). І пры гэтым найдакладнейшы Тувіма: нават з упамінаннем, што курыцца пыл, бо да ўсёго ж — тэнце не абы-хто, а мяцёлка!

Артыкул Ю. Гаўрука «Пераклад — справа адказная», змешчаны ў пазамінулым нумары «ЛіМа», слухаю стаяць пытанне аб павышэнні крытэрыяў у ацэнцы перакладаў, цікавы ён і ўвагаю да пытанняў мовы.

Цалкам можна пагадзіцца з Ю. Гаўруком, дзе ён гаворыць наконт паэтычнай сваволі з націскамі.

Аднак ёсць і такія сцвярджэнні, якія выклікаюць прычэнне. Паспрабуем на гэтым спыніцца. Думаецца, беспадстаўна крытыкуе зўтар артыкула А. Лойку за словы «нешчаслівыць», «рудавы», «трапёткі», «нязгорш». Іх рана адлучаць ад нашай літаратуры. Адна рэч — слоўны дыялектызм, якому яшчэ можа пашанцаваць у літаратурнай мове, і другая рэч — граматычны дыялектызм, што гэтай надзеі ўжо не мае. Скажам, сцягнутыя формы прыметнікаў, якія выкарыстоўвае сам Ю. Гаўрук пры перакладзе пушкінскага «Зімовага вечара», або такія дзеяслоўныя формы, якія сустракаем у яго ж. Гаўруковым, перакладзе Бадлера:

Тады, мой анёл, чарынку снамэце, Які чалавацьМЕ вас...

(«Падла»)

Мне здаецца, запатніўся аўтар артыкула з заўвагай аб слове пакрыёма. Адрасаванне яе было б лепш не Рыгора Бардуліну, а Янку Купалу, чый «Курган» прынес гэта слова ў вушы кожнага беларускага шасцікласніка («І пракляцце расло пакрыёма»). Дарэчы, сэнс гэтага слова такі прэзрысты, што яго, думаецца, зразумёў бы і нават той, хто і не вучыўся ў шостым класе.

Шмат увагі ўдзяляе аўтар

артыкула назве бардулінскага перакладу верша С. Ясеніна. Я разумю Ю. Гаўрука, яго жаданне, каб цудоўная «Песнь о собаке» С. Ясеніна атрымала і ў беларускім перакладзе найбольш адпаведную назву. Але незразумела, адкуль такі ледзь не гвалт над усім гэтым.

«...Спынюся на з'яве, якую лічу свавольствам, катэгарычна недапушчальным у перакладах, — піша Ю. Гаўрук. — Адзін з самых выдатных вершаў Ясеніна называецца «Песнь о собаке». У перакладзе ён называецца «Песня пра ічанюкоў». Перайначванне не толькі недачытае, але і абразлівае. Не пра ічанюкоў склаў сваю песню Ясенін, а пра сабаку».

Цяжка надумаць, што так можа пісаць чалавек, які сам нямае галоў праце ў перакладзе і, пэўна, ведае, што часам назву — як гэта не хацелася б, але даводзіцца змяняць. Дарэчы, і сам Ю. Гаўрук да перакладу балады Ф. Шылера робіць у сваёй кнізе такую зноску: «У арыгінале гэта балада называецца «Tauscher», што азначае «шыральшчык», «вадалаз». Назва «Кубак» узятая з перакладу В. А. Жукоўскага. Хоць, калі задумацца, то не пра кубак жа пісаў баладу Шылер.

І няўжо не кінулася ў вочы Ю. Гаўруку, ужо хоць бы пасля бардулінскага перакладу, што нельга перакладаць на беларускую мову так, як гэта раней перакладаў сам Ю. Гаўрук — «Песня пра сабаку». У рускай мове «сабаке» жаночага роду. А паспрабуй у беларускай мове ён — «мужчына» — прывесці ічанят (ічанюкоў), яго паднялі б на смех!

Ю. Гаўрука асабліва абражае вось што. «І слова такое грубае — «ічанюкоў», нават не «ічанят», а са зняважлівым канчаткам — «ічанюкоў», — піша ён.

Аўтар артыкула, відаць, пад канчаткам меў тут на ўвазе суфікс, бо канчаток роднага склопу ніяк не зняважлівейшы за ўсеякі іншы: проста таму, што ён ніякіх эмацыянальных адценняў не нясе.

І калі слова «ічанюк» як да чалавека сапраўды абразлівае, то да ічанят — зусім не, як і іншыя словы з суфіксам -ук (-юк). Паўлюк Трус, пішучы так сваё імя, не пэўна, ніяк не думаў, што яно горшае за Павел. Зусім натуральныя гэтыя словы: сябрук, Пятрук, Жаўрук... І я зусім не лічыў бы за абразу, калі б, скажам, маё прозвішча было на -ук. І з законнай падставай! Бо, як сведчыць акадэмічная «Граматыка беларускай мовы», «пры дапамозе гэтага суфікса ўтвараюцца адушаўленыя назойнікі з памяншальна-ласкальным адценнем». (Т. 1, стар. 96, выд. АН БССР, 1962 г.).

Вядома, можна не згаджацца з прапанаванам Бардуліным назваю, варту шукаць лепшую, але нельга не зразумець і цяжкасці, з якою сустраецца неш таленавіты паэт-перакладчык.

Севярын Поляк перакладаючы ясенінскі твор на польскую мову, назваў яго «Pieśń o suce» — «Песня пра суку». Наўрад ці прыйшла б такая назва да спадобы кожнаму беларускаму чытачу.

Дык ці трэба такая ваяўнічасць Ю. Гаўрука: «...Я не магу быць раўнадумным да легкедумнага перайначвання назвы гэтага верша ў перакладзе. Гэта як удар у спіну».

Пераклад паэзіі — адказная і складаная рэч. Складаная таму, што надзвычай складаны сам верш, яго структура, у якой — у адрозненне ад прозы — і іншае абав'язанне, і іншы тып вобраза, і іншае слуханне слова. Нездарма, злецца, Эліот казаў: паэзія — гэта тое, што знікае пры перакладзе. Як вызначыць паэзію такую характарыстыка, безумоўна, няслучная. Не хацелася б аднак, каб яна была і звычайным некаторых нашых перакладаў.

Кніганіс

ПЕРАКЛАДАЮЦЬ СЯБРЫ

У апошнія гады ў сацыялістычнай Балгарыі значна павялічылася колькасць асобных выданняў і публікацый у перыядыцы ў перакладзе з беларускай мовы.

У № 2 часопіса «Пламък» за 1977 год змешчана вялікая падборка вершаў сучасных беларускіх паэтаў. Вершы Аркадзі Куляшова пераклалі Найдан Вылчаў і Марыя Геаргіеў, Пімена Панчанкі — Пырван Стэфанаў, Найдан Вылчаў пераклаў таксама вершы Пятруся Макаля, Рыгора Бардуліна, Генадзія Вураўкіна, Алеся Разанава; Марыя Геаргіеў — вершы Анатоля Вярыцкага і Васіля Зуенка, «Актавы» Ніла Гілевіча друкуюцца ў перакладзе Івана Цанева.

У № 1 і № 2 таго ж часопіса надрукавана аповесць Васіля

Быкава «Яго батальён» у перакладзе Пенін Кыпчэв. Часопіс «Пламък» змясціў таксама рэзюмэ з афортаў Барыса Заборана з цыкла «Памяці тых, хто загінуў на вайне».

Перакладаецца з арыгінала аднагоміні твораў Кузьмы Чорнага (укладальнік — Сімяон Уладзіміраў), Руміна Эўцімава будзе перакладаць аповесць «Люба Лук'янская». Іако Сакалоў — раман «Млечны шлях» і апавяданні, Сімяон Уладзіміраў — аповесць «Лявон Бушмар». Ён жа перакладае для плоўдзінскага выдавецтва аповесць Івана Шамякіна «Гандлярка і паэт».

У серыі «Паэтычны глобус» плануецца таксама зборнік выбранных твораў Максіма Багдановіча ў перакладзе Іако Сакалова.

МАЯ БЕСЯДЗЬ

Arkadz Kullashov
MIRIO
BĚSLADZ

Пад такой назвай выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла ў перакладзе на іспанскую мову кнігу выбранных твораў народнага паэта Беларусі Аркадзі Куляшова. У яе ўвайшло каля сямідзесяці лепшых вершаў паэта, што ахопліваюць усе этапы яго творчага шляху ад даваеннага часу да нашых дзён, а таксама лірычныя цыклы «Маналог» і «Запісаная кніжка».

Пераклад творы і падрыхтаваў кнігу да выдання супрацоўнік фундаментальнай бібліятэкі імя Якуба Коласа АН БССР перакладчык Карлас Шэрман. Прадмову «Шлях да асяння» напісаў Варлен Бешык. Ілюстрацыі і мастацкае афармленне зроблены Барысам Заборавым.

ZIT DO SVITANI

В. БЫКАУ. Дажыць да світання. Аповесці і апавяданне на чэшскай мове. Прага, «Свабод», 1976.

У зборніку увайшлі аповесць «Пастка», апавяданне «Чацвёртая няўдача» (з беларускай пераклаў Вацлаў Жыдліцкі) і аповесць, якая дала назву кнізе (з рускай пераклаў Яраслаў Гулак).

У пасляслоўі «Мазаіка вайны і чэласнасці харантараў» перакладчык і даўні прапагандыст беларускай літаратуры ў Чэхаславакіі, выкладчык Карлава ўніверсітэта В. Жыдліцкі, вызначваючы характэрныя рысы творчасці В. Быкава, піша, што калі б ён стаў, як хацеў некалі, скульптарам, то хутчэй за ўсё быў бы «партрэтывам з яўна раэмбрантаўскім адчуваннем унутранай драматычнасці характараў».

Быкаў, на думку чэшскага даследчыка, «прыняцыва скіроўваецца ад павярхоўнага погляду на падзеі да загляблення ў пачуцці персанажаў».

«Не толькі кожны асобны твор Быкава, — піша ён, — але і яго творчасць у цэлым, у адрозненне ад раманаў-эпэлей, з'яўляецца своеасаблівай мазаікай. Карціна вайны тут «складаецца» з асобных чэцінак-намеўчыхаў — з дробных, «украінаўчых», лакальных падзей і радавых, «нязначных», «невядомых» байцоў. Міжволі напрошваецца думка, што Бы-

Ф. Паграбеннік. Васіль Стафанік у славянскіх літаратурах

Ф. Паграбеннік. Васіль Стафанік у славянскіх літаратурах. На ўкраінскай мове. Кіеў, «Наукова думка», 1976.

Новая манаграфія Федара Паграбенніка «Васіль Стафанік у славянскіх літаратурах» дае чытачу цэласнае і іскравае ўяўленне пра выдатнага ўкраінскага пісьменніка-наведліста. Пазнавальны аспект, глыбінна асноваваны жыццёвага шляху і творчай спадчыны В. Стафаніка ўзмяняюцца дзякуючы

Удалому павароту тэмы, вылучэнню такога яе аспекта, які ўзаемазвязі і ўзаемадзеянне літаратур братніх народаў.

Уражвае ґрунтоўнасць даследавання, маштабнасць ахопу бібліяграфічнага і гісторыка-літаратурнага матэрыялу. Аўтар уназаўма ўсю гісторыю вывучэння спадчыны пісьменніка ў славянскіх літаратурах, гісторыю развіцця крытычнай думкі ў сувязі з творчасцю В. Стафаніка, падрабязна аналізуе пераклады яго твораў на рускую, беларускую, польскую, чэшскую, славацкую, балгарскую і славенскую мовы.

Што датычыць папулярнасці твораў В. Стафаніка ў Беларусі, то яна звязана з асабліва шчыльнай развіццям беларускай літаратуры ў дэравалюцыйны перыяд. Пісьменнік увайшоў у яе, адначасна аўтар, нікаю сваіх сацыяльна-бытавых навін толькі ў 1909—1911 гг., калі Р. Зямкаў пераклаў і надрукаваў іх у газеце «Наша ніва».

Пасней, ужо ў савецкі час, да творчасці В. Стафаніка аяраўлялі як перакладчыкі У. Халдыка і К. Чорнін.

Апошнія публікацыі твораў В. Стафаніка ў нашым друку — «Сіняя кніжачка», «Катрэч» і «Камены крыж», змешчаныя ў перакладзе Я. Саламеіча ў часопісе «Полымя». № 5 за 1971 г. прыхільна ацэнены аўтарам манаграфіі.

СУПОЛЬНАСЦЬ гістарычнага шляху, пройдзенага ўкраінскім і беларускім народамі, абумовіла пастаянны ўзаемаабмен паэтычнай тэматыкай абедзвюх братніх літаратур. Паэты звяртаюцца да розных бакоў жыцця братняга народа, імкнучыся часцей за ўсё перадаць як мага больш абагульнены вобраз цэлай рэспублікі.

Не ўсім, праўда, удаецца вырвацца з кола, акрэсленага выдатнымі папярэднікамі, таму і зараз, скажам, Украіна малюецца такой, як уявіў і ўбачыў яе Купала («Украіна, цвече любы, сонцам гаданым»), а калі гаворка зойдзе пра Беларусь, адразу ж усплывае ў сьвядомасці тое, што сказаў аб ёй яшчэ Са-стора, — «сінёока сестра Украіны».

Прыкладаў — нямала. Возьмем верш

біваецца праз яўна перабольшаны паказ даброт стэпавага краю, праз анафару: «Там трава — нібы лес такая», «Там рыбы ў рэчках і ставах столькі...», «Там мёду — бяры колькі ўлезе, а пчол нічых табуны». Гэта ўсмешка «перабягае» і на далейшае апісанне казачкага жыцця з яго трывогамі і небяспекамі, калі «трэба хадзіць з мушкетам, нават сьвінцы травы адарваць», і вынырае нестэпавае ў фінале, калі герой, што прайшоў праз жах татарскага палону і радасць вызвалення, цішком «думае ўнурыўшы нос: «Ці знайшоў хто валюў яго ў стэпе і нарог, што травою зарос?»».

Балада прываблівае глыбокім пранікнёным паэтам у чалавечую псіхіку, высокім узроўнем паэтычнай тэхнікі.

Паэт здолеў адшукаць ва ўкраінскай гісторыі такую яе духоўную, мараль-

радуліна ў кнізе, падараванай В. Лучуку).

Характэрная асаблівасць тэматычнага ўзаемаабмену — трансфармацыя мастацкіх вобразаў, узбагачэнне іх. У паэме Р. Барадуліна «Праз чарот шыкоў», прысвечанай Т. Шаўчэнку, назіраецца цікавая варыяцыя Шаўчэнкавых вобразаў «думі моі, квіты моі, дці» — у такіх выказах, як «дочки любыя і сыны, так і просяцца ў Вільню думы» і «нарочная незаручная воля». Можна дапусціць, што гэта ўзнікла ў выніку спалучэння двух вобразаў — «дівчыны зарученой» і волі, так характэрных для ўкраінскага паэта. (Прыгадаем: «Дол! Дол! Моя ти співана воле!»).

Важную функцыю ў раскрыцці інтэрнацыянальнай тэматыкі адыгрываюць рэаліі — геаграфічныя, гістарычныя, бытвыя. Вершы паэтаў перасыпаны назвамі — тут і Кіеў з яго Крашчацікам, Карпаты і Чарнечая гара, Вязінка і Белавежская пушча.

Праўда, усюды патрэбна пачуццё меры, прыкладом якога могуць паслужыць вершы П. Броўкі, М. Нагнібеды, Л. Забашты, А. Русецкага. Бо іншы раз трапляюцца назвы, якія нічога не ўвасабляюць, ні на што не ўказваюць, а даюць толькі выпадковую інфармацыю.

Значнае месца ў тэматычным ўзаемаабмене займаюць і вобразы дзячаў літаратуры, якія ўвасабляюць у сабе рысы гісторыі і сучаснасці народаў. На Украіне часта ў гэтым сэнсе выкарыстоўваецца вобраз Купалы — праўда, без усебаковага і паглыбленага раскрыцця, а ў форме згадак агульных выказаў тыпу «песня Купалы, Коласа слова» (Д. Луцэнка), «песні Купалавы» (А. Юшчанка), «бы на параду да Купалы» (М. Нагнібеда).

Больш глыбока і паслядоўна праходзіць гэты працэс у беларускай паэзіі, што праявілася дарэчы, у паэмах аб Т. Шаўчэнку, Л. Украінцы («Тарасова доля» Я. Купалы, «Праз чарот шыкоў» Р. Барадуліна і інш.).

Беларускія паэты шчодро і рознабакова выкарыстоўваюць паэтыку ўкраінскай песні. А. Русецкі, напрыклад, арганічна ўплывае ў вобразную тканіну аднаго са сваіх вершаў радок з вядомай ўкраінскай песні «Місяченьку, не свіці нікому, як важны кампанент пейзажнага малюнка, што перадае агульную настрой героя, стварае неабходную інтымнасць атмасферы.

Неадменнай рысай беларускага пейзажу ва ўкраінскай паэзіі выступаюць напрыклад, бары, лясы, пушчы. У пэўнай ступені такое адлюстраванне апраўдана, але ўсё ж вымагае і новага, арыгінальнага аспекта ў паказе рэчаў вядомых. Гэта ўдаецца толькі сапраўдным майстрам. У вершы «На Украіне» М. Танка напачатку падаецца звычайны пейзаж, які можна лічыць «нормаю»: «Дняпро ля кручы пеніцца бруісты... дубы — стэ ўя бандурысты». Але калі гэты пейзаж канкрэтызуецца, калі пайшоў пералік рэалій: «на скручаных, на векавых ствалах — засечыны і раны ад стрэл, мечоў, вясновых крыг, ад куль, гранат і ад маланак», — мы пазнаём самавіты почырк М. Танка з уласцівым яму поглядам, з умельствам абагульняць праз дэталі, здавалася б, нязначную, з яго майстэрскім выкарыстаннем падтэксту.

Так і пейзаж, і фальклор, і гісторыя, і сучаснасць абодвух народаў, украінскага і беларускага, як і ўсіх народаў СССР, уваходзяць раўнапраўнымі элементамі ў сучасную паэзію. Тэматычны ўзаемаабмен з'яўляецца важнай і пастаяннай крыніцай яе ўзбагачэння.

Ларыса БОНДАР.

Львоў.

СУПАСТАВІШЫ змест апавесці Г. Панова з тым, што прынісваецца яму ў пазначаным лісце, міжвольна прыходзіць да вывадаў не вельмі вясёлых. Ліст гэты выклікае на сур'ёзны роздум. І прычынай тут аказваецца не бяздоказнасць, абвінавачванняў, а пытанні чытанкай культуры, культуры ўспрымання мастацкага твора. Вось пра гэта і хацелася б пагаварыць у першую чаргу.

Бясспрэчна, узровень падрыхтоўкі чытачоў розны. І гэта трэба ўлічваць. Кожны чытач мае права выказаць свае думкі і ўражанні аб прачытанай кнізе, можа пагадзіцца ці паспрачацца з пісьменнікам. І ўсё ж... І ўсё ж моцна бянтэжыць і засмучае тое, што аўтары ліста, па ўсяму відаць, чытачы эстэтычна падрыхтаваныя, палічылі магчымым механічна выхапіць не пазбаўленую гуманістычнай афарбоўкі рэпліку героя пра незвычайныя ўласцівасці вугроў, якія водзяцца і на далёкай планеце («Вугры тут могуць жыць без ежы да тысячот сутак. Гэта даказалі, зразумела, не самі вугры — яны на гэта ніколі не адважыліся б, — а вучоныя аддзела заалогіі Акадэміі навук Беларусі, дм, зрэшты, якая розніца»), і на падставе рэплікі героя Эдзіка Свістунга абвінавачлі ў невялікіх грахах аўтара, прыпісавшы яму ледзь не... пагарду да тых, хто займаецца пытаннямі экалогіі і інтэлектуальна каштоўных відаў рыб. дыскрэдытацыю працы вучоных. А каб абвінавачванне гукала больш доказна... прыводзяцца дэдацыяныя пра пераставы міграцыі ласосевых, пра набыццё ў Францыі 5 млн. штук малявак вугра і г. д.

Ды толькі ўсё гэта не мае дачынення да таго, пра што ідзе гаворка ў апавесці. З тых заўваг, якія робіць герой, з яго разважанняў пра загадкі прыроды зусім не вынікае, нібыта пісьменнік недаацэньвае працу вучоных альбо ставіць пад сумненне слухнасць вывадаў пра незвычайныя ўласцівасці вугроў. Таму абвінавачванні ў адрас пісьменніка беспадстаўныя, надуманыя, штучна сканструяваныя. Магчыма, аўтарам ліста не да спадобы прыйшлася манера, у якой размаўляе герой. Але ж гэтая манера адпавядае яго характару. Якім бы, аднак, ні быў характар героя, пры ўсім жаданні немагчыма залічыць яго да рэтраградаў. І тое, што іншыя героі апавесці маюць свой погляд на тэхнічны прагрэс, што яны бачаць выдаткі гэтага руху наперад, таксама не з'яўляецца сведчаннем кансерватыўнасці аўтарскай пазіцыі, недаацэнкі навукі і г. д.

Кідаючы сур'ёзныя папρόкі пісьменніку, аўтары ліста тут жа заяўляюць: «Мы не бяремся разглядаць вартасці і недахопы кнігі». Дзіўная, шчыра скажам, логіка! Абвінавачанне аўтара кнігі ў зламаных мэтах, паклеіць яму ярлык дэзінфарматар, а заадно паўшчуваць тых, хто выпусціў кніжку ў свет — і пры гэтым зрабіць выгляд, што ўсё сказанае не мае дачынення да ацэнкі «вартасцей і недахопаў». Маўляў, «мастацкасць» — гэта адно, мы ў гэтым не будзем разбірацца, а пазіцыя аўтара, змест твора — рэчы зусім іншыя.

Перад намі, такім чынам, даволі распаўсюджаная сярод пэўнай катэгорыі чытачоў з'ява спрошчанага падыходу да мастацкай літаратуры, прыклад утылітарнага погляду на мэты і задачы мастацтва. На літаратурны твор глядзяць нярэдка, як на механічную копію з'яў жыцця. У мастацкім творы бачаць адно голую інфармацыю. Аб існаванні мастацкай мовы, відаць, некаторыя чытачы і не задумваюцца. Усё сказанае ў творы разумецца ў літаральным сэнсе, быццам гэта дзелавая папера. Таму і падыходзяць з аднолькавымі крытэрыямі ацэнкі і да апавесці, і да навуковай працы. Герой і аўтар, як гэта прэдэманстравалі нам аўтары ліста, атаесамліваюцца, меркаванні першага цал-

За трыдзецьці планет. Апавесці. На рускай мове: Мінск, «Мастацкая літаратура», 1976.

ПАЧУЦЦЁ СЯМ'І АДЗІНАЙ

А. Ставера «Украіна». «Голас твой, нібы спеў салаўя, — Украіна мая, Украіна — найшчырэйшая песня мая». Услаўляючы ўслед за Купалам п'явучасць і росквіт Украіны, А. Ставер пераклікаецца яшчэ і з выдатным рускім паэтам-песеннікам В. Лебедзевым-Кумачом, што праявілася, дарэчы, у аднолькавым рэфрэне («Украіна мая, Украіна, золотая мая сторона»).

Было б, аднак, памылкай зводзіць тэматычны ўзаемаабмен толькі да такога тыпу вершаў — ён, калі ўважліва прааналізаваць усе паэтычныя з'явы, і больш канкрэтны і «гусцей насычаны».

А цікавячыся гістарычным мінулым Украіны, паэты, аднак, не шукаюць у ім якойсьці патрыярхальнай экзотыкі, іх у першую чаргу цікавяць тыя змены, што адбыліся за гады Савецкай улады.

Паэзія з уласцівым толькі ёй здзіўленнем першаадкрыцця шукае падабенства і роднаскасць народаў ва ўсім, нават у «дробязях», бытавых дэталях. Захоплены і, можа, у нечым наўны погляд паэта зазначае, напрыклад, што і над Украінаю, і над Беларуссю сплываюць адны і тыя жаўранкі (М. Сынгаўскі), што гусі, якія пралятаюць над матчынай хатай, — з Беларусі (В. Сцепанюк), што беларускія лтушкі зімуюць у Карпатах (В. Сідарэнка). Часта «дробязь», дэталі, як гэта і ўласціва паэзіі, вырастае да шырокіх абагульненняў.

Я не магу ўявіць без рускіх жыцця,
Каб іншы лад ішоў.
Мне б здаўся свет занадта вузкім
Без украінцаў, латышоў.
Без мора Чорнага, без Волгі,
Без Енісея і тайгі:
Там ёсць і нашыя трывогі,
І кроплі нашае тугі, —

так мысліць, так адчувае сябе не толькі П. Панчанка, а і кожны савецкі чалавек, пачуццё якога выражае паэт.

Гістарычная тэма засвойваецца ў двух асноўных напрамках: праз адлюстраванне гістарычнага лёсу беларускага народа ва ўзаемасувязях з украінскім і праз асэнсаванне некаторых гістарычных момантаў у жыцці ўкраінскага народа.

У баладзе «Казакі» Я. Сіпакоў, малюючы «па традыцыі» Украіну казачна багатай (параўнайце са «Жменяй пшаніцы» Я. Лучыны), не абышоўся, аднак, без добраазычлівай усмешкі, якая пра-

ную, эстэтычную, і перш за ўсё сацыяльную павязь з праблемамі сучаснасці, што гэта дало яму сапраўды сталыя высокамастацкія творы. Малюючы вобраз народнага героя Налівайкі, аўтар заастрае ўвагу на сацыяльную трагедыю паўстання, пасля разгрому якога «зноўку паны разбіраюць прыгонных — былых казакоў» («Літаўры»).

Цяжка пераацаніць і неспрэчны вопыт паэтаў. Болей таго, асабістыя ўражанні спарадзілі такія цікавыя з'явы, як беларуская паэзія на Украіне і ўкраінская — у Беларусі.

Як вядома, доўгі час жыў і працаваў у Беларусі ўкраінскі паэт П. Гарэцкі. Вучылася на Украіне маладая паэтэса В. Коўтун. Яна нздрукавала ва ўкраінскіх выданнях свае першыя творы, а У. Караткевіч не толькі вучыўся, пэўны час тут працаваў. Зараз на Украіне жыве беларускі паэт В. Сідарэнка, першая кніжка якога «Яса» ва ўкраінскіх перакладах выйшла ў 1972 г. у выдавецтве «Молодь», апыраўдзішы яе беларускую публікацыю. І натуральна, што беларуская і ўкраінская тэма ў творчасці гэтых паэтаў займае не апошняе месца.

Ва ўкраінскай паэзіі сустракаюцца цэлыя «беларускія» цыклы: «На братняй зямлі» М. Рыльскага, «Беларусь ты, мая Беларусь» М. Нагнібеды і «Люблю зялёна-сінюю Беларусь» С. Літвіна. Але найбольшае распаўсюджванне набылі пасланні, прысвечаныя, выкліканыя часцей за ўсё пачуццём асабістай дружбы, агульнымі абставінамі ў жыцці — студэнцкімі, прафесіянальна-творчымі кантактамі і нават агульнасцю паходжання, адзінствам кроўных, роднасных сувязей («Матчына мова» Б. Сцепанюка).

Ёсць два асноўныя тыпы вершаў-прысвячэнняў: прысвячэнні, змест якіх не мае канкрэтнага дачынення да зместу твора (напрыклад, верш В. Віткі, прысвечаны Б. Чаламу), і пасланні, змест якіх цесна звязаны з асобаю, якой твор прысвечаны («Максіму Танку» М. Нагнібеды, «Да сябра» В. Сідарэнка). Сярод апошніх вылучаюцца надпісы на кнігах — скажам, надпіс Р. Ба-

Інфармацыя ці... дэзінфармацыя?

У лісце, дасланым у рэдакцыю супрацоўнікамі аддзела заалогіі АН БССР, кандыдатамі біялагічных навук В. А. Бяздзенежных і С. Л. Гаравой, выказваюцца заўвагі ў адрас пісьменніка Георгія Папова, аўтара фантастычнай аповесці «За трыдзевяць планет», якая летась выйшла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура».

З пісьмом вучоных-біёлагаў рэдакцыя пазнаёміла крытыка, кандыдата філалагічных навук Міхася Мушынскага.

Пісьмо ў рэдакцыю і адказ на яго друкуюцца ніжэй.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла ў 1976 годзе кніжку Георгія Лявонцэвіча Папова «За трыдзевяць планет». З анатацыі да яе мы ведаем, што гэта фантастычная аповесць, у якой расказваецца аб тым, як малады жыхар вёскі Эдзік Свістун адпраўляецца ў касмічнае падарожжа і нечакана для сябе трапляе на планету, дзе ўсё гэтаксама, як і ў нас на зямлі. Нават людзі тыя самыя, двойнікі зямлян. Там, на той дзіўнай планеце, адбываюцца нечаканыя прыгоды, пра якія сам герой расказвае з добрай і прастадушнай усмешкай. Аднак добрая і прастадушная усмешка аўтара хавае далёка не добрыя мэты.

Мы не бярэмся разглядаць вартасці і недахопы кнігі, але вольна адносіць да яе, міжвольна звярнуўшы на сябе нашу ўвагу — калі аўтар звяртаецца да ацэнкі ненаворных навуковых звестак (стар. 171—173). Спачатку ён выказваецца наконт кнігі «Затэрыны

мир «Кингано-Рэо» М. Песеля. У гэтай кнізе Г. Папоў «посравніў» (выраз аўтара) даныя аб пчолах і не ведаў, што і падумаць. Аднак не думаў Г. Папоў і далей, калі пісаў: «Впрочем на гэтай планеце сустрачаюцца загадкі і похлеце. Хоть врэмени у мяня было в абрез, я все же поинтересовался кое-какой здешней научной литературой. Сведения, которые я почерпнул из этой литературы, буквально потрясли меня. Угри здесь могут жить без пищи до пятисот суток. Это доказали, разумеется, не сами угри — они на это никогда бы не решились, — а ученые отдела зоологии Академии наук Белоруссии, но какая разница?».

А розніца ёсць. І справа, вядома, не ў тым, што пры ўсёй фантастычнасці аповесці, аўтар указаў адрас устаноў, дзе, на яго думку, «встречаются загадки и похлеце». Хоть ён і згаджаецца з тым, што «природа ставит перед наукой тысячи загадок, одна сложнее другой», але вырашае пытанне проста.

У лабараторыі ж экалогіі і інтрадукцыі рыб аддзела заалогіі АН БССР вядуцца даследаванні, звязаныя з інтрадукцыяй у вадаёмы рэспублікі каштоўных парод рыб, у тым ліку і вугра. У нашу задачу не уваходзіць пісаць справаздачу аб рэнтабельнасці вуграводства, як, дарэчы, і іншых бакоў даследаванняў, накіраваных на павелічэнне гэтай каштоўнай рыбы. Вельмі многія пытанні біялогіі вугра яшчэ чакаюць свайго тлумачэння.

Даназана ж, што ласосевыя, вугры і іншыя рыбы робяць вялікія пераставы міграцыі, выкарыстоўваючы пры гэтым энергетычныя запасы, накопленыя ў пераднастаў перыяд. Месцам нерасту еўрапейскага вугра з'яўляецца Саргасва мора. Па падліках вучоных, адлег-

ласць у 4—5 тысяч кіламетраў вугры могуць пераадолець за 150—200 дзён (С. Кахненка, «Европейский угорь», М., 1969).

Для зарыблення вугром вадаёмаў рэспублікі малюкі вугра занупляюцца ў Францыі (сёлета, напрыклад, да 5 млн. штук). Зараз праводзяцца работы па вырошчванню гэтай рыбы ў штучных умовах. Эксперыментальныя даследаванні паказалі, што вугар пры гэтым не харчуецца і можа заставацца без ежы ад паўгода да паўтара года, прычым у яго арганізме адбываюцца складаныя фізіялагічныя змены і ў прыватнасці адбываецца рэдуцыраванне кішчэніка. Насуперак меркаванню Г. Папова, гэта даказалі, вядома, самі вугры. У прыродзе выпадкі працяглага галадання назіраюцца не толькі ў рыб, але і ў ненаворных іншых груп жывёл, у тым ліку і млекакормячых.

Мы лічым, што аўтар, выдаючы нават фантастычную аповесць, павінен несці дакладную інфармацыю па тых пытаннях, якія ў нашы дні ўжо высветлены, а не ўносіць дэзінфармацыю. Тыражыруючы сваё памылковае вытлумачэнне ў 30 тысячых копіяў, аўтар ставіць пад сумненне не толькі ўласную дасведчанасць, але і тым самым сцвярджае сваю памылковую пазіцыю.

Роля фантаста заключаецца ў тым, каб прадбачыць новыя, самыя фантастычныя адкрыцці, што было па сілах фантастам усіх часоў і нацыянаў.

Нам застаецца толькі пашкадаваць, што ў калі, побач з прозвішчам аўтара, сталі і прозвішчы асоб, адказных за гэтую выданне.

В. БЯЗДЗЕНЕЖНЫХ,
С. ГАРАВАЯ,
кандыдаты біялагічных навук.

...ПРА КАСМІЧНАГА ПАДАРОЖНІКА І ЯГО КРЫТКАЎ

кам прыпісваюцца другому. А тое, як сам пісьменнік глядзіць на свайго героя, у разлік не бяруцца. А без гэтых адносін мастацкага твора не існуе. Стаўленне аўтара да дзейных асоб можа быць адкрыта прыхільным, іранічным, гумарыстычным, рэзка адмоўным і г. д. Яно можа выяўляцца непасрэдна, усюсна, праз мастацкую дэталю, у падтэксце твора і інш.

Здавалася б, адносіны Г. Папова да Эдзіка Свістун выказаны вельмі разна, недвусэнсоўна. Дастаткова прачытаць хоць бы зноску, дзе пісьменнік у гумарыстычным пласце тлумачыць выказанне героя адносна «кніжкі нейкага французскага студэнта Песеля (ці Кеселя, дакладна не памятаю)», каб усё стала на сваё месца і каб зразумець недарэчнасць спроб паставіць асабісты роўнасці паміж героем і аўтарам. Аднак ахопленыя пачуццямі крыўды і жаданнем абараніць чытача ад «дэзінфарматыраў», аўтары ліста такой «дробязі», на вялікі жаль, не заўважылі.

Ізаляваўшы чыста пазнаваўчы элемент, адасобіўшы навуковыя факты ад зместу твора як зместу эстэтычнага, разгледзеўшы канкрэтны факт, безадносна да стылю аповесці, да характару героя, яго псіхалогіі, індывідуальнай манеры выказвання і г. д., аўтары ліста непазбежна прыйшлі да непераканальных вывадаў.

Што ж, аднак, уяўляе сабой аповесць Г. Папова, нават асобныя фрагменты якой выклікалі ў чытачоў гэтулькі эмоцыі? Трэба сказаць, што сваім зместам, тэмай твор гэты даволі цікавы і арыгінальны. На планеце, куды трапляе герой, многае аказваецца падобным да таго, што ён бачыў і на зямлі. Там нават людзі — двойнікі зямлян, у тым ліку, двойнікі родных, бліз-

кіх, знаёмых героя. Там нават свой Эдзік Свістун ёсць. Але ж і шмат нечаканага спатыкае малады падарожнік, асабліва ва ўзаемаадносінах паміж людзьмі, у іх поглядах на жыццё, працу, на матэрыяльную каштоўнасці і прызначэнне чалавека. Ну, ці ж гэта не дзіўная планета, калі, скажам, чалавека, які парушыць ноччу цішыню, часова пазбегуляюць працы. «І на літасць не спадзёвайся. На тыдзень, а то і на два пазбавіць працы абавязкова. А гэта, як я ўжо казаў, лічыцца тут самым цяжкім пакараннем...» (стар. 241).

Гісторыя касмічнага падарожжа паддзена жыва, займальна. Адрэзу ж і нека зусім непрыкметна ўзнікае давер'е і сімпатыя да Эдзіка Свістун, хлопца даволі цікаўнага, рашучага ў меркаваннях і ўчынках, часта самаўпэўненага, а часамі нават крыху прасіякаватага. Праз сваю схільнасць смачна і добра пад'есці, не раз трапляў Эдзік на далёкай планеце ў няёмкае становішча. Ды не толькі пад'есці! Былі і другія яскрава выяўленыя схільнасці ў Эдзіка. Паглядзіце, з якім пачуццём перавагі над тамашнімі жыхарамі гаворыць ён пра свае здольнасці: «Я адкаркаваў бутэльку спрытым ударам пад доцца і наліў у пузатыя фужэры бязвага колеру. Адкаркавалі і астатнія, але не ўдарам пад доцца (у іх гэта не атрымалася), а з данамогай спецыяльных штопараў» (стар. 122).

Прыемна адзначыць, што Г. Папоў не ператварыў героя аповесці ў схему, у нуднага рэзюмэра, сумнага рэгістратара фактаў. Вядома, гарызонты бачання юнака абумоўлены яго ўзростам, духоўнымі запатрабаваннямі. Часта яго меркаванні гучаць даволі прасталінейна, з наўнай прэтыпсіёзнасцю, думкі і разважанні навархоўныя. Ды толькі аўтар усё гэта добра бачыць і не спрабуе нічога хаваць

ад чытача, дасягаючы гэтай лёгкай іранічнай паблагліваасцю, шырасцю апаўдальнай інтанацыі плённага эфекту: чытач прымае Эдзіка Свістун цалкам, прымае такім, як ён ёсць, спачувае яму, жадае ўдачы, злёгка падсмейваецца над асобнымі яго ўчынкамі, манерамі.

За знешняй лёгкасцю апавядання, у стыль якога ўдала ўплываецца гумар, тонкая іронія, паўстаюць, аднак, складаныя, сапраўды «касмійныя» праблемы сучаснага жыцця. Тыя з'явілі, якія не ўзгадняюцца з маральнымі нормамі і перадавымі грамадскімі ідэаламі нашага часу (праявы бездухоўнасці, эгаізму, прага матэрыяльнага ўзбагачэння, сацыяльнай пасіўнасці, нешчаднае стаўленне да навакольнага асяроддзя і інш.), настойліва і паслядоўна выкрываюцца аўтарам. Але ў гэтым выкрыці няма назойлівай дыдактыкі, прымітыўнага маралізатарства, заўсёды супрацьпаказанага мастацтва. На ўласным вопыце, навоцна, без прымусу герой аповесці пераконваецца ў перавазе тых прынцыпаў арганізацыі матэрыяльнага і духоўнага жыцця, якія выпрацавалі жыхары планеты, бо заснаваны гэтыя прынцыпы на здаровым сэнсе і скіраваны на поўнае выяўленне ўсіх патэнцыяльных магчымасцей чалавечай асобы.

Па сутнасці, размова ў творы ідзе пра наш заўтрашні дзень, які, аднак, сам не настане. Каб яго прыспыніць, патрэбны немалыя намаганні. Чалавеку неабходна выхаваць у сабе шмат якасцей, якіх яму пакуль што бракуе, адмовіцца ад многіх звычак. У гэтых адносінах цікава чытаюцца старонкі пра тое, чым была выклікана і як адбывалася на далёкай планеце ліквідацыя грашовай сістэмы. «Людзі да таго пананіхвалі ў свае кватэры ўсялякіх непатрэбных рэчаў нахвалілі крышталю, фарфару, мэблі (айчыннай і імпартнай), адзення і абутку (абутак тут ва ўжытку імпартна), што ім стала цесна. У літаральным і пераносным сэнсе... Прыйшлося ісці на пшырэньне. У каго быў адзін пакой, той патрабаваў два, у каго было два: пачаў патрабаваць тры, чатыры — і так бясконца» (стар. 178).

Актуальна гучаць і разважанні героя, звязаныя з ліквідацыяй на планеце прыватных асабістых, дач, машын і рухавікамі ўнутранага згарэння. «Ліквідавалі не ў сэнсе знішчылі, а ў сэнсе абавулілі» (стар. 231). І ўспомнілася герою адна з яго лаедак па чыгунцы, убачае ім з акна вагона скапленне маленькіх дачных домікаў, кожны з якіх быў абнесены тынам альбо сталёвай сеткай з калючкамі.

«Мне стала балюча і крыўдна — не за сябе, зразумела — за людзей увогуле, за маіх дарагіх зямлян, якія ўпарта, нафуперак здароваму сэнсу, працягваюць паранейшаму кройць зямлю і неба на квадрацікі і трохкутнікі і абазначаць гэтыя квадрацікі і трохкутнікі сваімі ўласнымі імёнамі» (стар. 232).

Міжвольныя і ўсвядомленыя супастаўленні, паралелі, якія прадозіць герой спробы абагульніць пачутае і ўбачанае не пакідаюць чытача аповесці аб'яктым. Занатоўкі, зробленыя Эдзікам Свістун у касмічным дзёніку, безумоўна, зацікавяць тых, хто іх прычытае. Глыбокі сэнс, напрыклад, маюць сцвярджэнні настаўніка гісторыі Андрэя Фрыдрыхавіча. «Тэхнічны прэгрэс, вядома, важная рэч, нічога не скажаш. Але накіроўваць на другія планеты трэба, у першую чаргу, гісторыкаў, літаратараў і іншых гуманітарыяў. Выхаванне — вольна мэтай».

Дапамагаючы людзям, тамашнім, зразумела, пазбегнуць нашых памылак, войнаў, разладу, — О, гэта больш важна нават, чым тэхнічны прагрэс!»

Але ў настаўніка ёсць не толькі прыхільнікі, аднадумцы. Старшыня калгаса, напрыклад, прытрымліваецца інакшага погляду на гэтыя праблемы. «Пачынаць трэба з дысцыпліны. Пакуль дасянеш роўнасці, багата часу пройдзе...» (стар. 193).

Патрабавальнага чытача, магчыма, не ўсё задаволяць у аповесці Г. Папова. Адны з іх знойдуць паасобныя старонкі, можа, і недастаткова загрузаныя «касмійнай» праблематыкай, празмерна папоўненыя бытам, апісаннямі таго, як працуюць камбайны, як здзяйсняецца дыстанцыйнае кіраванне і г. д. Другіх накіроўваць тая аб'яктыўнасць, з якой зямляне сустралі паведамленне пра катастрофу Эдзікавага карабля. Свае спецыфічныя патрабаванні могуць з'явіцца і ў тых, хто да ўсякага твора, звязанага з тэмай касмічных палятаў, падыходзіць з традыцыйнымі звыклімі меркаваннямі. У Г. Папова, сапраўды, няма ўласцівых навукова-фантастычным раманам неперародных сітуацый, дэтэктывнай інтрыгі. Фантастычны элемент ўключаны ў сістэму выяўленчых сродкаў сацыяльна-аналітычнай аповесці, якая апявае чалавека і яго неўтаймаваную прагу пазнаць таямніцу сусвету, таямніцу вечнага ў сваім адзіўленні жыцця.

Міхася МУШЫНСКІ.

ЦЫМБАЛЬНАЕ РЭХА

Урок у класе кансерваторыі.

«Шах» — трэба спяшчаца, бо зараз партнёру па партыі заслужанаму артысту БССР В. Бурковічу трэба выходзіць на сцэну.

Да 70-годдзя з дня нараджэння народнага артыста СССР І. ЖЫНОВІЧА

Яму было ўсяго толькі 15 гадоў, калі ён, сын вясковага цымбаліста, наследнік бацькавай прафесіі, стаў салістам аркестра БДТ-1. Талент Іосіфа Жыновіча развіваўся амаль стыхійна, пакуль па настойлівых парадах відных дзеячаў культуры, з якімі сустраўся ў час маскоўскіх гастролляў тэатра, ён не заняўся сістэматычнай вучобай. Спачатку музычны тэхнікум і ўніверсітэт, потым — кансерваторыя... Імя народнага артыста СССР, прафесара Іосіфа Іосіфавіча Жыновіча, цымбаліста-віртуоза, дырыжора, кампазітара, педагога, сёння—сусветна вядомае. Яго сольныя выступленні цёпла віталі ў ГДР і Польшчы, Фінляндыі і Канадзе. Яго п'есы і аранжыроўкі ўключаюць у рэпертуар прафесіяналы-народнікі і самадзейныя выканаўцы. Яго кнігамі карыстаюцца будучыя музыканты. Пра яго напісаны артыкулы і складзены вершы.

У эфіры, з філарманічнай эстрады гучыць прасякнуты светлым смуткам Другі канцэрт для цымбалаў і сімфанічнага аркестра Д. Смольскага, прысвечаны памяці І. Жыновіча. Скульптар С. Вакар увасобіў аблічча Жыновіча-артыста ў бронзе: добра вядома ў Мінску мемарыяльная дошка ўстаноўлена на доме нумар 19 па Ленінскім праспекце. Аднак

самае лепшае ўшанаванне памяці выдатнага дзеяча беларускай музыкі, сямідзесяцігоддзе якога мы адзначаем заўтра, — імя Іосіфа Жыновіча, прысвоенае Дзяржаўнаму народнаму аркестру БССР, унікальнаму па складу і гучанню выканаўчому калектыву, выпэставанаму яго бязменным на працягу многіх гадоў кіраўніком.

За дырыжорскім пультам.

Любімы саліст, з ім аркестр І. Жыновіча так часта заваўваў вялікі поспех, — Аляксандр Огніўцаў.

Фота У. КРУКА.

ПЕРШЫ КОНКУРС: РАДАСЦІ І ЗАСМУЧЭННІ

Закончыўся Першы рэспубліканскі агляд-конкурс харавых і аркестравых калектываў музычных вучылішчаў, які праводзіўся па рашэнню Міністэрства культуры БССР. Яго галоўнай задачай з'яўлялася вызначэнне ўзроўню прафесіянальнага стану калектываў на сучасным этапе, іх выканаўчага майстэрства, а таксама распаўсюджванне вопыта работы лепшых з гэтых калектываў, з тым, каб у цэлым у музычных вучылішчах рэспублікі ўзнікла выканаўчае майстэрства хораў і аркестраў на новы, больш высокі ўзровень.

Што паказаў агляд-конкурс харавых калектываў?

У музычных вучылішчах рэспублікі праводзіцца вялікая, мэтанакіраваная работа. Сёння адчуваецца агульная кірунак у харавым выкананні і можна гаварыць аб стварэнні адзінай харавой школы. На чале харавых калектываў у асноўным стаяць зацікаўленыя людзі, якія мядзюна скончылі Белдзяржкансерваторыю. У іх рабоце адчуваецца вялікая любоў да харавой справы, музычная і агульная адукаванасць, веданне свайго інструмента, яго спецыфікі, пэўнае ўяўленне аб пры-

значэнні харавога калектыву ў музычным вучылішчы. У асноўным правільная і рэпертуарная палітыка: улічваюцца і задачы навучання, і задачы выхавання будучых харавікоў, а таксама задачы канцэртнай дзейнасці калектыву.

У аглядзе прынялі ўдзел 14 хораў: 6 змешаных, 7 жаночых, 1 мужчынскі.

З усіх музычных вучылішчаў (іх адзінаццаць у рэспубліцы) Брэсцкае, Гомельскае і Наваполацкае прадставілі па два хоры (жаночы і змешаны). Гэта становіцца арганізацыйнай работай. Вядома, функцыянальнае ў вучылішчы змешанага хору звязана з шэрагам цяжкасцей, аб'ектыўных і суб'ектыўных, таму дзейнасць харавых аддзяленняў у гэтых вучылішчах заслугоўвае ўсялякай ухвалы і падтрымкі.

Лепшымі выканаўцамі абавязковых твораў сярод змешаных былі хоры Мазырскага і Наваполацкага, а сярод жаночых — Гомельскага (кіраўнік І. Бабкоў), Гродзенскага (кіраўнік М. Бейдук) і Наваполацкага (кіраўнік Л. Жукава) музычных вучылішчаў.

У асноўным назіраецца

прафесіянальны падыход да слова, фарміравання галосных, выразнага вымаўлення зычных. Хацелася б, аднак, больш глыбокага прачытання літаратурнага тэксту, пранікнення ў глыбіню яго вобразнага зместу, артыстычнасці вымаўленага слова. Менавіта такі падыход да паэтычнага тэксту дапамог бы больш удала ў шматлікіх выпадках вырашаць куплетную форму і трактоўку твора ў цэлым.

Радуе, што хоры параўнальна «маладых» музычных вучылішчаў (Лідскага, Мазырскага, Наваполацкага) на роўных слаборнічалі з калектывамі старэйшых сярэдніх навучальных устаноў рэспублікі, у якіх ёсць даўнія традыцыі і сур'ёзныя дасягненні, і выходзілі пераможцамі. Так, сярод змешаных першае месца прысуджана хорам Лідскага і Мазырскага; другое — Наваполацкага і Магілёўскага; трэцяе — Брэсцкага (кіраўнік І. Вінаградцаў) і Гомельскага (У. Курчэлін) музычных вучылішчаў. Сярод жаночых першыя тры месцы занялі адпаведна хоры Маладзечанскага (А. Шунтаў), Гомельскага і Наваполацкага, Гродзенскага і Мінскага (А. Грас) вучылішчаў.

Аднак нельга не сказаць і пра недахопы. Па-першае, не ўсе харавыя аддзяленні музычных вучылішчаў паказалі сваю работу ў поўным аб'ёме. Так, напрыклад, не прынялі ўдзел у аглядзе-конкурсе змешаны, народны і камерны хоры Мінскага, змешаны хор Маладзечанскага вучылішчаў. А Віцебскае музычнае вучылішча хаця і выставіла да агляду мужчынскі хор, журы канстатвала бездаказна, антыпедагагічны адносіны да работы харавога класа ў гэтай установе.

Па-другое, некаторыя кіраўнікі павярхоўна аднесліся да складання праграмы выступлення свайго калектыву. У рэпертуары большасці хораў вельмі сціпла прадстаўлена нацыянальная харавая музыка, творы савецкіх кампазітараў, руская і замежная класіка. Недаткова прадумана кампазіцыя большасці праграм з пункту гледжання кантрастнасці, эмацыянальнага нарастання і г. д.

У рэпертуары мала было нацыянальнай харавой музыкі таму, што нашы кампазітары, як кажуць, мала выдаюць яе «на-гара». У апошні час створана многа буйных твораў — кантат, араторыя, а ў жанры а капэла напісана вельмі мала. З другога боку, многія кампазітары, калі ствараюць свае творы, маюць на ўвазе толькі прафесіянальны калектывы: хор радыё і тэлебачання, Дзяржаўную акадэмічную харавую

капэлу, зусім забываючыся на тое, што існуюць вучэбныя хоры ў музычных вучылішчах, рэпертуар якіх таксама трэба папаўняць.

Адным з асноўных недахопаў у харавым выкананні з'яўляецца недастаткова высокая вакальная культура. Таму так важна імкнуцца да бездакорнага харавога дыхання, што дапаможа стварыць палётнасць гучы, яго працягласць, знайсці характар тэмбраў фарбаў і пераадолець даволі частую бязтэмбравасць гучання. Правільнае дыханне становіцца асаблівасцю таксама на харавым ладзе.

Уменне настройваць свой інструмент-хор, рабіць яго адзіным арганізмам удаецца яшчэ не ўсім. У змешаных хорах, як правіла, адсутнічае баланс паміж асобнымі партыямі; дасягнуць ансамбля, раўнавагі ў гучанні ўдалося ў дастатковай меры толькі кіраўнікам з Лідскага (Н. Князева), Магілёўскага (І. Аляхновіч), Мазырскага (У. Рыжы) і Наваполацкага (Г. Мілешка) музычных вучылішчаў.

І яшчэ некалькі заўваг.

Быў праведзены агляд харавых калектываў, а конкурсу не атрымалася, таму што адсутнічаў дух спаборніцтва. У далейшым трэба прадумаць пытанне аб тым, каб усе кіраўнікі калектываў мелі магчымасць пачуць выступленні ўсіх хораў. Гэта будзе садзейнічаць росту майстэрства кіраўнікоў. Таму належыць больш дэ-

талёва распрацаваць умовы агляду-конкурсу. Адной з абавязковых умоў павінен быць паказ усіх харавых калектываў, якія існуюць у музычных вучылішчах.

Кафедры харавога дырыжывання Белдзяржкансерваторыі, прапаноўваючы на чарговы агляд-конкурс абавязковыя творы, варта больш дакладна ўлічваць рэальныя выканаўчыя магчымасці ўдзельнікаў, паколькі прапанаваная ў дадзеным выпадку «Венецыянская ноч» М. Глінкі ў пералажэнні М. Балакірава аказалася за мяжой гэтых магчымасцей.

Трэба шырэй прыцягваць да ўдзелу ў аглядзе-конкурсе харавыя калектывы падобных сярэдніх навучальных устаноў іншага ведамскага падпарадкавання.

Журы прапануе праводзіць такія агляд-конкурсы перыядычна, але не часцей, чым праз два гады. Вынікі агляду-конкурсу належыць падводзіць на семінары кіраўнікоў. Крытэрыі адзінкі сучаснага становішча харавой справы ў музычных вучылішчах значна ўзрос. Павысіўся якасны ўзровень выканання. Пытанні тэхналогіі амаль вырашаны, і цяпер размова павінна ісці аб тым, як падысці да рашэння асноўнай задачы ў харавым выкананні: выносіць на эстраду як кравое, артыстычнае, жывое майстэрства, дамагацца імпрывізацыйнасці і выканаўчай свабоды.

М. ХВІСЮК,
старшыня журы.

ДЗІГНАЯ чалавечая памяць. Можна не памяць таго, што адбылася год-два назад, а тыя векапомныя дні, калі давялося змагацца супраць гітлераўцаў у радах лясных салдат — помніцца выразна, быццам гэта было ўчора, а не больш як трыццаць гадоў назад.

Канец снежня 1943 года. У атрадах нашай Вілейскай партызанскай зоны ўрачыста быў адзначаны юбілей ўтварэння Савецкай Беларусі. Невялікая група самадзейных артыстаў на чале з гітарыстам і спеваком капітанам В. Ціханавым, якая ўтварылася ў атрадзе імя Кутузава Варашылаўскай брыгады, паказала пасля мітыngu такі канцэрт, што воплескам не было канца.

Праз некалькі дзён, 1 студзеня 1944 года, канцэрт быў паўтораны для камандна-палітычнага саставу брыгады і работнікаў Вілейскіх падпольных абкомаў партыі і камсамола. Тут ён прайшоў з вялікім поспехам. Вось тады і ўзнікла думка стварыць спецыяльнае падраздзяленне — партызанскі агітацыйны атрад. Яму неўзабаве прысвоілі імя Максіма Горкага. Атрад складаўся з групы агітатараў-прапагандыстаў, ансамбля партызанскай песні і танца, узвода разведкі і баявой аховы, і іншых дапаможных службаў.

Камандзірам атрада быў прызначаны капітан В. Ціханаў, камісарам і мастацкім кіраўніком ансамбля — аўтар гэтых радкоў.

У загадзе аб стварэнні атрада ўказвалася, што байцамі яго могуць быць партызаны і партызанкі, якія вызначыліся ў баях з фашысцкімі захопнікамі і маюць схільнасці да мастацтва.

З атрада імя А. Неўскага быў пераведзены таленавіты танцор і балетмайстар Міхаіл Гняздзілаў. Яго неўзабаве прызначылі камандзірам узвода і кіраўніком танцавальнай групы ансамбля.

Прышла ў ансамбль санінструктар Эмілія Громава — здольны дэкламатар і танцорка, спявачка Зоя Пярвушына. Усе гэтыя партызаны ўжо мелі добрую баявую загартоўку. М. Гняздзілаў на сваім рахунку меў не адзіну спушчаную пад адхоп варожы эшалон. За плячамі дзяўчат Эмы Громавай і Зой Пярвушынай — смелыя ўцёкі з фашысцкага лагера ваеннапалонных. Ф. Ягадзінскі, М. Клімаў, М. Захараў і іншыя партызаны адважна змагаліся ў радах атрада імя Кутузава. З камсамольскага падполля Вілейкі прыбылі ў атрад Л. Жалтко і Л. Чыжэўская. Так сфарміраваўся гэты незвычайны атрад.

Рыхтавалася першая праграма. Узніклі і першыя цяжкасці. Мне, як мастацкаму кіраўніку, давялося склапаць рэпертуар. А дзе знайсці матэрыялы, тэксты песень? Давялося ўзнаўляць на памяці савецкія песні даваенных гадоў, песні з кінафільмаў. Вялікае месца адводзілася беларускім народным песням, танцам і музыцы. Развучылі Гімы Савецкага Саюза і «Свяшчэнную вайну» А. Аляксандрава. Імі адкрывалі кожнае выступленне ансамбля.

У складзе калектыву былі прадстаўнікі розных нацыянальнасцей нашай краіны, і гэта знайшло адлюстраванне ў пра-

грамах канцэртаў. Грузін Р. Ламсадзе танцаваў агністую лезгінку. Беларус Коля Валасевіч спяваў беларускія народныя песні. Выконваліся ўкраінскія, рускія і іншыя песні, мелодыі, танцы.

Была прадстаўлена і класіка. Аркестр выконваў «Неапалітанскі танец» П. Чайкоўскага, «Польку» М. Глінкі і інш.

Асобае месца займалі разнастайныя прыпеўкі, сатырычныя куплеты, сцэнікі. Сачынялі іх самі ўдзельнікі ансамбля:

**Сядзіць Гітлер на асіне
Богу моліцца, балван,
Паманіць, паліцай,
Выгнаць з лесу партызан...**

А С О Б Ы А Т Р А Д

На многія вядомыя мелодыі складалі новыя тэксты, пісалі надзвычайныя вершы, народжаныя сярод партызан.

**Па лясках па беларускіх
Ішлі чапаеўцы ўпярод,
Наб на мядзельнай дарозе
Разграміць фашысцкі зброд.**

А вось новы тэкст на матыў песні «А ну-ка, дзюшкі» (да 8 сакавіка 1944 г.)

**Ідем вперед, подруги боевые,
Нам родина задание дала.
Винтовку крепко взяли в свои руки
И гоним с Белоруссии врага.**

Першы канцэрт быў дадзены для партызан атрада імя Чапаева брыгады імя Варашылава. Паведамленне пра тое, што сюды прыедуць партызанскія артысты, было сустрэта з вялікім энтузіязмам. Партызаны прыводзілі сябе ў парадак, галіліся, чысціліся. Гэта было свята. Атрад імя Чапаева атрымаў гонар першым прымаць у сябе ансамбль за баявыя дзеянні, поспехі ў разгроме вялікай варожай калоны на шляху Вілейка—Мядзель.

Перад канцэртамі мы развесілі на дрэвах карыкатуры на Гітлера і яго паслугачоў, марадэраў-важк фашысцкіх акупацыйных войскаў, па-майстэрску зробленыя сакратаром Вілейскага падпольнага абкома ЛКСМБ В. Шымановічам. Гэтыя плакаты транна білі ў цэль, партызаны шмат смаяліся.

На спецыяльна пабудаваным памосцёчным выстраіў хор і перад ім аркестравая група. Прагучаў акорд уступу і палілася ў лясной цішыні мелодыя Гімна Савецкага Саюза. Партызаны ўсе ўс-

талі, зняўшы шапкі. Адарваныя ад Вялікай зямлі, яны пачулі Гімн сваёй Радзімы. Усе былі ўсхваляваныя і ўрачыстыя. Некаторыя выціралі слёзы.

Канцэрт працягваўся. Капітан В. Ціханаў пад гітару праспяваў партызанскую «Бабусю», «У зямляццы». Э. Громава прачытала верш К. Сіманова «Сын артылерыста». Камедыйную сцэнку з жыцця партызан сыгралі Ф. Ягадзінскі, М. Клімаў і М. Кісялёў. З. Пярвушына выканала «Сіні платочак» і іншыя савецкія песні. Канцэрт закончыўся партызанскім танцам, настаўленым балетмайстрам М. Гняздзілавым.

Удзельнікаў канцэрта доўга не адпус-

Вялікае значэнне надавалася выступленню ансамбля сярод насельніцтва. Кожны канцэрт успрымаўся, як адметная падзея і, безумоўна, свята. Часта канцэрты даваліся ў вёсках пад самым варожым гарнізонам. Выстаўлялася ахова, і канцэрт ішоў поўным ходам.

Нярэдка пасля выступлення ансамбля, моладзь ішла ў партызанскія атрады.

У ліпені 1944 года разам з іншымі атрадамі «лясныя артысты» ўвайшлі ў разбураную Вілейку, там пачалося другое жыццё партызанскага ансамбля. Першае выступленне на вызваленай зямлі адбылося на мітынг у Вілейскім скверы. Затым былі канцэрты для салдат і афіцэраў наступаючай Чырвонай Арміі, насельніцтва вызваленых сёл і вёсак, гарадоў вобласці і рэспублікі.

Неўзабаве партызанскі ансамбль прыехаў у сталіцу Беларусі Мінск. На сцэне Дома Чырвонай Арміі мы паказалі музычна-літаратурны мантаж — «Мы помсцім». Пospех небывалы. Ансамбль едзе ў Маскву на першы Усесаюзны фестываль агляд харавоў і вакальнай самадзейнасці рабочых і слуг (жнівень 1945 г.).

Газета «Труд» ад 30 жніўня 1945 года ў артыкуле Б. Любімава «Ансамбль, народжаны ў баях» пісала: «...На Усесаюзны агляд былія партызаны прывезлі свой мантаж, народжаны ў баях. У яго сабраны песні, танцы, апавяданні, якія адлюстроўваюць баявыя будні партызанскага падполля, яго радасці і смутак, яго непахісную веру ў перамогу нашай справы. Выступленне ансамбля не можа не ўсхваляваць глядачоў».

Амаль усе ўдзельнікі партызанскага ансамбля ўдастоены ўрадавымі узнагародамі. У далейшым гэты калектыў працягваў працаваць як Маладзечанскі абласны ансамбль песні і танца.

Як жа склаўся далейшы лёс былых партызан агітатрада імя Горкага — артыстаў партызанскага ансамбля?

У Мінску жыве Мікалай Валасевіч — ён працуе энергетыкам. Працуе рэжысёрам на кінастудыі «Беларусьфільм» Леакадзія Чыжэўская. У Мазыры жыве капітан В. Ціханаў. Ён цяпер на заслужаным адпачынку. У Маладзечне — былы начальнік штаба атрада і канферансе ансамбля Ф. Ягадзінскі. Э. Громава — у Мінску. Балетмайстар ансамбля М. Гняздзілаў і самадзейны кампазітар, баяніст В. Алешкін жывуць і працуюць у Віцебску. З. Пярвушына (Александрэўская) — у Горлаўцы. Яна пенсіянерка. Нядаўна знайшоўся баяніст ансамбля М. Захараў. Ён на пенсіі, жыве ў Калінінскай вобласці...

А. НИКАЛАЕУ, былы камісар партызанскага атрада імя М. Горкага, мастацкі кіраўнік ансамбля, цяпер загадчык кафедры аркестравага дырыжыравання Мінскага інстытута культуры. Заслужаны работнік культуры УССР.

Кніганіс

М. Ханінаў. Жураўлі над стэпам. Вершы. Аўтарызаваны пераклад з калмыцкай А. Пысіна. Серыя «Паэзія народаў СССР». Мінск, «Мастацкая літаратура», 1977.

Вядомага калмыцкага паэта Міхаіла Ханінава добра ведаюць на Беларусі. І не толькі як аўтара шматлікіх твораў, а і як былога партызана.

Сёння беларусі чытач можа паўней пазнаёміцца з творчасцю свайго калмыцкага сябра. У зборнік «Жураўлі над стэпам», які пераклаў А. Пысін, увайшлі творы пра родную аўтару Калмыкію, яе людзей, прыгажосць прыроды. Значнае месца займае таксама і «беларуская тэма» — вершы «Клічаў», «Былае, раны зноў запылюць...», «Трэціце ліпеня», «Бой на пераправе» і іншыя. Кніжка нашага сябра — добрае папаўненне ў серыі «Паэзія народаў СССР».

Дарэчы, гэта другая кніга

калмыцкай паэзіі ў названай серыі. У 1975 годзе выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла зборнік лірыкі народнага паэта Калмыкі, даўраата Даяржаўнай прэміі СССР Д. Кугульціява «Святло жанчыны» ў перакладзе А. Звоняка.

В. САЕНКА.

Эдуард Карпачоў. Балкон між небам і зямлёю. Аповесці і аповесці. На балгарскай мове. Пераклад з рускай і ўкладанне Ж. Геаргіевай. Сафія, «Народна младаж», 1976.

Балгарскае выдавецтва «Народна младаж» у серыі «Савецкія пісьменнікі для дзяцей і юнацтва» выпусціла ў свет зборнік нашага земляка, Эдуарда Карпачова, які цяпер жыве ў Маскве і актыўна перакладае творы беларускіх пісьменнікаў на рускую мову.

Э. Карпачоў — аўтар шэрагу кніг прозы, якія выходзілі ў вы-

давецтвах Масквы і Мінска («Вашня командора», «Ночь на пристани», «Не беги от землетрясения» і інш.). Змест балгарскага выдання склаў апавяданні і кароткія аповесці, узятыя з двух зборнікаў аўтара — «Горні дым» (Масква, 1970) і «Двое на — пероне» (Масква, 1973).

Творы, уключаныя ў кнігу «Балкон між небам і зямлёю», дадуць балгарскаму чытачу пэўнае ўяўленне аб ідэяна-тэматычным накірунку творчасці пісьменніка. Гэта суровая памяць аб вайне, даніна ўдзячнасці тым, хто, ахвяруючы жыццём, змагаўся з ворагам; гэта і духоўны свет сённяшніх пакаленняў савецкіх людзей, адносіны іх да сваіх абавязкаў, да працы і грамадскага добра, да прыроды, у шырокім сэнсе — тэма грамадзянскага подзвігу савецкага чалавека, маральна-этычная тэма, што нязменна прываблівае ўвагу Э. Карпачова.

А. НІСКОВІЧ.

ПРОБЛЕМА вольнага часу... Як яго выкарыстаць? У розных людзей на гэтае пытанне розныя адказы. Дыяпазон інтарэсаў вялікі — ад гульні ў даміно да выступлення ў канцэрт мастацкай самадзейнасці. Быццё думка, што ўсё залежыць ад схільнасцей чалавека. Але ж схільнасці не нараджаюцца з чалавекам. Яны выхоўваюцца.

Пра гэта заўсёды думаеш, калі заходзіш у Полацкі гарадскі Дом культуры. Шмат робяць яго работнікі, каб палачане маглі з карысцю для сябе, цікава, змястоўна правесці свой вольны час.

Гады чатыры назад работнікі Дома культуры разам з іншымі гарадскімі ідэалагічнымі арганізацыямі наладзілі ўрачыстыя провады депрызійнікаў у рады Савецкай Арміі. Рытуал спадабаўся, і тут жа ўзнікла пытанне: а ці нельга гэтую падзею ў жыцці моладзі адзначыць больш цёпла, сардэчна? Хтосьці прапанаваў назваць такія сустрэчы «Салдат Айчыны». Да гэтага часу тут помняць, колькі было тады спрэчак, колькі прапаноў выказана на пасяджэнні грамадскага савета, дзе абмяркоўваліся шляхі і формы работы аматарскага клуба депрызійнікаў.

Цяпер тут займаецца каля 200 хлопцаў — вучняў 1-й, 7-й і 10-й агульнаадукацыйных школ. Асноўнай формай іх сустрэч сталі гутаркі, лекцыі і выступленні былых удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, партызанскай барацьбы.

Асабліва актыўна працаваў арганізатар клуба напярэдадні 30-годдзя перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Аматары клуба пабывалі на месцах баёў за вызваленне горада, ля Кургана Бяссмерця, на тэматычных вечарах «Яны абаранялі Полацк», «Ніхто не забыты, нішто не забыта», су-

стракаліся з Героямі Савецкага Саюза Аляксандрам Іванавічам Грыгор'евым, Сцяпанам Афанасьевічам Пашкевічам і Сцяпанам Іванавічам Жукавым.

Ёсць у гэтым клубе свой грамадскі савет, які імкнецца высветліць жаданні дэпрэзіўнікаў, іх інтарэсы. Савет не вялікі — пяць чалавек. Штогод распрацоў-

Дома культуры з'явілася афіша: «Палачанка» запрашае да сябе на гутарку. Цяпер «Палачанка» працуе ўжо чацвёрты год і ў ім удзельнічае 150 навузнак тэхнікума.

Клуб вельмі цікавы. Гэтым ён у першую чаргу абавязаны грамадскаму савету. Жывы, непасрэдны ўдзел у ім прыма-

вам Спасам і прагляд новага спектакля. Услед за гэтай сустрэчай адбыўся тэматычны вечар «У чалавеку ўсё павінна быць прыгожым». Надоўга запомніўся і вечар «Прыгажосць і здароўе».

Не забыўся Дом культуры і пра маленючкіх — яны маюць свой клуб «Малышок». У ім праводзяцца ранішнікі, падарожжы па карце па новабудоўлях, месцах баёў мінулай вайны, сустрэчы з музыкантамі, паэтамі, аматарамі самадзейнага мастацтва. Гэты клуб, які знаходзіцца пад апекай метадыста Дома культуры Таццяны Анатольеўны Красікавай, мае свой дзіцячы савет. Цяпер «Малышок» арганізуе дзіцячы лялечны тэатр, неўзабаве правядзе выстаўку дзіцячага малюнка.

Нельга не сказаць добрага слова пра дырэктара ГДК Тамару Рыгораўну Лазарэнка і грамадскі савет. Дзякуючы іх клопатам мацнеюць аматарскія аб'яднанні, яны набываюць усё больш шырокую вядомасць сярод моладзі горада. Дом культуры плануе і надалей развіваць клубы па інтарэсах, у прыватнасці, клуб філатэлістаў і мастакоў.

Актывісты Дома культуры думаюць і пра стварэнне аматарскіх аб'яднанняў у іншых асяродках культуры горада. Пра гэта менавіта ішла размова на пасяджэнні савета ўпраўлення культуры аблвыканкома ў лютым гэтага года, дзе трымаў справаздачу Полацкі Дом культуры. Яго вопыт па арганізацыі і правядзенню заняткаў у аматарскіх клубах быў ухвалены і матэрыялы аб іх дзейнасці вырашана накіраваць ва ўсе гарады і раёны вобласці.

М. ШМАТКОУ,
намеснік начальніка ўпраўлення культуры Віцебскага аблвыканкома.

БУДЗІЦЬ ДУМКУ, КЛІКАЦЬ НАПЕРАД

ваецца канкрэтны план, кожны ўдзельнік атрымлівае загадзя надрукаваны аб'ём, у якім указана месца і час, тэма сустрэчы або заняткаў.

Неяк работнікі Дома культуры заўважылі групу дзяўчат, якія да пачатку вечараў адпачынку або пасля клубных мерапрыемстваў збіраліся ў метадычным кабінце і вялі ажуўленую размову, нават спрачаліся. Неўзабаве высветлілася, што дзяўчаты абмяркоўваюць маладзёжныя і этычныя праблемы. Гэта і навяло культасветнікаў на думку стварыць яшчэ адзін аматарскі клуб. Дзяўчаты падказалі, што ў сельгастэхнікуме, дзе яны вучацца, многія жадаюць стаць яго членамі. І вось на шыце ля-

юць многія актывісты і, перш за ўсё, інструктар гарадскога Дома культуры Людміла Дзюндзіна, інструктар гаркома партыі Валянціна Давыдзенка, інструктар гаркома камсамола Надзея Несцяронак, якія ўмеюць захапіць моладзь, адшукаць цікавыя тэмы.

У лепшых сукаенках, як на свята, прыходзяць дзяўчаты ў свой клуб раз у месяц на сустрэчы з педагогамі, урачамі, знатымі людзьмі горада, перад імі выступаюць мастакі і закройшчыкі, балетмайстры, паэты і музыканты. Так у кастрычніку мінулага года заняткі пачаліся традыцыйным балем «Будзем знаёмы». Вялікую аўдыторыю сабрала сустрэча з рэжысёрам народнага тэатра Бранісла-

— Два разы ўжо, — раскажае Віктар Рыгоравіч, — кемероўскія школьнікі ў час зімовых канікул прыязджалі да нас. А неяк прыслалі яны вялікую пасылку з кедравымі аршкамі. Хадзіў па класах, частаваў вучняў. Маленькае — але свята, бо за ўсім гэтым стаіць вельмі значнае.

З хваляваннем углядаюся ў фотакарткі герояў таго далёкага бою. А. Лявонцік, Д. Чапугаў, А. Чарняк... Двое з іх ужо прыязджалі ў Мар'іну горку. Былі ўрачыстыя сустрэчы з жыхарамі Вузляня, якія прысвоілі былым воінам званні ганаровых грамадзян вёскі. Прыязджала з дачкой і Мая Васільеўна Токарава.

Яшчэ адна гісторыя.

На самым відным месцы ў музеі вісіць вялікі партрэт маладой жанчыны. Гэта Люба Гайдучонак. Яна нарадзілася ў Пухавіцкім раёне, тут закончыла школу, потым паехала вучыцца ў педагогічны інстытут. Грыгнула вайна. ЦК камсамола Беларусі накіроўвае Любу сваім упэўненым у тым ворага. Тут яе выбіраюць сакратаром Мінскага сельскага падпольнага райкома камсамола. Незадоўга да вызвалення, вяртаючыся з горада ў атрад з важным заданнем, Л. Гайдучонак трапіла на засаду і загінула.

Вось усё, што было вядома пра яе.

Як часта бывае, дапамог выпадак. Як удзельніца вызвалення раёна аднойчы Віктара Рыгоравіча запрасілі выступіць у Блонскай школе. Ён раскажаў пра тыя векапомныя дні, назваў прозвішчы многіх землякоў-партызан і падпольшчыкаў, якія аддалі сваё жыццё ў барацьбе з фашызмам. Сярод іх Арлоў успомніў і прозвішча Гайдучонак. Цяжка перадаць яго хваляванне, калі пасля выступлення падышла адна з настаўніц і сказала, што ў іх школе працуе родная сястра Любы Марыя Тумашык.

Яны сустрэліся. Праз сястру ўдалося звязацца з сяброўкай Любы па атраду Лідзіяй Нароўскай, потым з былым сакратаром Мінскага падпольнага міжраённага райкома партыі І. Сацункевічам, іншымі сябрамі і папечнікамі Л. Гайдучонак.

Паступова, рыса за рысаю, складалася партрэт жанчыны надвычай абаяльнай — яна добра іграла на гітары і пела, ведала добра пазію — і адначасова жалезнай вытрымкі і волі.

Удалося дазнацца і пра апошнія мінулы жыцця Любы. Каля вёскі Клебанцы яна і два партызаны, якія яе суправа-

джалі, нарваліся на засаду. Люба была паранена ў абедзве нагі. Яна загадала таварышам адыходзіць — трэба было тэрмінова перадаць у атрад вельмі важныя звесткі. Сама адстрэльвалася, пакуль хапіла патронаў. Апошняю кулю Люба пусціла ў сябе.

Па хадайніцтву савета музея на магіле Л. Гайдучонак быў пабудаваны помнік. Дарэчы, гэта не першы помнік героям вайны, пастаўлены па ініцыятыве школьных следопытаў.

МЫ РАСКАЗАЛІ толькі пра два пошукі. А іх многа, вельмі многа. Колькі хваляванняў перажылі раёны. Цяпер у музеі моцная дружба з многімі з іх.

Былому камандзіру гвардзейскага Данскога танкавага корпуса генералу М. Панову Мар'інагорскі гарсавет прысвоіў званне ганаровага грамадзяніна горада. Ён прыязджаў сюды, наведваў музей, выступіў на мітынг, дзе яму былі ўручаны грамата і ганаровая стужка.

Дарэчы, гасцямі музея былі многія вядомыя военачальнікі, партызанскія камандзіры, пісьменнікі і мастакі. Вельмі цёплы запіс у кнізе наведвальнікаў пакінулі былы начальнік Цэнтральнага штаба партызанскага руху, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі П. Панамарэнка, Маршал Савецкага Саюза І. Якубоўскі, намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. Лабанок, былы беларускі партызан, заслужаны мастак Рэспубліканскай Федэрацыі М. Абыр'яба, які падарыў музею сваю карціну «Хлопчык ратуе лётчыка»...

Пераходзім ад стэнда да стэнда. Гэта той выпадак, калі хочацца пастаяць, падумаць, асэнсаваць усё, што бачыш перад сабой. Трапяткімі пальцамі перагортваеш танюсенькую брашулку на шэрай паперы: «Партызанскі рух у Вялікай Айчыннай вайне», выдадзеную ў суровым 1942 годзе. На суперокладцы аўтограф аўтара — П. К. Панамарэнка.

Такіх унікальных выданняў часоў вайны — многія з іх з аўтографамі — тут няма.

ВОСЬ і закончылася наша падарожжа па школьным музеі. Празвінеў званок на ўрок — і шумная дзятва запоўніла клас, дзе сабраны былі дакументы-сведкі мінулай вайны, сведкі мужнасці і гераізму народа, які адстаяў права шчасліва жыць гэтым яснавокім і ўсмешлівым хлопчыкам і дзяўчынкам.

М. ЗАМСКІ.

г. Мар'іна горка.

ПОМНІЦЬ...

У ТОЙ дзень дзевяцікласнікі Мар'інагорскай сярэдняй школы № 3 на ўроку гісторыі пісалі сачыненне на тэму: «За што мы любім свой музей «Героі і подзвігі». Выкладчык заслужаны настаўнік БССР Віктар Рыгоравіч Арлоў паказаў мне некалькі лістоў, спісаных няроўным яшчэ дзіцячым почыркам. Амаль усе сачыненні вызначаліся высокім грамадзянскім пачуццём, шчырай усхваляванасцю, дакладнасцю думкі. Запомніліся радкі: «Давайце на хвілінку ўявім страшнае, неверагоднае — што савецкіх людзей перамаглі фашысты. Значыць, не было б тады нас, нашай школы, нашых дрэў, нашага неба. Пра гэта трэба заўсёды помніць».

Помніць... Музей «Героі і подзвігі», які вось ужо дванаццаць гадоў працуе ў гэтай школе, акрамя сваіх, так скажам, чыста музейных функцый, набыла асаблівае значэнне яшчэ і таму, што створаны падлеткам, якія нарадзіліся праз 15—20 гадоў пасля вайны. Для іх тыя пяцьсот музейных экспанатаў — матэрыялізаваныя сведкі подзвігу бацькоў і дзядоў у гады Вялікай Айчыннай вайны.

А цяпер пра сам музей, які лічыцца адным з лепшых у рэспубліцы (гэта не перабольшанне, пра гэта гаворыць хаця б такі факт: за гады існавання яго наведала звыш 150 тысяч чалавек з розных куткоў не толькі рэспублікі — усёй краіны).

Ён абсталюваўся ў адным з самых вялікіх класных пакояў. За шклом — пажоўклыя ад часу падпольныя газеты і лістоўкі, фотакарткі, рукапісныя ўспаміны былых франтавікоў і партызан, шмат кніг пра Айчынную вайну з аўтографамі аўтараў. На відным месцы вялікае палатно мастацкі Соф'і Лі, былой партызанкі брыгады «Польмя», якая дыслацыравалася, прынамсі, на тэрыторыі Пухавіцкага раёна. Карціна, якую мастачка падарыла музею, называецца «У тыле ворага».

Амаль за кожным экспанатам стаіць настойлівы пошук, перапіска з дзесяткамі людзей, што жывуць у розных кутках Беларусі, краіны. І калі я знаёмлюся з гэтай перапіскай, міжволі здзіўляюся апантанасці, вялікай упартасці заснавальніка і кіраўніка музея В. Арлова і яго добраахвотных памочнікаў, вучняў, без чаго, відаць, не было б тых знаходак, якімі здзіўляе музейная экспазіцыя. Пачынаць, бывае, дэадавацца з маленькага, часам не правэранага эпізоду часоў вай-

ны, і крок за крокам, кіруючыся толькі інтуіцыяй, ісці па следу подзвігу, схаваўнага пад пластом дзесяцігоддзяў.

ЁСЦЬ на Пухавіччыне невялікая вёска Узляны. Аднойчы, калі Віктар Рыгоравіч прыехаў туды па справах, яму нехта з вясцоўцаў раскажаў, што ў чэрвені 1944 года тут разгарэўся вялікі бой з фашыстамі, якія рваліся з Мінскага «катла». Відавочнікі помнілі — палягло там фашыстаў! Хто ж супрацьстаяў на тым агнявым рубяжы немцам — ніхто не ведаў.

І вось пайшлі з музея пісьмы-запытанні — у Міністэрства абароны СССР, яго архіў. Пра Вузлянскі бой па просьбе школьнікаў надрукавалі заметкі газета ЧСВА «Во славу Родины», «Мінская праўда», «Комсомольская правда».

Неўзабаве на адрас музея пачалі прыходзіць пісьмы ўдзельнікаў бою, што засталіся ў жывых, з Расійскай Федэрацыі, Украіны, Казахстана, іншых рэспублік.

Паступова карціна праяснілася. Пасля агляду фашысцкай групіроўкі пад Мінскам наша камандаванне загадала адной з батарэй заняць пазіцыю каля Вузляня, каб не даць гітлераўцам выравацца з «катла» на гэтым участку фронту. Батарэя складалася з 5 гармат і 49 чалавек абслугі.

І вось чэрвеньскай раніцай на яе пазіцыі пайшло ў атаку больш як дзве тысячы варожых салдат. Тры гадзіны грымеў бой, на працягу якога савецкім артылерыстам давялося адбіць 6 атак гітлераўцаў. Не вытрымаўшы шквальнага агню батарэй, яны, нарэшце, адступілі, пакінуўшы звыш сямісот трупам.

За той бой пяці артылерыстам, у тым ліку камандзіру батарэй капітану А. Лявонціку, было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза. Аднаму з іх, В. Токарава, гэтае званне было прысвоена пасмяротна.

Музейныя актывісты распачалі пошук яго сям'і. Зноў пісьмы ва ўсе канцы краіны. Адшукалася на Украіне дачка героя — Мая Васільеўна Токарава. Яна паведала адрасы сваіх маці і брата, якія жывуць у Кемераве. Звязлася з імі перапіска, ды не толькі з імі — з вучнямі адной з кемероўскіх школ таксама.

У ТОЙ ВЕЧАР купалаўцы паказвалі прам'еру. «Канстанцін Заслонаў» — было пазначана на афішы. Імя канкрэтнага чалавека. Героя, чые подзвігі яшчэ не паспелі перайсці ў легенды: пра іх расказвалі папелчнікі К. Заслонова, чыгуначнікі Оршы, партызанскія сувязныя, разведчыкі злучэння, якім ён камандаваў, гаспадары падпольных явак...

Мінск яшчэ зёўраў пустымі вокнамі на руінах і папалішчах. Таму цікавасць да прэм'еры была асаблівай. Гледачы маглі параўноўваць мастацтва з явай, правярць сцэну жыццём. Здаецца, упершыню пасля «Кастуса Каліноўскага» Е. Міровіча і «У пушчах Палесся» Я. Коласа беларускі тэатр выводзіў на падмошкі драматычнага героя, які дакументальна адпавядаў свайму жыццёваму прататыпу.

Спектакль, памятаю, пачаўся з невялікім спазненнем. Сонца свабодна праменіла на будынак тэатра, было такое адчуванне, што наогул яшчэ не настала гадзіна пачатку. Па лесвіцы нервова крочыў аўтар п'есы Аркадзь Маўзон, чакуючы трэцяга звонка: угару... на дол... угару... З'явіліся ў фая Канстанцін Саннікаў, Яўген Рамановіч, далі нейкі загад білетэрам. Па калідорах і балконах крышталёва рассыпаўся трэці звянок.

Быў спектакль, які адразу ж зачараваў залу. Так, на сцэне была па-мастацку асэнсаваная, прапушчана праз тэатральную фантазію рэжысуры і акцёраў суровая, трагедыйна праўда, ды я смела пішу слова: «зачаравала», бо ўсе прысутныя адразу адчулі, што гэта — з'ява мастацтва.

У чым правялася перад усімі такая якасць сцэнічнага відовішча? Я сказаў бы — у суладдзі акцёрскага разумення п'есы і таго жыцця, што прадэклавала яе. Ансамбль выканаўцаў заўсёды ў купалаўцаў быў моцны, на дзіва зладжаны, арганічны. Тут ён набыў штосці яшчэ больш выразнае. Чамусьці верылася ў тое, што Б. Платонаў, У. Дзядзюшка, Г. Глебаў, З. Стома, І. Ждановіч, С. Хацкевіч, П. Пекур і іх партнёры — гэта аршанцы, што яны выходзяць на сцэну не з-за куліс, а з вуліцы, па якой крочылі і крочаць з дзіцячых гадоў, з вуліцы, дзе сёння іх падліноўвае варожы патруль, а на сценах дамоў вісяць паперы з фашысцкім арлом і напярэджаннем: «за прытулак ваенна-палонных і бальшавікоў — смерць... за дапамогу параненым — смерць... за невыкананне загадаў нямецкага камандавання — смерць...»

І С. Бірыла, П. Іваноў, Б. Янпольскі і Э. Шапко, выступаючы ў ролях фашыстаў, акупантаў, афіцэраў вермахта, таксама неслі з сабой такое адчуванне. Для іх персанажаў гэтая Орша, якую заспежылі і працінае заваямі зіма сорак першага — сорак другога, незразумелы пункт на зямлі: яны ж прайшлі па Еўропе,

У ГАДАВІНУ ДРУГУЮ

прымалі капітуляцыю сталіці і крэпасцей, чэрпалі ваду з рэк і мораў, што амываюць берагі Грэцыі, Францыі, Галандыі, Бельгіі, Польшчы, а тут — прыпынак. На ключавым пасту на дарозе ў Маскву! Штосці, аказваецца, не атрымліваецца паводле дактрыны, у якую яны так фанатычна верылі, нешта ў машыне вайны псуецца.

Зала ўважліва, у свяшчэннай цішыні сачыла за паядынкам паміж савецкімі людзьмі і ўмелымі, хітрымі, вопытнымі «рыцарамі рэйха», носьбітамі фашыскай ідэі. За кожным з персанажаў многім з гледачоў адкрываўся сапраўдны тып, жывы чалавек, з якім нас па-рознаму зводзіла нядаўняя вайна.

Нядаўняя... Прэм'ера прысвячалася другой гадавіне Перамогі над нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

І было ў той дзень яшчэ такое здарэнне. У адным з антрактаў, калі гледачы выйшлі на сквер, не зусім яшчэ цёмнае неба над Мінскам асвятлялася феерверкам ракет і загуло залпамі ў гонар свята — свята Перамогі. Яно адзначалася толькі ў другі раз. Сёння, калі мы сустраэлі яго ў трыццаць другі раз, прыгадаліся нам іншыя гадавіны, і той салют — 9 мая 1947 г. Тыя агні над тэатрам.

Тыя людзі, што раптам перажылі непаўторныя хвіліны: Заслонаў быў з намі, ён святкаваў Перамогу, мы чулі яго сэрца... І пасля, калі спектакль працягваўся, наэлектрызаванасць залы і сцэны дасягнула апогаю. Фінал спектакля быў сустрэты громам апладысmentaў. Былі слёзы. Былі кветкі. Мінчане прызналі вялікі творчы поспех сцэнічнага мастацтва ў паказе бязлітнай і велічнай праўды зусім нядаўня перажытага ліхалецця вайны.

Гутарым пра гэту незабыўную падзею з народнымі артыстамі БССР Сцяпанам Сцяпанавічам Бірылам. Ён тады быў сакратаром партыйнай арганізацыі тэатра, удзельнічаў у стварэнні спектакля, пачынаючы з першых абмеркаванняў тэксту п'есы, з гарачых дыскусій, у якіх удзельнічалі і скептыкі, і тыя, хто адразу паверыў: гэта — тое, што патрэбна беларускаму тэатру, гэта — жывая ява, поўная сапраўднага драматызму, гэта — людзі, пра якіх трэба гаварыць на ўвесь голас.

— Такім чалавекам быў Канстанцін Мікалаевіч Саннікаў, — гаворыць мой субяседнік. — Ён першым сказаў, што паставіць п'есу. Да яе прад'яўляліся прэтэнзіі. Па-першае, спачатку яна была напісана А. Маўзоном белым вершам, а гэта само па сабе «цягнула» на рыторы-

ку, асуджала акцёра на ігру «на натурнах». Іна-другое, у цэнтры быў герой, якога людзі ведаюць, а ў такім выпадку любы фальш-злачынства, кашчунства... У Саннікава з'явіліся саюзнікі: мабыць, рэжысёрская перананасць захапіла нас, і мы прапанавалі аўтару «пераналасці» вершаваную драму на «чалавечую» мову. Прычым, здаралася, мы самі ж гэта рабілі і паказвалі скептыкам, якім чынам прагучыць тое або іншае месца п'есы на сцэне...

— Што яшчэ натхняла тады трупы тэатра, — працягвае Сцяпан Сцяпанавіч, — дык гэта «сацыяльны заказ» мастацтва: час вымагаў, каб яго героі сталі героямі літаратуры, сцэны, кіно, жывапісу. Умоўна кажучы, гледачы чакалі ад нас «Канстанціна Заслонова». Тое, што рабётнікі мастацтва перажылі ў вайну самі, уаму былі сведкамі, патрабавала выйсця ў творчасці. І Саннікаў пачаў працаваць, не даючы палёгкі ні сабе, ні Маўзону, ні нам, удзельнікам спектакля. Мастацкі савет тэатра не адзін раз гора абмяркоўваў рэпетыцыі, удакладняў патрабаванні да кожнага варыянта тэксту і рэжысуры.

Нас захапіла неабвержная праўда рэальнага быту ва ўмовах акупацыі і падполля, але дарагімі былі і матывы рамантыкі, што абпалывала і самога Заслонова, і таго ж Кропля, Сцяпана і Аню Крушыну. Ансаніч, надавалі ім рысы людзей пэўнага гістарычнага часу: такімі выходзіла ўкраіна сваіх сыноў напярэдадні Другой сусветнай...

Так, і мы, гледачы, адчувалі гэты мастацкі сплаў суровай рэальнасці з рамантычным уздымам у духоўным жыцці і паводзінах герояў спектакля. На самым пачатку і ў фінале К. Саннікаў і аўтар сцэнаграфіі І. Ушакоў карысталіся прыёмам плакатнай сімволікі; праз трывожныя мелодыі прабівалася і, нарэшце, гучала фортэ пераможная музыка, напісаная да «Канстанціна Заслонова» Д. Лукасам. Мізансцэны будаваліся пераважна так, каб мы ў зале бачылі бытавое праўдападобнасць кожнай дэталі і ў дэпо станцыі Орша, і ў ціхім прытулку, дзе Антон Кропля рытуе сваю помсту акупантам і іх памагатам. Свята, мзбля, сляды нядаўніх бамбёжак і пажараў, газеты — усё сведчыла аб тым, што сцэна «працягвае» амаль штодзённы быт сапраўднага горада, што менавіта так адносіліся адзін да аднаго чыгуначнікі на «службе» і «дома». І разам з тым прасветлены настрой і музыка ў душы чалавека пераліваліся праз рампу ў моманты, калі ў змрок акупацыйнай штодзённасці прабіваліся надзеі, вера ў перамогу. Так чыталі Антон Кропля і Сцяпан Крушына газету «Правда»; так выходзілі свяціць ліхтарыкам на аб'екты бамбёжкі нашай авіяцыі Асаніч і Аня Крушына... У партытуру відовішча ўпляталіся інтанацыі тых эмоцый, якімі жы-

лі савецкія людзі да 21 чэрвеня сорак першага. Рамантыка рабілася больш строгай, больш лаканічнай па выяўленню, больш падтэкставай, але яна прысутнічала ў пастаноўцы К. Саннікава і ўносіла штосці новае ў творчыя пошукі тэатра наогул.

— Мы адмовіліся ад плакатна-схематычнага паказу ворагаў, — гаворыць Сцяпан Сцяпанавіч. — Хірт, Нейгаўз, Бураўчык, робячы злачынства супроць чалавечнасці наогул, самі ж палохаліся, калі здагадаліся, што іх справа асуджана. Ім накіраваны ганебныя канец. Думаюць яны пра гэта, робяцца больш жорсткімі, шукаюць аргументаў у сваю абарону, быццам ужо рыхтуюцца да судовых працэсаў над ваеннымі злачынцамі і здраднікамі. Рыса спектакля надзвычай важная, бо подзвіг Заслонова ў паядынку з такім ворагам набыў значна большую важнасць ідэалагічнай і духоўнай перамогі.

Жанр мастацка-біяграфічнага спектакля з пэўнай ступенню дакументалізму купалаўцы развівалі і развіваюць: тут дастаткова прыгадаць «Заложнікаў» і «Гэта было ў Мінску» А. Кучара, «Маладую гвардыю» паводле А. Фадзеева, «Прага застаецца маёй» Ю. Буракоўскага, «Шчасце паэта» В. Вітні, «Дні нашага нараджэння» І. Мележа, старонкі сцэнічнай Ленініны, «Цытадэль славы» («Брэсцкая крэпасць») К. Губарэвіча. І вопыт, назпашаны тэатрам у рабоце над такім адназначным матэрыялам, як сцэнічнае ўвасабленне спраў і аблічча К. Заслонова, стаў сапраўднай творчай крыніцай для рэжысураў і далейшых пошукаў рэжысуры і акцёраў. Калі хочаце, дык наогул пры гаворцы аб традыцыйных купалаўцаў неўга не назваць адным з першых той спектакль, прэм'ера якога адбылася 9 мая сорак сёмага...

Да слоў С. Бірылы я дадаў бы яшчэ вось што. Спектакль «Канстанцін Заслонаў» меў другую аўтарскую і рэжысёрскую рэдакцыю (Б. Ганагі, народнай артысткі БССР І. Ждановіч і народнага артыста БССР В. Платонава). Пры ўсіх адметных яе рысах арганічна ўласцівы першапачатковаму відовішчу якасці сцэнічнага твора з жыццёвым грунтам і рамантыкай подзвігу ўсё ж і надалей захоўваліся на падмошках.

«Канстанцін Заслонаў» мае надзвычай вялікае значэнне і для асобных артыстаў, якія прымалі і прымаюць эстафету творчасці ад ветэранаў трупы. У п'есе асноўныя ролі ігралі народныя артысты БССР В. Тарасаў, М. Яромэнка, Г. Аўсянікаў, Л. Давідовіч, Г. Макарава, заслужаныя артысты БССР Б. Уладамірскі, Г. Гарбук, П. Дубашынскі, В. Белавосцік, П. Кармунін, А. Мілаванавіч, плеяда купалаўцаў малодшага пакалення. І прасякнуць вялікім мастакоўскім натхненнем сцэнічны твор заўсёды ўносіў штосці ў талент кожнага з іх, далучаў да палату сапраўды патрыятычнага мастацтва вялікай жыццёвай праўды.

За ўдзел у стварэнні спектакля «Канстанцін Заслонаў» Дзяржаўнай прэміяй БССР былі ўзнагароджаны К. Саннікаў, Б. Платонаў, Г. Глебаў і І. Ждановіч. Гэта было ў 1948 годзе. Тады ж купалаўцы з трыумфам паказвалі спектакль аб незабыўным героі ў Маскве.

Барыс БУР'ЯН.

ГОСЦІ БЕЛАРУСКАЙ СТАЛІЦЫ

Артысты Гомельскага абласнога драматычнага тэатра Л. Сімановская і В. Смірноў у ролях Красы-Ненагляднай і Ціта ў казцы «Неразменны рубель» Ю. Елісеева (рэжысёр Ю. Драздоў, мастак А. Кляўзнер).

Фота У. ТКАЧЭНКІ.

Артысты тэатра Паўночнага Ваенна-Марскога Флоту А. Агафонаў і Т. Фёдарова ў ролях Влада Багданова і Наташы ў музычнай камедыі «Хай гітара грае» А. Фельцмана (рэжысёр А. Азечкін, мастак У. Мляшчанінаў).

Фота У. КРУКА.

Вясновай навалёнай прагучалі апладысменты першым гастролёрам у Мінску. Іх — два калектывы: адзін зусім нам ранае незнаёмы, другі — абласны тэатр Беларусі. Яны прапанавалі гледачам разнастайны рэпертуар, які дазваляе сілаці даволі выразнае ўяўленне пра творчае аблічча кожнага тэатра. На афішах пазначаны назвы класічных п'ес сусветнага тэатра і творы сучасных драматургаў. Ад актуальных публіцыстыкі такіх п'ес, як «Інтэр'ю ў Буэнас-Айрэсе» Г. Баравіна, да

музычнай камедыі «Хай гітара грае» кампазітара А. Фельцмана, ад пранікнёнага лірызму даўно напісанай К. Сіманавым «Гісторыі аднаго кахання» да камедыйнага напалу сённяшняга дня «Укралі кодэкс» А. Петрашкевіча — дыяпазон вялікі. Гледачу ёсць што выбраць па густу.

Драматычны тэатр Чырванасцяжнага Паўночнага Флоту дэманструе творчую сталасць і ансамблевасць прафесіянальнага калектыву, здатнага аднолькава ўмела паглыбляцца ў скла-

даную праблематыку сучаснасці і ў гарэзлівы свет камедыйнага відовішча. Адчуваецца, што мастацкае кіраўніцтва, якое ўзначальвае заслужаны дзеяч мастацтваў Казахскай ССР А. Мадзіеўскі, надае вялікую ўвагу культуры творчасці. У лепшых работах артысты флотскага тэатра дэманструюць псіхалагічную праўду паводзін, суладда паміж унутраным малюнкам вобразу і яго знешнімі абрысамі.

Добра зарэкамендаваў сябе Гомельскі абласны драматычны

тэатр як прапагандыст рэалістычнага, па-грамадзянскаму тэмпераментнага мастацтва, як труп сапраўды патрабавальных да сябе акцёраў. Мінск дагэтуль помніць лепшыя спектаклі мінулых гадоў, якія галімі чылі мінулыя раней. У прыватнасці, тэатр даваў цікавую інтэрпрэтацыю інсцэніраванай апавесці «Рудабельская рэспубліка» С. Грахоўскага, узабагачаў рэпертуар фальклорнай п'есай «Легенда аб песні няспетай» М. Пало і І. Папова.

перакладаў на сцэнічную мову «Глыбоку плынь» і «Сэрца на далоні» І. Шамліна. На гэты раз мінчане цёпла сустракаюць яго спектаклі «Свае людзі — паладзім» А. Астроўскага, «Укралі кодэкс» А. Петрашкевіча, «...Забіць Герастрата!» Г. Горына, «Меч і крыж» М. Станіна...

Мінчане і госці сталіцы на пачатку гастрольнага сезона-77 пазнаёміліся з навінкамі рэпертуару і цікавымі тэатральнымі калектывамі.

ПАМ'ЯТАЮ. праводзіліся выбары ў Вярхоўны Савет рэспублікі. Дзэпутатам па нашай акрузе баліраваўся Якуб Колас. Вось узрадаваліся мы, вучні, калі даведзіліся, што на сустрэчу з выбаршчыкамі прыязджае вядомы беларускі пісьменнік.

Горача прымалі калгаснікі Канстанціна Міхайлавіча. Але ніхто не чакаў таго, што пісьменнік зверне ўвагу на сад, які знаходзіўся ля дарогі, па якой ён ехаў на аўтамашыне. Па яго просьбе быў зроблены кароткатэрміновы прыпынак. Колас паглядзіў шурпатія ствалы антонавак, пасля падняў некалькі падпорак-рагатулін, якія зваліў вецер. Некалькі хвілін удыхаў духмяны пах яблык, пасля прамовіў:

— Цудоўны сад і яблык! Здаецца, пабываў на радзіме ў Акінчыцах. Беражыце, даглядайце яго, як роднае дзіця!

Мне часта даводзіцца бываць у калгасе «Зара» Дзятлаўскага раёна, якому зараз належыць стары сад і аб якім з такой цёпльнай адмываўся Якуб Колас. Прыпамінаю апошнюю паездку.

Разам са старшынёй калгаса Ігнатам Ігнатавічам Каліноўскім і пенсіянерам-садаводам Іосіфам Лышыкам мы аглядалі дрэвы. Пастарэлі, сталі нейкімі сумнымі антонаўкі. Амаль на кожным ствале добрая палова галін засохла. Замест ранейшых, з сапраўдных мужчынскі кулак яблыкаў, віселі невялічкія, бышчам курынае яйка, маршчыністыя плады. Не засталася нават і следу ад сліварых і грушавых пасадак — яны ссохліся ад старасці і спілаваны на дрывы, а многія зламала і вывернула з каранямі навалыніца. Гэта і не дзіўна: ад халодных і пранізлівых вятроў калісці сад зберагала ахоўная паласа густых высокіх елак. Каб не зайшла сюды якая-небудзь жывёліна, унізе рос шчыльны, калючы хмызняк.

— Старасць, — цяжка ўздыхаючы, кажа Іосіф Лышык. — Ад елак засталіся адны пні, час не мілаваў і хмызняк. Можна было б узамем пасадыць маладыя дрэўцы, але ж ці ёсць у гэтым сэнс?..

Пасля я зразумеў, што меў на ўвазе садоўнік, калі пабываў на калгасных фермах. А цяпер? Ад пяцідзяткігектарнага саду, якім яго бачыў Якуб Колас, засталася гектараў з дзясцят. Мясцовае райаб'яднанне «Сельгастэхніка» вырашыла пашырыць свой маняніны двор і самавольна захапіла частку саду. Адкрыла тут звалку металічнага лому, пабудавала розныя падсобныя памяшканні.

Сад гіне, а праўленне калгаса ставіцца чамусьці да гэтага абмяккава.

Некалькі падлеткаў пераходзілі ад дрэва да дрэва і што ёсць сілы трэслі за ствол. Дзясцят-пятнаццаць мінут і дол быў усыпаны «антонаўкай». Руплівыя жанчыны скідавалі яе ў каны, пасля валам звальвалі ў кузаў аўтамашыны. Праходзіць паўтары гадзіны і першы калгасны «газік» бярэ кірунак у бок жывёлагадоўчай фермы.

— Прадукцыю саду трохі

купляюць калгаснікі, — дапаўняе Ігнат Ігнатавіч, — але гэта кропля ў моры, бо амаль у кожнага ёсць уласны сад, таму яблык у асноўным вымушаны скармліваць жывёле.

У калгаснай бухгалтэрыі мне прывялі цікавыя лічбы. У садзе гаспадаркі летнія гатункі яблынь складаюць 7 працэнтаў, асеннія—23 і зімовыя—каля 70 працэнтаў. Сярод групы зімовых гатункаў вядучае месца належыць антонаўцы. Адна асаблівасць: у пяцідзятых гадах калгас атрымліваў з кожнага гектара па 90 цэнтнераў яблыкаў. Зараз ура-

— Завозіць у рэспубліку яблык з Крыма і Малдавіі не вельмі выгадна. У нас хапае сваіх садоў. На 1977 год створым дастатковыя запасы беларускіх яблыкаў і груш.

Чым кіраваўся міністр, калі рабіў такую сур'езную заяву?

Уся бяда ў тым, што восенню нарыхтоўшчыкі «Белкаапсаюза», Міністэрства гандлю і Міністэрства харчовай прамысловасці рэспублікі гэту важную справу пускаюць на самацёк. Нават тая садавіна, якая нарыхтоўвалася, за час перавозкі на базы дастаўлялася бітай. Іншымі словамі, яна не ад-

у садзе, а згружаюцца на складзе, дзе плады захоўваюцца.

А беларускіх яблыкаў усё роўна зімою ў магазіне са свечкаю не знойдзеш. Справа ў тым, што нарыхтоўшчыкі не паклапаціліся пра пабыццё пад'ёмных кранаў. Уручную ж не падымеш шматтонны кантэйнер? Таму значная частка яблыкаў засталася зімаваць на дрэвах.

Спецыялісты Беларускага НДІ бульбаводства і гародніны падлічылі, што пры разумным гаспадаранні толькі калгасы і саўгасы Мінскага раёна могуць у дастатку забяспечыць

«У рэспубліцы каля 20 тысяч гектараў садоў практычна не даюць амаль аніякай карысці, толькі таму, што іх даўно трэба «амаладжаваць». Забяспечэнне калгасаў і саўгасаў садовай гэхнікай арганізавана дрэнна (за год атрымана 90 культыватараў і 10 плугоў). За дзевятую пяцігодку маладыя сады плошчай 44 тысячы гектараў пасаджаны на дробных участках і знаходзяцца ў не спецыялізаваных па садодовству гаспадарках. З году ў год усё цяжэй рэалізуюць прадукцыю. У выніку вырашаны ўраджай гніе або скармліваецца жывёле. Усё гэта расхаладжвае кіраўнікоў гаспадарак у далейшым развіцці садодовства».

Былі прарапоны, што справа можна значна палепшыць, калі стварыць спецыялізаваныя гаспадаркі, якія б аб'ядноўваліся ў адзін трэст. У дзясці саўгасах у якасці перапрачачковых мерапрыемстваў планавалася пабудаваць гародніна-сховішчы. Аднак з гэтай задачай справіліся толькі дзве гаспадаркі — саўгас «Доктаравічы» Капыльскага і «Чырвоная-кастрычніцкі» Жлобінскага раёнаў.

Як і раней, лёс старога саду кожны кіраўнік вырашае пасвойму. Дырэктар саўгаса «Рачкавічы» Слуцкага раёна Мікалай Пісарык загадаў пасвіць у садзе жывёлу. Такое «новаўвядзенне» дорага абышлося дзяржаве. Па значнай частцы дрэвы паламаны, пашкоджаны. І, што самае дзіўнае, дырэктар не бачыць у гэтым нічога дрэннага:

— У першую чаргу з мяне пытаюць выкананне плана па мясу і малаку, — без цені сумнення адказвае ён. — Яблык ж нават не значацца ў статыстычнай справяднасці.

Пабываючы ў садзе эксперыментальнай базы «Русінавічы» або ў саўгасе «Зубкі» Клецкага раёна Вучонія вывелі ў каранілі ў вытворчасць дзясцікі новых гатункаў пладовых культур. Яблыня «мінская», напрыклад, атрымала высокую адзнаку спецыялістаў і накіравана для размнажэння ў ГДР. У саўгасе «Зубкі» гэты гатунка дае на 1.500 рублёў прыбытку з аднаго гектара больш, чым «антонаўка». Познезімовая яблыня «балаганавая», «беларускае малінавае», груша «беларуская позняя» — вось падлёка не поўны пералік тых гатункаў, якія тут выведзены і чакаюць пазіўкі ў калгасы і саўгасы.

Успамінаецца выпадак, які нядаўна адбыўся ў адным з калгасаў Аршанскага раёна.

Там знайшліся людзі з ліку «вяршыцеляў гаспадарчых спраў», якім заклік — «аберагайце сад!» — здаецца недарэчным. Нават тыя адзіныя ў гаспадарцы дваццаць гектараў маладых пладовых дрэў, што пакінуў на памяць людзям дзядуля-садоўнік. Хоць было дзе пабудаваць свінагадоўчую ферму, але старшыня калгаса вырашыў зрабіць гэта ў садзе. Дрэвы знішчыў нож бульдозера Незваротнасць—вось што палюхае тут болей за ўсё. Зрэшты, фермы так і не пабудавалі, а перанеслі ў іншае месца А вось сад удася аднавіць, не хутка, ён можа вырасіць праз дзясцікі гадоў.

Сумы лёс і ў саду калгаса «Зара», што на Дзятлаўшчыне, якім любавіўся калісці Якуб Колас.

Гэта трывожыць
Уладзімір АЛЬГЕРЧЫК.

ЛЁС СТАРОГА САДУ

джайнасць не перавышае 10—12 цэнтнераў, што ў паўтара—два разы ніжэй, чым ураджайнасць збожжавых культур. У чым прычына?

Першая і самая галоўная — гаспадарка не знаходзіць пакупнікоў садавіны. Нарыхтоўчая кантора Дзятлаўскага райспажыўсаюза мае недастатковую колькасць складоў з халадзільнымі камерамі, дзе б доўгі час зімой можна было захоўваць яблык. Па гэтай прычыне яна закупляе іх вельмі мала, запасы якіх канчаюцца праз два — тры месяцы. Ёсць у Казлоўшчыне вінавод, але з-за малых магутнасцей ён затаварваецца садавінай у першы ж месяц яе паступлення. Імяна таму ў калгасе «Зара» з году ў год вымушаны скармліваць садавіну жывёле. Невясёлая статыстыка: штогод ад саду гаспадарка нясе страты, якія складаюць 8—10 тысяч рублёў.

Іосіф Лышык успамінае, якім вялікім попытам яшчэ не так даўно карыстаўся беларускі яблык. Калгас двойчы быў удзельнікам Выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскве. Ды і каштаваў кілаграм яблыкаў не 1 рубель 30 капеек, як цяпер, а нават 40—50 капеек зімой.

Прыпамінаецца гутарка, якая адбылася ў Мінскім аблвыканкоме летам мінулага года і ў якой удзельнічалі прадстаўнікі Міністэрства сельскай гаспадаркі, нарыхтоўка і гандлю. Прыводзіліся такія лічбы. 3 год у год план нарыхтоўка садавіны і ягад у рэспубліцы не выконваецца. Так, за апошнія шэсць гадоў ён быў выкананы толькі ў 1971 годзе. Тады нарыхтавалі 156 тысяч тон яблыкаў і груш. У 1972 годзе пры плане 120 тысяч тон у гандлёвую сетку паступіла 70 тысяч; у 1973 — план 130 тысяч, нарыхтавана 84 тысячы. Амаль тое ж самае было і ў наступныя гады. Прытым працэнт стандартнай прадукцыі быў вельмі нізкі.

Падняўся тады міністр гандлю БССР Мікалай Пятровіч Малочка і кажа:

павядала таварнаму віду, таму пакупнік часцей за ўсё праходзіў міма прылаўка. Адсюль і страты: значная частка садавіны гніла і сцісвалася.

Эксперыментальная база «Русінавічы» Мінскага раёна з'яўляецца ў рэспубліцы ўзорна-паказальнай гаспадаркай. Тут ёсць 180 гектараў шматгадовых пладовых насаджэнняў і ягаднікаў. Па падліках плантацыі даюць штогод звыш 10 тысяч тон яблыкаў. Да таго ж, за два кіламетры ад саду знаходзіцца магутная гароднінная база, якая падпарадкоўваецца ўпраўленню гандлю Мінгарвыканкома. Словам, толькі нарыхтоўвай і прадавай насельніцтву.

— Спачатку збор яблыкаў ішоў бышчам бы нядрэнна, — дзеліцца сваімі ўражаннямі загадчык аддзела гародніны Беларускага НДІ бульбаводства і гародніны В. Балобін. — База выдзеліла рабочых, даставіла спецыяльныя кантэйнеры. Выгада была відавочная. Калі раней многа нараканняў адрадавалася пастаўшчыку, то цяпер гандлёвыя работнікі вялі іх нарыхтоўку, яны ж і рэалізавалі садавіну. Адпала неабходнасць у перакладчы і перасыльны садавіны: металічныя кантэйнеры загружаюцца

сталіцу Беларусі яблыкамі на ірацягу ўсяго зімовага перыяду. А на справе?

Калгас «Новы быт» мае сад, які займае плошчу ў 66 гектараў. Яго дрэвам па 50 гадоў, садаахоўныя насаджэнні ў няма. У саўгасе «Гарадзішча» сад плошчай у 24 гектары, узрост якога 40 гадоў. За дрэвамі не вядзецца догляд, яны хварэюць і сохнуць. Саўгас «Новы шлях»: яблыні і грушы растуць на 80-гектарнай плошчы. Глеба гадамі не ўгнаиваецца, частка дрэў высыхла. Калгас «Шлях да камунізму» мае сад плошчай у 72 гектары. Яго ўзрост 60 гадоў, таму дрэвы дрэнна пладаносяць.

Усяго на раёне маецца 649 гектараў садоў, ад якіх гаспадаркі нясуць толькі страты.

Нельга сказаць, што аб гэтым не ведаюць у Міністэрстве сельскай гаспадаркі БССР. Перада мною мноства просьб, афіцыйных пісем, скаргаў, якія пішучы навуковыя супрацоўнікі Беларускага НДІ бульбаводства і гародніны, кіраўнікі калгасаў і саўгасаў. Яны накіраваны ў міністэрства і Дзяржплан БССР. Вось адно з іх, датаванае 12 жніўня 1976 года. У ім, у прыватнасці, гаворыцца:

ВЕЧАР У КАЛГАСЕ

Прасторную залу Дома культуры ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга калгаса «Камітэртн» Магілёўскага раёна запоўнілі працаўнікі палёў і ферм, вучні і настаўнікі. Прышлі яны на літаратурны вечар, пра які паведамілі афішы. Уступным словам адкрыў вечар і вёў яго сакратар парткома калгаса М. Кузьмянкоў.

Сакратар Магілёўскага абласнога аддзялення СП БССР А. Пысін зрабіў даклад: «Беларуская літаратура да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка».

Выступілі маладыя паэты — навучнец В. Бяляцкі і работніца Магілёўскага вытворчага аб'яднання «Хімвалакно» Л. Карпава. Навучэнцы тэатральнага аддзялення Магілёўскага культгасветвучылішча імя Крупскай прачыталі вершы вядомых беларускіх паэтаў.

А. ВАСІЛЬЕУ.

Вясёлка дружбы над Вахшам

У канцы мінулага года на гасціннай зямлі сонечнага Таджыкістана праходзіў, арганізаваны Саюзам пісьменнікаў СССР і ЦК ВЛКСМ, IX Усесаюзнаы фестываль маладых паэтаў братніх рэспублік — першае буйное мерапрыемства пасля выхаду ў свет пастановы ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю». Яго правядзенне з'явілася новым пераканаўчым прыкладам вялікага клопату нашай ленинскай партыі пра выхаванне творчай змены. Мне і паэту Генадзю Пашкову пашчасціла быць удзельнікамі гэтага свята маладой шматнацыянальнай паэзіі краіны.

Фестываль стаў сапраўднай школай паэтычнага майстэрства. Ім кіраваў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР А. М. Шасцінскі, а творчыя семінары вялі вядомыя паэты Валянцін Сарокін, Пётр Вегін, Марк Ліянскі, Генадзь Серабракоў, Вячаслаў Кузняцоў, Надзея Паллякова, Яўген Антошкін і іншыя.

Перад маладымі літаратарамі выступілі першы сакратар ЦК КП Таджыкістана Д. Р. Расулаў і старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў Таджыкістана, лаўрэат Ленінскай прэміі, Герой Сацыялістычнай Працы Мірзо Турсун-задэ.

Удзельнікі фестывалю пазнаёміліся з буйнейшымі прамысловымі прадпрыемствамі, будоўлямі, налгасамі і саўгасамі рэспублікі.

У мяне асабіста незабыўныя ўражанні пакінула наведванне Нурэнскай ГЭС, сустрэча з яе маладымі будаўнікамі і эксплуатацыйнікамі, сярод якіх шмат нашых землякоў. У высакагор'і, на беразе ўтаймаванага прыгажунна Вахша, глядзячы на грандыёзную панараму будаўніцтва гідрэлектрастанцыі, надзвычай добра адчуваўся пульс жыцця савецкага народа, працоўныя подзвігі якога — паэзія самай высокай пробы.

За час фестывалю ў нас з'явілася многа сяброў з усіх братніх рэспублік. І верыцца, што гэтая дружба, якая засвяцілася вясёлкай над магутным Вахшам, будзе расці і мацнець.

Прапаную ўвазе чытачоў вершы ўдзельнікаў фестывалю ў перакладзе на беларускую мову.

Сяргей ЗАКОННИКАУ.

Акбар РЫСКУЛАЎ

Kirgizia

СЛОВА БАЦЬКІ

Дабро хутчэй у сэрцах год
за годам,
чым зло,
дужэе, множыцца, расце.
Бяда, чым радасць, у жыцці
заўсёды,—
запомні сын, — намнога карацей.

Усім нам праўда адкрывае вочы,
сябруе толькі з мужнымі яна.
Калі наперад ты скрануцца хочаш,
сядлай тады не клячу — скакунай!

Муса АЛЕКПЕРЛІ

Azerbaijan

ТВАЯ ПРЫГАЖОСЦЬ

Людзі слухаюць твой смех
і голас,
Заварожана глядзяць услед.
Прыгажосцю ўвесь зрадніўся
горад,
Ды не толькі горад — цэлы свет...

Сонца свеціцца тваім каханнем
У вянку пялёсткаў залатых.
Зоркі над зямлёй не атухаюць,
Па якой удалеч крочыш ты.

У душы на песню стала болей,
Розум з пачуццём у барацьбе —
Мне здаецца, шар зямны паволі
Кружыцца цяпер вакол цябе.

Не шанце некаму сягоння,
Хтосьці ў крыўдзе на уласны лёс...
Ты сваёй усмешкай сум прагоніш,
Высушыш, як промень, кроплі
слёз.

І ляцяць у адрас твой пахвалы,
Што ні слова — песня жураўля.
Як на маладосць, што знеслі хвалі,
На цябе стары глядзіць здаля.

Не згадаць, хто ў тваім сэрцы—
госцем,

А каму — навечна аддасі,
Ды тваёй пяшчотнай прыгажосці
Хопіць людзям на зямлі усім.

Анатоль КІЧЫНСКІ

Україна.

ПОЛЕ

Увайду ў баразну,
каб наслухацца жаўранка бомаў,
адпачыць ад турбот
і ад гулу салдацкіх дарог.
Глебы чорны грудок —
кроплю светлую шчырай
любові —
я ў расстаннях трывожных,
як бацька ў акапах,
збярог...

як радню, збажына ў полі
чыстым,
пацалуе да болю
іржэйнік цяпло босых пят.
Я ад тое зямлі,
дзе спазнаў, што такое Айчына.
Я з легенды,
што множыцца тут між зярнят.
Шлях і мой за сяло.
Там шчыруе бацькоўскае поле.
З продкаў дбайных іду,
(І сыноч мой на ногі ўстае!)
Поле роднае,
ты — чалавека надзея і доля,
мы ідзем да цябе,
каб з тваім сэрцам зверыць свае...

Прывітае мяне,

Уладзімір Паўлавіч СУХАВЕРХАЎ

Беларускае савецкае выяўленчае мастацтва панесла цяжкую страту. 4 мая 1977 года на шэсцьдзесят дзевятым годзе жыцця памёр заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, член Саюза мастакоў СССР, старэйшы выкладчык кафедры жывапісу, дацэнт Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута Сухаверхаў Уладзімір Паўлавіч.

Нарадзіўся У. П. Сухаверхаў 20 лістапада 1908 года ў г. Екацярынаслаўі (цяпер Днепрапятроўск) у рабочай сям'і. У 1930 годзе скончыў Віцебскі мастацкі тэхнікум, у 1941 годзе — Маскоўскі мастацкі інстытут імя Сурыкава.

Актыўны ўдзельнік партызанскага руху ў гады Вялікай Айчыннай вайны, мастак-камуніст У. П. Сухаверхаў усю сваю творчасць прысвяціў тэме гераічнай барацьбы і самаадданай працы беларускага народа. Яго карціны «За родную Беларусь», «Сустрэча партызан з Савецкай Арміяй», «Трактары ідуць», «Пераможам у працы», а таксама серыя акварэльных партрэтаў герояў-партызан, перадавікоў працы пейзажы роднай Беларусі — дастойны ўклад у развіццё беларускага выяўленчага мастацтва.

У. П. Сухаверхаў многа сіл, увагі і энергіі аддаў справе падрыхтоўкі і выхавання маладых мастакоў, працуючы з 1947 года ў Беларускам дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце. Ён выбіраўся старшынёй праўлення Саюза мастакоў БССР, членам праўлення Саюза мастакоў БССР, дэпутатам Раёнага Савета дэпутатаў працоўных.

За актыўны ўдзел у Вялікай Айчыннай вайне, вялікую творчую і грамадскую дзейнасць У. П. Сухаверхаў узнагароджаны ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, Чырвонай Зоркі і медалямі.

Светлая памяць пра Уладзіміра Паўлавіча Сухаверхава назаўсёды захавасца ў сэрцах тых, хто яго ведаў.

Саюз мастакоў БССР

Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР

Беларускі дзяржаўны тэатральна-

мастацкі інстытут

Сямён Паўлавіч ШКОЛЬНІКАЎ

Пасля цяжкай хваробы на 76-м годзе жыцця памёр заслужаны дзеяч культуры БССР, в. а. дацэнта кафедры майстэрства акцёра і рэжысуры Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута Сямён Паўлавіч Школьнікаў.

С. П. Школьнікаў нарадзіўся 17 кастрычніка 1901 года ў г. Магілёве ў сям'і рабочага. Творчае жыццё С. П. Школьнікава пачынаецца з 1921 года ў Магілёўскім гарадскім тэатры. Найбольш поўна рэдкі талент мастака-грэймера раскрыўся ў С. П. Школьнікава ў перыяд яго работы ў Дзяржаўным рускім драматычным тэатры БССР імя М. Горкага, дзе ён прапрацаваў 26 гадоў.

З 1960 года С. П. Школьнікаў творчую работу ў тэатры паспяхова спалучае з педагогічнай практыкай на тэатральным факультэце ў Беларускам дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце.

С. П. Школьнікаў — аўтар гриму ў

вядомых спектаклях Дзяржаўнага рускага тэатра БССР імя М. Горкага, а таксама вавуковых прац «Мастацтва гриму», вучэбных дапаможнікаў «Грым» і «Прычоскі, галаўныя ўборы і ўпрыгожванні для сцэны».

За вялікія заслугі ў развіцці беларускага тэатральнага мастацтва С. П. Школьнікаву прысвоена ганаровае званне заслужанага дзеяча культуры БССР, ён узнагароджаны Ганаровымі граматамі Прэзідыума Вярхоўнага Савета Азербайджанскай і Беларускай ССР, а таксама медалямі.

Светлая памяць пра С. П. Школьнікава мастака-грэймера, педагога і грамадзяніна назаўсёды застанецца ў памяці ўсіх, хто яго ведаў.

Міністэрства культуры БССР

Беларускае тэатральнае аб'яднанне

Беларускі дзяржаўны тэатральна-

мастацкі інстытут

Дзяржаўны рускі драматычны

тэатр БССР імя М. Горкага.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніцы Марыі Барстон з прычыны напаткушага яе гора — смерці сястры.

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ

ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

АБ'ЯЎЛЯЕ КОНКУРС

на замяшчэнне пасады

прафесарска-выкладчыцкага складу па кафедрах:

фартэпіяна — дацэнт	— 1;
канцэртмайстарскага майстэрства — дацэнт	— 1;
струнныя інструменты — дацэнт (віяланчэль)	— 1;
дацэнт (скрыпка)	— 1;
выкладчык (альт)	— 1;
народныя інструменты — дацэнт (домра)	— 1;
слеваў — прафесар	— 1;
аркестравага дырыжыравання — выкладчык (дырыжыравання)	— 2;
кампазіцыі — прафесар	— 1.

Заявы і дакументы, згодна Палажэнню аб конкурсе, накіроўваць на імя рэктара па адрасу:

г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання.

Даведкі па тэлефоне: 22-49-42, 22-96-71.

Салавей РАЗБОЙНИК

ЗЯЛЁНЫ І ДВАНАЦЦАЦІГАЛОВЫ

Дзейнічаюць:
Удовін Сын
Дванаццацігалоўны Змей.

Дванаццацігалоўны Змей халіўся за жылот, круціцца ва ўсе бакі, рагоча.

ЗМЕЙ. Ха-ха-ха!.. (Другая галава) Хі-хі-хі!.. (Трэцяя галава) Гы-гы-гы! (Чацвёртая галава) Гы-ы-ы! Асілак знайшоўся! (Пятая галава) Гэ-э-э. (Рагочуць усе дванаццаць галоў).

УДОВІН СЫН (пачуў той рогат, падыходзіць да Змея). Чаму такі вясёлы, Гарынавіч?

ЗМЕЙ (рагоча). Гэ-гэ-гэ! Пакацігарошак у выцвярзнік трапіў. Вось толькі што панес штраф плаціць. Зялёны Змей напужаў яго. Асілак называецца. Ха-ха-ха!.. А зараз ведаеш ты, што з ім будзе?

УДОВІН СЫН. Што!
ЗМЕЙ. На сходзе перападзе. Гэта — раз. Прагрэсіўкі не атрымае. Гэта — два. Ад кабеты дастанецца. Гэта — тры. Алкаголікам праслыве. Гэта — чатыры.

УДОВІН СЫН. Шкада.

ЗМЕЙ. Чаго шкедаваць?

УДОВІН СЫН. Шкада, што гэта Пакацігарошак, а не ты ў той выцвярзнік трапіў.

ЗМЕЙ. Гэ! Я ж — не верабей, на мякіне мяне не зловіш.

УДОВІН СЫН. Чаму не зловіш?

ЗМЕЙ. Пітво я, звычайна, дадому прыношу.

УДОВІН СЫН. І што потым?

ЗМЕЙ. Усё хаваю пад ложка.

УДОВІН СЫН. А далей?

ЗМЕЙ. І далей не дурны плаціць штрафы ўсялякія, ды атрымліваць папрокі і слагізні. У кампанію не папруся. Навошта яна? Каб ведалі колькі я п'ю, каб чутку-звон пра мяне пусцілі? Я завешваю вокны, кладуся ў ложка, накрываюся коўдрай. І — будзьце здаровы, мае галоўкі! Так нарэжуся, што ва ўсіх дванаццаці чарапяхках мазгі пялешчуцца.

УДОВІН СЫН. І якая карысьць?

ЗМЕЙ. Даўно кажу, што ты — слабочок. Нарэжуся — і ніхто мяне не бачыць. Ты бачыў мяне п'яным? Я п'ю толькі пад коўдрай, адзін. Вокны завешаны. Пасплю, прачнуся, пахмялюся — ніхто не бачыць. Во як трэба!

УДОВІН СЫН. Дык цябе хіба не напужаў Зялёны Змей? Ён жа і начуе з табою.

ЗМЕЙ. Не бачыў, дык і маўчы. А не, дык я пра цябе свае ўспаміны напішу. Зразумеў?

Змей прыжмурыву вочы, пайшоў і не развітаўся.

Літаратурны запіс Р. ЯЎСЕВА.

ДНЁМ НАЧУЮ, НОЧЧУ ДНЮЮ

Папіну заўтра зноў парог я, як сонца скоціцца за стог...
І вершам гаварыць хачу я, і ўжо іначай не магу...

Васіль ЖУКОВІЧ.

Пакіну заўтра свой парог я, як сонца скоціцца за стог, зноў натамляць пайду я ногі, — таптаць жарству начных дарог.

Я ноччу днюю, днём начую, — прывык, іначай не магу...
Запэўніць вершамі хачу я: Сваю прывычку зберагу.
Анатоль КУДЗЯН.

Бывайце, птахі, што ў палёце, бывай, з гняздом бусліным дах, бывай, забыты збан на плоце, бывай, палыны горкі пах.

Малюнкі М. ЧАРНЯЎСКАГА.

Багдан КОСМІН.

ГУМАРЭСКА

Прадаўшыца за прылаўкам, Нібы краска.
— Дайце кнігу, — ёй кажу я, — Калі ласка.

— Магазін у нас не кніжны, — Кажа міла.
— Кніга скаргаў мне патрэбна... Той змяніла:

— Вы нахабнік, вы якісьці Недарэка!
Вось паслаў нам бог якога Чалавека!

— Тут сваю хацеў пакінуць Я аднаку:
Запісаць у вашай кнізе Вам падзяку.

Узяла яна прыветна Сонца-тварыц:
— Вачу, кніга неабходна Вам, таварыш.

Пра даяўчыню тую кветанку-Пралеску
Напісаў я ў кнізе скаргаў Гумарэску.

Сямён ПАЦЕМКІН.

Марцін КОЎЗКІ

КАЗАУ, КАЗАЛА, КАЗАЛІ...

Лётаюць так, — вучуў вусеня слімак.

●
І яма гара, — уздыхнула казюка ў яме.

●
Гэтыя доўга не працягнуць, — шкадавалі дыназаўры амёб, — маленькія, а дзеляцца.

●
Не такі вялікі, як высокі, не так высокі, як шырокі, не так шырокі, як цыбаты, не так цыбаты, як насаты, але ж велічыня, — пляткарылі жабы пра бусла.

СЯБАР

— Не прымай так блізка да сэрца, — пераконваў мяне сябар, калі я сказаў яму, што рэдакцыя адмовілася друкаваць мае вершы. — Я ж не пішу, а жыю. І ты не памрэш.

Калі я неўзабаве расказаў Паўлу пра новую няўдачу, той ледзь не заплакаў ад жалю.

— Казаў жа я табе, — гаварыў ён, — а ты не слухаеш мяне, не слухаеш! А цяпер сам бачыш, што не сабаку каўбаса...

— Паўлік! — неўзабаве радасна крычу я ў тэлефонную трубку. — Урэшце ўхвалілі, чуеш?!

— Не бачу падстаў для радасці, — халаднавата адказаў ён. — Аднаму майму знаёмаму таксама ўхвалілі. Дзесяць год таму назад. А не надрукавалі дагэтуль.

Пасля нейкага часу, стрымліваючы душэўныя пачуцці, я паведамляю:

— Мне ўжо, Паўлочок, прыслалі гранкі...
— Я ж казаў, што гэтак будзе...

— Як?
— І таму знаёмаму прыслалі гранкі, але на гэтым яго сьвежка ў літаратуру абарвалася.

Няма горш, калі прысылаюць гранкі...

Я дачакаўся сігнала на экзэмпляра і адразу ж да Паўла:
— Ну, віншуй мяне, дружал Надрукавалі!!!

— Хто гэта гаворыць? — пачуў я ў адказ.

— Ты што, жартуеш? — здзівіўся я. — Гэта ж я — Васіль. Але ў трубы ўжо чуліся кароткія гудкі.

На другі дзень Паўло не пазнаў мяне ў трамваі. Я ніяк не мог уцяміць, што адарылася з сябрам.

— Ну і нездагадлівы ж ты, — напранула мяне жонка. — Хіба ж ты не ведаеш, што сапраўдныя сябры пазнаюцца толькі ў будзе? А ў цябе ж радасць.

Выслушаўшы яе, я вырашыў не траціць сябра і адразу пазваніў Паўлу:

— А ты ўсё-такі меў рацыю, — збрахаў я яму. — Не надрукавалі.

— Ды ну ўжо?! — узрадаваўся сябар і адразу ж пачаў мяне шчыра спачуваць. — Калі будзе табе цяжка, — заходзь, не саромся: мы ж як-ніяк з табой сябры!

Пераклаў з украінскай П. СТЭФАНОВІЧ.

ФРАЗЫ

- Нават пра сонца паэт пісаў туманна.
- Чалавек, які вынайшаў кропку, меў поўнае права на званне лаўрэата Нобелеўскай прэміі.
- А, мабыць, маманты вымерлі з-за біялагічнай несумяшчальнасці?
- Калі пачынаючаму паэту ў сааўтары ўзяць вядомага конюха, то Пегас можа стаць Траянскім канём.
- Жыццёвае крэда: менш ведаеш — мацней спіш...
- Сам вузкі ў плячах, але жыў на шырокую нагу.
- Думаў, што пальму першыства можна здабыць на поўдні.
- Гультай і ў спякоту працуе з халадком.
- Народжаны хадзіць — лётаў... на чужых крылах.
- Рыба шукае, дзе глыбей, а браканьер — дзе больш рыбы.
- Сем разоў прымерваўся, а адрэзаць не далі.

Р. РУМКО.

М. ШУЛЬГА.

А. БІГАЙДАРАУ.

Малюнак М. ШЫШЛОВА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856

АТ 01234

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтары — 23-77-65.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,
Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара),

Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА.

Адказны сакратар Мікола ГІЛЬ.